ROBERT LITTELL

TOVARĂȘUL KOBA

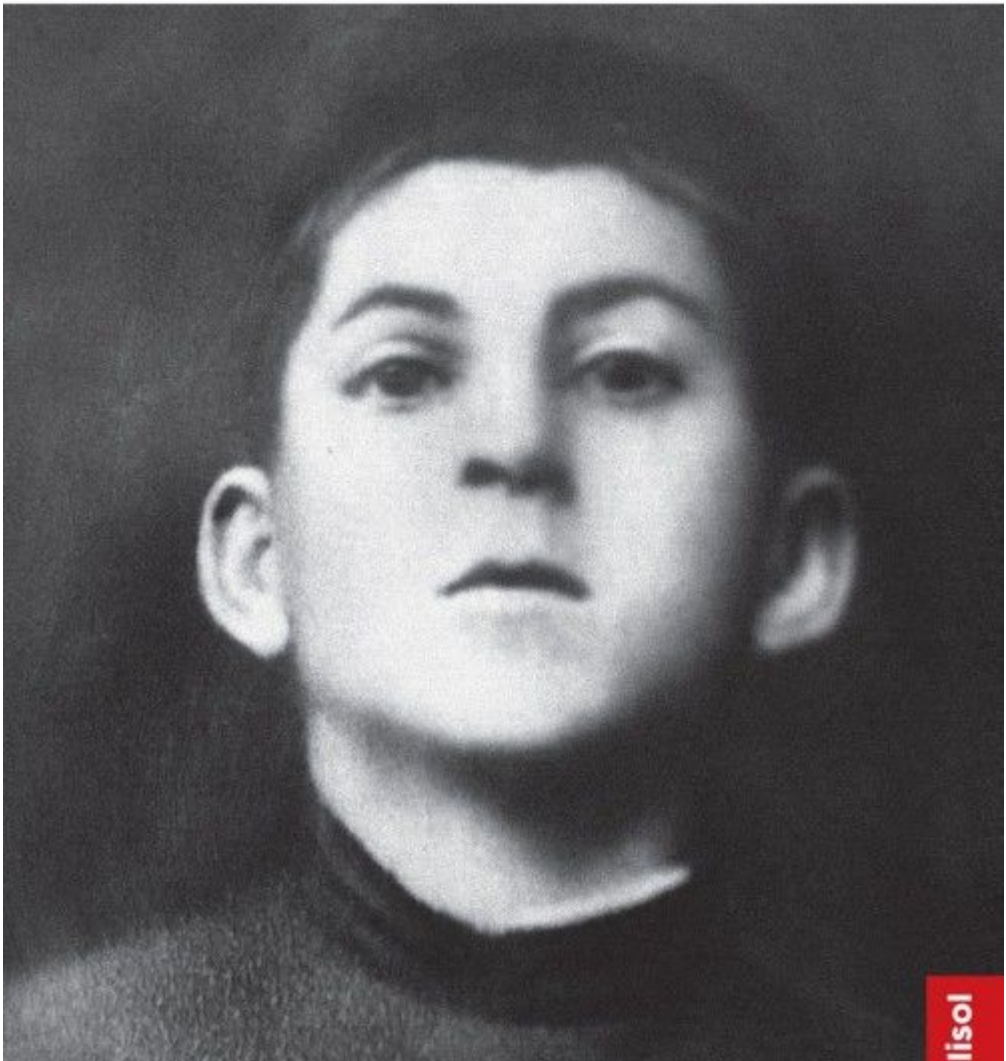

ROBERT LITTELL

TOVARĂŞUL KOBA

Traducere din limba engleză de

Monica Manolachi

Editura Publisol

2021

Robert Littell

Comrade Koba

Copyright © 2020

Toate drepturile rezervate.

Tovarăşul Koba

Robert Littell

Copyright ©2021 Publishing Solutions

Pentru versiunea în limba română

Toate drepturile rezervate

Casa Presei Libere, Corp A3-A4, Etaj 1

Tel.: 021.336.36.33

E-mail: office@publisol.ro

Găsiți cărțile noastre pe www.publisol.ro

ISBN: 978-606-9629-82-6- Ediție digitală - Epub

Tipărit la ARTPRINT

www.artprint.ro

Editor:

Hadrian Mateescu

Traducător

Monica Manolachi

Redactor:

Constantin Furtună

Concept grafic:

Silvia Olteanu

DTP:

Radu Nan, Silvia Olteanu

Corector:

Dorina Lipan

„Conştiința, acest oaspete neinvitat...”

ALEKSANDR SERGHEEVICI PUŞKIN

„Eu nu fac ulcer. Eu provoc ulcer.”

TOVARĂŞUL IVANOVICI, ALIAS KOBA

UNU

În care băiatul încearcă să facă timpul să treacă mai repede

Din caietul lui Leon:

Bătrânul:

Băiete, dacă eşti aşa de tare la numere, poți să-mi spui cât cântăreşte Uniunea Sovietică?

Eu:

Păi nimeni nu ştie. E imposibil de calculat.

Bătrânul:

Ia mai gândeşte-te. Ține cont de avioane, de tancuri şi de nave, de fabrici şi de utilaje, de trenuri, de tractoare şi de camioane. Cât o fi?

Eu:

Enorm. Adică, mai mult decât enorm. De-ar sta cineva să calculeze, ar fi o valoare astronomică.

Bătrânul:

Oare un duşman al poporului, care unelteşte să-i ucidă pe cei din Biroul Politic şi să restaureze capitalismul, poate rezista la greutatea astronomică a statului sovietic?

Eu:

Nici vorbă. Ar fi complet strivit.

Bătrânul:

Ah, ce mă bucur! Dorm mai bine ştiind că nimeni nu poate rezista în fața greutății statului sovietic.

Chiar şi dacă doar mă gândesc îmi vine să râd.

— Dă-mi trei motive ca să stau de vorbă cu tine!... îmi aduc aminte că mi-a spus bătrânul.

Mă înfruptam din înghețata pe care mi-o comandase, două cupe enorme de înghețată de vanilie, pe care se prelingea sirop de ciocolată.

— Un prim motiv e că nu ştiu cine eşti.

Probabil, fără să vreau, mi-am şters bărbia cu mâneca, pentru că mi-a aruncat o privire din aia, la care adulții se pricep foarte bine. N-am schițat niciun gest.

— Fiindcă eu chiar nu ştiu cine eşti. Al doilea motiv e că nu mi-e frică de tine.

Parcă-l văd cum mă studia, cu un ochi deschis şi cu unul închis, pe deasupra buzei unui pahar din care îşi sorbea laptele. Şi-a îndreptat deodată spatele, a ridicat paharul şi l-a închinat în cinstea mea, aşa cum făcea şi tata, când el bea vin şi eu beam suc de rodii. Cu gândul la tata, m-am întristat şi am privit într-o parte, ceea ce pe bătrân l-a înfuriat.

— La naiba! Uită-te la mine, băiete, când închin pentru tine. Dacă nu, să ştii că vei avea parte de şapte ani de sex al naibii de prost.

— Dar eu sunt prea mic pentru orice fel de sex, am ripostat.

Mi-a zâmbit. După felul în care zâmbetul nu i se potrivea pe chip, îți dădeai seama că nu prea avea obiceiul de a zâmbi. Părea uman când zâmbea. Aproape uman. Probabil de aceea nici nu zâmbea aşa de des. Pe urmă mi-a zis ceva ce şi acum mă străduiesc să pricep:

— Nu prea stau de vorbă cu cei cărora nu le e teamă de mine, mi-a zis el, de parcă vorbea singur. Până şi lui Vladimir Ilici, în ultimele lui zile de viaţă, îi era frică de mine. Până şi Krupskaia, nevastă-sa, femeia aia cu care era căsătorit legitim şi care nu ştia să încălzească patul unui bărbat nici dacă viaţa ei depindea de asta, până şi ea era îngrozită de mine. Marea greşeală a lui Troţki[1] a fost că nu a ajuns să-i fie frică de mine, până când devenise deja prea târziu.

— Dar cine e Krupskaia? Cine e Troţki?

Nu mi-a luat în seamă întrebările.

— Te-am rugat să-mi spui trei motive.

— Mă gândesc la al treilea. Nu mă grăbi.

Staţi să vedeţi cum stau lucrurile: timp de multă vreme, adulţii care auzeau poveştile de la sursă, adică de la subsemnatul, credeau că sunt numai nişte bazaconii. Îşi închipuiau că inventam toate dialogurile acelea cu bătrânul, inventam arestări, o inventam pe Isabeau şi pe ceilalţi copii care se ascundeau în Casa de pe Splai, aceea situată pe cheiul râului Moscova, îl inventam pe mortul cu trenci, inventam coridoarele secrete dintre apartamente (ca să nu mai zic de tunelul care trecea pe sub râul Styx), inventam uşa mare de oţel cu încuietoarea ruginită şi deschisă, care ducea la scările în spirală, care duceau la rândul lor spre sala mare, cu candelabre enorme şi cu ferestre uriaşe,

[1] Leon Troţki (1879–1940), revoluţionar, om politic şi teoretician rus de origine ucraineană, membru în Biroul Politic, marginalizat de regimul stalinist de după moartea lui V.I. Lenin în 1924 şi exilat în 1929. (n.tr.)

acoperite cu draperii atât de groase, încât opreau sunetele venite dinspre strada care îmi închipuiam că era dincolo de ele. Fraieri sunt ei, nu eu! Fiindcă nici măcar reprezentantul editurii, care publică această carte, nici el nu m-a crezut, până când nu ne-am dus la faţa locului, să-i arăt coridoarele secrete şi uşa mare de oţel cu broasca ruginită şi descuiată.

Pe bătrân nu puteam să i-l arăt, pentru că era oale şi ulcele la vremea aceea.

Dacă tot vorbim de el, habar nu aveam cine este, atunci, când am urcat prima oară scările în spirală spre apartamentul lui. Mi-a spus că le dădea o mână de ajutor celor care conduceau ţara. Mi-a spus că era un fel de consilier al ţarului. Mi-a mai spus că îl cunoştea personal pe stimatul tovarăş Stalin. Dar ce să vezi? Între timp, mi-am pierdut inocenţa, apropo. Bătrânul a fost de acord să stăm de vorbă şi gata cu inocenţa! Dar stai un pic, asta este o altă poveste.

Hai, totul sau nimic! Mă cheamă Leon. Leon, care s-a împrietenit cu bătrânul în ultimele lui săptămâni de viaţă, înainte ca acesta să se ducă la Domnul (ne închipuim că Domnul era dornic să se vadă cu el, dată fiind respiraţia cu miros de iod a bătrânului). Leon, care îi asculta pălăvrăgeala, care punea întrebări cu cârlig ca să pescuiască răspunsuri pe care le mâzgălea apoi într-un caiet dictando, imediat ce ajungea acasă. Leon, care îşi petrecea timpul în apartamentul bătrânului, când nimeni nu putea să se apropie de el, nimeni în afară de tovarăşii lui, cărora le spunea motănei, şi de menajeră, care mergea în vârful picioarelor pe podelele de marmură ale palatului, ca nu cumva să-l trezească. Se credea că, la vârsta lui, nici nu

mai dormea aşa de mult (fără a lua în calcul problemele de conştiință ale unuia care le dădea o mână de ajutor conducătorilor țării), ceea ce s-a dovedit a fi mai mult sau mai puțin adevărat.

Probabil vă gândiți: cum poate un puşti ca mine să cunoască un astfel de amănunt dacă nu a fost acolo, aşa cum pretinde?

Cred că ar trebui să încep cu începutul, singura problemă fiind că nu sunt prea sigur care e începutul. Poate, da, poate că începutul a fost când a murit tata, după ce l-au iradiat. S-ar putea să-l recunoaşteți după nume. David Rozental vă spune ceva? Era faimos, cel puțin aici, în Rusia. A fost un fizician specializat în energie nucleară, care a inventat modelul câmpului cuantic pentru interacțiune nucleară slabă (fiind băiatul tatălui meu, mă pricep la aceste lucruri destul de bine). El a fost cel care l-a convins pe secretarul general al partidului că era posibil, din punct de vedere teoretic, să creeze bomba atomică (mi se pare că atunci i-au dat automobilul acela Pobeda, cu schimbător de viteze în formă de crosă de golf). Mai târziu, a fost responsabil de Laboratorul super secret nr. 2 al Academiei de Ştiințe şi s-a ocupat de prima reacție nucleară în lanț din Rusia. Răcirea nu a fost asigurată cu apă grea, fiindcă Rusia nu avea apă grea. Pentru a încetini reacția în lanț, au folosit grafit. Nu s-a răcit în mod natural, aşa că s-a supraîncălzit. Au dat toți bir cu fugiții, toți în afară de tata, care a încercat să salveze prețioasele tije de uraniu, pentru că Rusia nu avea nici uraniu destul. În ziua aceea, în care tata nu s-a mai întors de la serviciu, mama, care se gândea că poate l-au arestat (spera să-l fi arestat, alternativa fiind mult prea înfricoşătoare), a dat înnebunită mai multe telefoane, până când cineva de la laborator i-a mărturisit ce se întâmplase şi

a pus-o să jure că nu va spune de unde ştie. Când a pus telefonul în furcă, mama a început să blesteme şi a izbucnit în hohote isterice de plâns. Văzând că ea plânge, mi-au dat şi mie lacrimile, cu toate că la vremea aceea nu eram sigur de ce plângeam. Asta s-a întâmplat acum patru ani, în 1949. Aveam aproape 6 ani şi jumătate. David Rozental a primit Ordinul Lenin pentru lucrarea lui, Primul fulger, numele de cod al primei bombe atomice sovietice. Mama m-a luat cu ea la o ceremonie secretă, într-o cameră de hotel neaerisită, plină de jerbe funerare din flori din hârtie şi bărbaţi cu privirile împietrite, care păreau că suferă de arsuri la stomac. Mi-au dat gumă de mestecat americană şi o insignă adevărată cu NKVD. Unul dintre ei, un tip mic de statură, care purta pantofi cu toc ca să pară mai înalt şi monoclu prins de ochiul stâng, s-a apropiat de mama şi i-a aplicat două săruturi zgomotoase pe obrajii palizi, apoi şi-a permis să-şi treacă dosul palmei drepte pe sânul ei stâng, în clipa în care i-a prins medalia de rochie. (Păi da, la 6 ani şi jumătate ştiam deja cum vine barza.) În camera aceea de hotel am aflat de cuvântul post-mortem. Aşadar, de dragul justificării, acesta a fost începutul.

Sau poate că... dacă stau să mă gândesc, poate că totul a început odată cu arestarea mamei. Acum îmi dau seama: e mai potrivit acest moment ca să-mi încep povestea, chiar şi numai fiindcă îmi e mai proaspăt în minte.

Aşadar, să încep cu cel mai important moment din viaţa mea: arestarea mamei.

Deoarece tata era un important inginer atomist şi pentru că mama era o importantă cardiologă de la spitalul Kremlinului, ni se alocase un apartament în Casa de pe Splai, chiar la etajul trei, unde locuiau ştabii din Biroul

Politic şi din Ceka. Eroul care a luat cu asalt Palatul de Iarnă în timpul glorioasei Revoluţii bolşevice, Nikolai nu ştiu cum, locuia la apartamentul 208. De fapt, eu nu l-am văzut niciodată. Prietena mea, Isabeau, l-a văzut şi spunea că avea barbă albă şi lungă. Mai era şi acel renumit explorator, Ilia nu ştiu cum, care îşi plimba în lesă pinguinul adus de la pol. Pe el l-am văzut şi eu. Pinguinul era aşa de nostim! Dar cu cât discutăm mai puţin despre Ilia nu ştiu cum, cu atât mai bine. Rudele stimatului secretar general, cei din familiile Svanidze şi Reden, locuiau şi ele pe palier. Copiii lor mi-au fost colegi de şcoală. Cei mai mulţi erau nişte catastrofe. Svetlana, fiica stimatului secretar general, locuia lângă lift, la apartamentul 179, împreună cu noul ei soţ. Amica mea Zinaida avea grijă de fetiţa lor. Aşa am aflat că Svetlana mai avusese unul sau doi soţi înainte. Pe cel cu care locuia acum îl chema Iuri. Unii copii şopteau că era fiul lui Andrei Jdanov, ministrul din timpul tovarăşului Stalin, însărcinat cu înlăturarea cosmopoliţilor dezrădăcinaţi, ceea ce noi, copiii, credeam că sunt un fel de buruieni contaminate care cresc prin oraşe. Odată am mers în lift cu acest Iuri. A rămas cu privirea în gol chiar şi după ce l-am salutat. Mi-am imaginat că avea probabil multe pe cap, dacă nu era în stare să-i răspundă la salut unui băiat care nu avea cum să ştie cine este.

Dacă mă urcam pe un scaun la fereastra din dormitor, puteam vedea zidurile Kremlinului – unde locuia secretarul general –, ziduri reflectate în apele Moscovei, adică râul care ne separa de citadelă. Casa de pe Splai, clădirea aceasta gigantică, ridicată cu mult înainte de naşterea mea, avea o groază de apartamente nelocuite, cu uşi sigilate cu bandă adezivă, pe care se puteau vedea iniţialele NKVD. Habar n-am de ce erau goale atâtea apartamente şi nici motivul pentru care, deşi erau goale, uşile trebuiau sigilate. Ori de

câte ori îl întrebam de banda adezivă pe tata, bombănea cum că nu e bine să stai în calea istoriei atunci când aceasta se apropie vertiginos, ca o avalanşă. Mama se uita în altă parte şi mă certa, fiindcă puneam întrebări prosteşti, ca unul prea mic să le înţeleagă răspunsurile. De fapt, eram prea mic să înţeleg de ce nu-mi răspundeau la întrebări. Abia acum înţeleg. Dar asta e o cu totul altă poveste.

În timpul săptămânii, mă duceam la Şcoala nr. 175, unde erau înscrişi toţi copiii care locuiau în Casa de pe Splai. De aceea umblam într-un Packard, automobil american din acela luxos, condus de un şofer adevărat. Mereu erau trei sau patru automobile aşteptând dimineaţa în faţa casei, cu motoarele pornite, în timp ce amiralul sovietic, care lucra şi pe post de portar, ne făcea semn cu mâna, mie şi celorlalţi copii, spre următoarea maşină care trebuia să plece. Casa avea un cinematograf la subsol. Isabeau, cea mai bună prietenă a mea, spunea că rulau filme americane confiscate de glorioasa noastră Armată Roşie în timpul Marelui Război pentru Apărarea Patriei[2]. Habar n-am cum de ştia ea chestia asta, fiindcă noi, copiii, nu aveam voie să intrăm în cinematograful de la subsol. La nivelul de sub cinematograf se găseau o sală de gimnastică, o piscină încălzită, o sală de sport, o spălătorie şi, cea mai tare dintre toate, o băcănie de unde puteai cumpăra paste italieneşti, trabucuri cubaneze şi whisky scoţian, din acela după care tata se dădea în vânt. Mai era şi o cantină, unde eram lăsaţi să intrăm chiar şi fără părinţi. Când părinţii mei lucrau până târziu, dar şi

[2] Marele Război pentru Apărarea Patriei (1941-1945), denumirea sovietică a războiului pe care Uniunea Sovietică l-a purtat cu puterile Axei (Germania, Italia, România, Ungaria) în timpul celui de-al Doilea Război Mondial (1939-1945). (n.tr.)

după aceea, adică după ce a murit tata, când mama lucra în ture de noapte la spitalul Kremlinului, luam o tavă de tablă şi arătam cu degetul ce voiam din galantar. Bucătarul uzbec, un bărbat cu nasul în vânt şi cu ochii mici, adăuga legume chiar dacă nu i le arătam. După aceea, număram cele cincisprezece ruble cincizeci, pe care i le dădeam doamnei de la casa de marcat, o femeie care cu ochiul de sticlă privea într-o direcţie, iar cu ochiul bun se uita la mine, supărată. Dacă era şi Isabeau cu mine, ne aşezam mereu la aceeaşi masă, unul lângă altul. Părinţii ei fuseseră arestaţi, tatăl ei fusese executat, fiind spion britanic, deşi nu vorbea limba britanică, mama ei fusese dusă la o închisoare oarecare, iar uşa de la apartament le fusese sigilată cu bandă adezivă, dar Isabeau, la fel ca mine după ce au arestat-o pe mama, stătea ascunsă în camerele noastre secrete şi folosea coridoarele secrete dintre apartamente, construite aşa încât locatarii iniţiali să poată circula fără să fie văzuţi. Era mai mare decât mine cu şapte luni şi jumătate, dar încă nu avea sâni. Dacă ar fi avut, aş fi întrebat-o dacă pot să-i ating. Cei care dirijau activitatea cantinei de la subsol se pare că niciodată nu aflau cine fusese arestat şi cine nu, aşa că, atât timp cât plăteam pentru tot ceea ce comandam, ne dădeau voie să mâncăm acolo.

Părinţii mei nu aveau abonament la Pravda. Cred că erau aşa de importanţi, încât nici nu aveau nevoie, dar mereu găseai un exemplar desfăcut din numărul zilei în vitrina de lângă banca amiralului, de la intrarea principală în Casa de pe Splai. Iar noi, copiii, citeam titlurile principale, în timp ce aşteptam să ne ia următorul Packard. Aşa am aflat despre complotul medicilor de la spitalul Kremlinului.

Când m-am întors de la şcoală în ziua aceea, am întrebat-o pe mama:

— Mami, îi ştii pe vreunul dintre medicii ăştia terorişti? Sunt treizeci şi şapte.

S-a încruntat, iar ridurile dintre ochi îi dădeau mai mult de 30 de ani şi ceva.

— De unde ştii?

I-am povestit despre ziarul Pravda din vitrină, cu articolul despre infractorii în halate albe, care administrau tratamente nocive celor din conducerea țării.

— Şi de ce scrie în titlu că medicii arestați erau evrei? am mai vrut eu să aflu.

A reieşit că mama îi cunoştea mai pe toți, unul dintre ei lucra chiar în salonul ei de cardiologie, iar altul, la secția de radiografie de pe acelaşi palier. Aceşti medici, posibil o coincidență, probabil o coincidență, mai mult ca sigur o coincidență – dar putea fi altfel în glorioasa Uniune a Republicilor Sovietice Socialiste a tovarăşului Stalin? –, erau aproape toți evrei. Deşi nu am înțeles de ce Pravda trebuia să semnaleze acest detaliu. Despre ceilalți, care nu erau evrei, nu se spunea dacă erau creştini sau musulmani, sau altfel. La fel, necrologul tatălui meu, publicat în Pravda, conținea numele lui în titlu – „eroul sovietic Rozental" – şi nu mai spunea că era evreu.

Înțeleg că şi eu sunt la fel. Evreu, nu erou.

Cât despre mama, uite ce trebuie să ştiți:

1. Avea un pistol Chagan, din acelea de mici dimensiuni. Cred că îl moştenise de la tatăl ei, din timpul campaniei poloneze de după Revoluție. Îl ținea ascuns după nişte cărți, în camera noastră secretă.

2. Avea o colecție de discuri de jazz american, păstrate alături de gramofonul german şi de cărțile în engleză şi în germană, aduse de tata din străinătate. Le ținea tot în camera secretă din spatele bibliotecii, pe care o aveam în sufragerie. Trebuia să umbli în spatele volumului Opere complete de I.V. Stalin, ca să dai de zăvor şi să deschizi uşa. În camera secretă era o scară cu trei trepte. Dacă urcai până sus, te puteai uita printr-o spărtură în sufragerie. Dinspre sufragerie, părea o crăpătură în tencuială. Prin crăpătura aceea, am urmărit arestarea mamei. Şedea pe canapeaua cu perne ponosite şi citea liniştită o carte – neavând ochelarii pe nas, mi-am dat seama că se prefăcea –, în timp ce cinci agenți, care purtau trenciuri lungi, până la glezne, deşi afară nu ploua, făceau percheziție în apartament. Nici măcar nu şi-au scos pălăriile, de unde mi-am dat seama că nu erau deloc bine-crescuți. Au luat fiecare hârtiuță pe care au găsit-o în biroul tatălui meu, precum şi cărți în limbi străine, aflate pe podeaua din toaletă, dar şi albumul de familie din care lipseau fotografiile celor arestați – mama le înlocuise deja cu altele, încât nimeni nu a observat că albumul fusese „curățat" – şi le-au îndesat în vechea geantă de sibir[3] a tatălui meu, de pe vremea când era în armată. În timp ce o luau pe mama, l-am auzit pe unul dintre trenciurile NKVD-iste că o întreabă unde este fiul.

— E la Soci, cu bunica lui, le-a răspuns ea.

---

[3] Sibir, țesătură groasă din bumbac (n.tr.)

— Ce bine de el că nu-i aici, l-am mai auzit pe trenci comentând.

— Dimpotrivă, am auzit-o pe mama, care încerca să zâmbească, privind iritată spre direcția crăpăturii din tencuială. De-ar fi fost de față, şi-ar fi dat seama că nu mi-e teamă de voi. Sunt o cetățeană loială şi nu am de ce să mă tem. Ar şti că după ce i-a murit tatăl şi acum, după arestarea mea, a rămas capul familiei şi trebuie să se descurce singur, până când voi fi eliberată şi mă voi întoarce acasă.

Pot spune că m-am descurcat bine după ce au luat-o. Fiind capul familiei, spre deosebire de copilul familiei, nu mai era nevoie să mi se amintească să mă spăl pe dinți de două ori pe zi, cu bicarbonat de sodiu, fireşte. La ora 21.00, aproape de fiecare dată, mă curățam în urechi, înainte de a mă duce la culcare, pe urmă mă băgam în pat, stingeam lumina şi nu mai citeam cu lanterna. Nu chiar aproape de fiecare dată. Uneori. Ei, dar ce mai înseamnă să fii capul familiei, dacă nu eşti în stare să te duci la culcare la oră fixă?

3. Chaganul mamei avea în el cinci gloanțe.

4. Ne certam frecvent, mama şi cu mine. Nu-i înțelegea pe bărbați. Era tristă că murise tata, fiindcă pusese tijele de uraniu mai presus de ea. Era tristă fiindcă nu eram trist din cauză că tata murise şi fiindcă eram bucățică ruptă din tata şi nu bucățică ruptă din mama. Dar oare ce vină am eu, dacă semăn leit cu un părinte şi nu cu celălalt?

5. În ceea ce priveşte arestarea, trebuie să vă spun un amănunt oribil. După ce au luat-o pe mama şi apartamentul nostru a fost sigilat cu bandă adezivă inscripționată cu sigla

NKVD, am găsit un... dar cum să vă spun, ca să nu ziceți că sunt scârbos? Ei, unul dintre trenciurile care ne-au percheziționat camerele şi-a lăsat cartea de vizită înainte de a ieşi: un rahat în veceu, după care nu trăsese apa. Bineînțeles, am tras apa imediat, dar amintirea acestui tip care nu a putut – care nu a vrut – să tragă apa după el nu-mi iese deloc din cap. Oare ce încerca el să ne transmită prin faptul că nu a tras apa?

6. Nu există numărul şase. Nu încă.

Gândindu-mă şi mai bine, poate ar trebui să încep prin a povesti cum de am ajuns să-l cunosc pe bătrân. La urma urmei, mai mult despre el este vorba în cartea aceasta. Aşadar, mama pusese deoparte nişte teancuri de ruble, legate cu elastic, în ascunzătoarea din spatele sobei de teracotă. Dacă ştiai care placă trebuia scoasă cu mânerul lingurii, era floare la ureche să ajungi la ele. Tatăl lui Isabeau ascunsese în camera lor secretă o cutie de pantofi plină de ruble. După vreo două-trei săptămâni de la arestarea mamelor noastre, Isabeau şi cu mine am rămas fără un sfanț. Am fi cerut mâncare pe datorie, dar casiera de la cantină avea un afiş, pe peretele din spatele ei, pe care scria că socialiştii nu cer nimic pe datorie dacă nu o merită. În câteva seri, am reuşit să stoarcem nişte bani de la Vladimir, de la Pavel sau de la Zinaida, sora mai mare, vitregă, a gemenilor, dar, nu după mult timp, ne-au închis robinetul. Ne bătea gândul să urcăm pe acoperiş, să prindem porumbei, dar ideea că trebuia să-i jumulim pe cei prinşi şi să-i mâncăm ne făcea să ne piară orice poftă de mâncare. Ne-am dat seama că trebuia să ne străduim mai mult, aşa că m-am dus în oraş ca să vând unul dintre micile tablouri aduse de tata de la Paris, când a participat la un simpozion ştiințific, prin anii 1920. Când îmi dădea sfaturi

de supraviețuire, în cazul în care ar fi arestat-o, mama mi-a lăsat adresa doamnei Iacobson, o vânzătoare de tablouri care deținea o galerie mică în apartamentul ei, de pe o străduță din apropierea Parcului Gorki. Isabeau şi cu mine nu ne-am mai dus la Şcoala nr. 175 din ziua în care apartamentele noastre au fost sigilate cu bandă adezivă de NKVD, deci nici nu ne trecea prin cap să ieşim din clădire pe uşa din față, fiindcă amiralul portar avea o listă cu inşi arestați. (Într-o zi, Isabeau şi-a aruncat ochii pe listă. Zicea că erau pagini întregi cu nume.) Dimineața, amiralul dădea tuturor raportul despre cine fusese arestat cu o seară înainte. Nu conta dacă respectivul era interesat de subiect sau nu, Isabeau şi cu mine nu ar mai fi trebuit să locuim în Casa de pe Splai. Asta însemna că singura cale prin care puteam ajunge la galerie cu tabloul era să ieşim prin tunelul secret, care trecea pe sub râul Moscova şi care lega clădirea de oraş. Noi, copiii, ştiam de existența tunelului cu mult înainte de a trece prin el. Hoinărisem la un moment dat cu Pavel pe acolo, ca să ne uităm la uşa rotundă, care se deschidea când îi învârteai roata aceea mare.

— Ar trebui să vin şi eu cu tine, mi-a spus Isabeau pentru a zecea oară, dar din tonul vocii mi-am dat seama că nu voia să vină.

— Dacă suntem amândoi, vom atrage şi mai mult atenția, i-am zis. În plus, asta-i treabă de bărbat.

— Şi ce te face să crezi că eşti bărbat?

— Mă insulți, i-am ripostat. Cât lipseşte de acasă, mama m-a desemnat bărbatul familiei.

Aşa am ajuns să cobor cele şase rânduri de trepte din lemn până la capătul holului secret de la etajul trei al subsolului, unde începea tunelul. Isabeau m-a condus până la uşa rotundă. Îşi trecu mâna prin părul meu blond, ca să-mi poarte noroc, şi mă iscodi:

— Ți-e frică?

O întrebare de toată jena. Dacă mi-ar fi fost frică, doar nu era să-i spun unei fete.

— La revedere! i-am răspuns şi, îndreptând lumina lanternei spre tunel, cu tabloul învelit în ziar şi ascuns în rucsac, am pornit la drum.

De fapt, mai fusesem prin tunelul de sub râu înainte (din nu ştiu ce motive, tata mereu îi zicea râul Styx): prima oară am fost cu tata, în ceea ce el numea „misiune de antrenament”; pe urmă am fost cu Vladimir şi cu Pavel, după ce i-au arestat pe părinții lor şi ne-am dus să căutăm ciocolată prin tomberoane; şi am mai fost cu Zinaida, când s-a dus să-şi facă găuri în urechi, pentru cercei. Era prima dată când treceam singur prin tunel. Erau pe acolo cabluri coaxiale şi tot felul de fire învelite întinse pe zidul de ciment, şiroaie de apă care curgeau pe podeaua pietruită şi o putoare sufocantă, pe care o asociam cu peştele stricat şi cu băşinile. În lumina slabă, am desluşit zeci de inşi care se aciuaseră în tunel şi se culcuşiseră în câte vreun colțişor, dormind pe lespezi sau pe ambalaje din lemn, puse unul peste altul, cu mantale militare groase strânse bine în jurul lor, pe post de pături. Prin tunel se auzeau ecourile unor accese de tuse uscată. Mai erau şi nişte țevi cu duză în capăt, din care ieşeau aburi subțiri în aerul jilav, de unde venea probabil căldura din tunel pe timp de iarnă, deşi aveai

impresia că treceai printr-o lume subterană misterioasă. Pe la jumătatea drumului, cineva a întins o mână prin întuneric şi m-a prins de gleznă, când am trecut pe lângă el.

— Dă-mi o ţigară şi-ţi dau drumul, mi-a cerut el.

— Încă nu fumez, i-am răspuns, smulgându-mi piciorul din strânsoare.

A început să se smiorcăie, suspinând.

— Ce-i gălăgia asta? izbucni un glas din beznă. Pe aici mai sunt tovarăşi care vor să doarmă.

În câteva minute, am ajuns la capătul tunelului, am urcat pe o scară de oţel şi am ridicat jivagoul din partea de sus. Aşa le ziceam noi, copiii, gurilor de canal. Jivago era numele industriaşului care le produsese şi care îşi gravase numele pe ele. Am ieşit la suprafaţă, nu departe de mormântul soldatului necunoscut. Era întuneric. Spre deosebire de bezna din tunel, întunericul de afară era transparent. Era un întuneric din lumea noastră, nu dintr-o lume paralelă, aşa că îmi trecuse frica. M-am strecurat prin Parcul Gorki, printre oamenii care se grăbeau să ajungă acasă, cu capetele plecate, apărându-se de un vânt care parcă nici nu bătea, pe care eu nu-l simţeam. Am trecut pe lângă blocuri înalte, mijlocii şi mici, multe dintre ele cu magazine de stat la parter, cu uşă la stradă şi cozi lungi de lume, întinse pe trotuare, dar nu-mi dădeam seama ce se vindea, fiindcă nu era nimic în vitrinele magazinelor. Am ajuns pe o străduţă laterală şi am sunat la doamna Iacobson, la a patra casă. S-a auzit un bâzâit în broască. Am împins uşa şi am intrat în holul a ceea ce fusese odinioară reşedinţa privată a unui capitalist bogat. Am auzit paşi coborând pe trepte, chiar

dacă era covor pe scară. Şi-a făcut apariția o doamnă în vârstă, cu un şal enorm pe umeri. Pentru că stătea aplecată ca o paranteză, era mai scundă decât mine. Mă întrebam dacă nu cumva o doare gâtul, de la cât priveşte în sus tot timpul. I-am zis că sunt fiul Anastasiei Rozental. I-am explicat de ce venisem şi am desfăcut tabloul.

— Ți-a povestit mama de Amedeo Modigliani? m-a întrebat ea, la care am clătinat din cap. A fost un pictor italian care a trăit în Paris.

— Cine e doamna din tablou? am întrebat-o.

— Scumpa noastră poetă, Anna Ahmatova, mi-a zis.

— Aşa erau de săraci, de-a pictat-o fără haine?

— Erau tineri şi se iubeau, mi-a spus ea. Erau iubiți. Poate eşti prea mic ca să înțelegi despre ce e vorba.

— Sunt mic, dar nu-s prost.

Doamna izbucni în râs, îşi aşează pe nas o pereche de ochelari cu rame rotunde şi se întoarse spre tablou, ca să se uite pe spatele pânzei.

— Da, da, 300 de ruble, acesta e prețul stabilit cu mama ta când am vorbit să vândă un Modigliani. Aşteaptă aici, dragul meu.

Doamna înveli iar tabloul în ziar şi începu să urce treptele, cu el în brațe. După un timp, se întoarse cu un pachețel, în care era un teanc gros de ruble.

— Poți să-i numeri, dacă vrei, mi-a spus ea, ceea ce am şi făcut.

M-am ghemuit şi am început să-i număr, lingându-mi degetul mare atunci când se usca şi nu puteam să avansez cu număratul. M-am ridicat şi am pus pachețelul în rucsac.

— Cum te cheamă? m-a întrebat doamna Iacobson.

— Leon.

Se uita cu atenție la mine prin lentilele ochelarilor, dând afirmativ din cap, ca şi cum i-aş fi spus ceva important.

— Leon îl chema şi pe soțul meu, murmură.

— Nu-l mai cheamă aşa?

Doamna Iacobson schiță un surâs, cel mai trist surâs din lume.

— Acolo unde este el acum, poartă un număr, nu un nume, mi-a spus, în timp ce deschidea uşa de la stradă. La revedere, Leon!

— La revedere, doamnă Iacobson!

Chiar nu înțelegeam de ce ar vrea cineva să fie strigat cu un număr şi nu pe un nume, dar, hei, o păsărică îmi şoptea la ureche cum că aceea era o informație pe care nici nu voiam să o aflu. Aşa că am ieşit din casă şi am pornit din nou spre tunel.

Adevărata aventură a început pe drumul de întoarcere. Făcusem un sfert din drumul prin tunel când, cu lumina

lanternei, am nimerit pe lacătul ruginit al unei uşi de oţel din peretele arcuit, construit din cărămidă. Am lovit cu piciorul în uşă, fiindcă pentru asta sunt uşile, să dai cu piciorul în ele, şi, spre marea mea surpriză, lacătul ruginit căzu în apa de pe jos. M-am şi stropit, iar uşa se crăpă cu un scârţâit scurt. Fiindcă nu sunt dintre cei care dau înapoi în faţa provocărilor, am împins-o cu putere, destul ca să mă pot strecura în interior, şi uite aşa m-am trezit pe acel coridor îngust, care pornea din tunelul principal. Lumina lanternei nu bătea până la capătul coridorului, aşa că am înaintat pentru a vedea încotro duce. La capătul lui era o scară de oţel, nu chiar atât de ruginită să nu pot urca pe ea, deci am urcat cel puţin trei etaje, poate patru, unde era o uşă din lemn atât de îngustă, încât trebuia să te strecori întorcându-ţi corpul într-o parte, ceea ce, fireşte, am şi făcut. Înăuntru era întuneric, dar nu chiar aşa de întuneric încât să nu pot vedea că mă aflam într-o sală de bal uriaşă, mare cât un hangar de avioane. Se puteau parca acolo două bombardiere sovietice mari, fără exagerare. De tavanul cu forme stranii atârnau candelabre gigantice. Pe ziduri erau agăţate tablouri imense cu ţari şi ţarine. Ferestrele uriaşe erau acoperite cu draperii aşa de groase, încât opreau orice zgomot venit dinspre stradă. (Parcă v-am spus-o deja, nu?) Apoi am observat patru bărbaţi în jurul unei mese, în capătul celălalt al hangarului. Doi dintre ei, care stăteau în picioare, purtau costume de civili, „paşcinciuri”, aşa le ziceam noi, copiii, din cele de care purtau bărbaţii după ce s-a terminat Marele Război pentru Apărarea Patriei, adică în 1945. Ceilalţi doi, în uniforme de armată, erau aşezaţi unul în faţa celuilalt. Pe peretele din spatele lor se sprijineau arme adevărate. Mi-am pus lanterna în rucsac şi m-am îndreptat, prin sala de bal, spre masa lor. Unul dintre bărbaţii în uniformă a aruncat o privire spre mine, dar nu a

spus nimic, aşa că m-am apropiat de ei. Cei doi bărbaţi în uniformă jucau şah, aveau piese dintr-un fildeş nemaivăzut, ca nişte războinici chinezi păziţi de gărzi. Tata m-a învăţat să joc şah când aveam 4 ani. Avea felul lui de a se încrunta atunci când făceam o mutare greşită: cum se încrunta, cum o luam înapoi. Am rămas în picioare, privindu-i o vreme pe cei doi bărbaţi în uniformă. Când tipul cu piesele albe şi-a mutat calul pe câmpul şase, atacând nebunul de lângă regină, am încercat să mă încrunt, ca tata. Fiindcă tipul nu a băgat de seamă, nu m-am putut abţine şi l-am avertizat:

— O mişcare greşită. Dacă aţi refuzat gambitul reginei, fiindcă e clar că aşa aţi început, trebuie să vă concentraţi pe rege şi să nu slăbiţi poziţia reginei. Tocmai asta aţi făcut.

— Puştiul joacă şah, zise unul dintre paşcinciuri, chicotind.

— Are dreptate, trebuie să te concentrezi pe rege, spuse celălalt civil.

Ofiţerul cu piesele albe, vădit ofticat, şi-a împins scaunul în spate şi s-a ridicat.

— Dacă-i aşa bun, uite, să termine el partida!

— Hai, joacă, băiete, zise celălalt ofiţer! Arată-i şefului cum trebuie să te concentrezi pe rege!

M-am aşezat şi am studiat tabla, după care am mutat nebunul pe câmpul cinci şi i-am luat calul. Negrul a mutat pionul în câmpul patru, atacându-mi nebunul. Am mutat pionul în câmpul patru, sacrificându-mi nebunul. Oponentul privi fix la tablă, ridică ochii spre mine, apoi se uită iar la tablă şi, schiţând un surâs răutăcios pe buzele-i groase, îmi luă nebunul cu pionul. I-am luat şi eu pionul cu

un pion. Fiindcă negrul deja făcuse rocada, s-a eliberat câmpul turei şi l-am atacat pe rege. După alte cinci mutări, îl ameninţam cu mat pe câmpul turei. În acel moment, ofiţerul din faţa mea sări deodată în picioare. Ceilalţi trei deveniră mai atenţi. M-am uitat în spatele meu. Un bătrân, care îşi trecu un şold prin uşa aceea îngustă şi apoi intră în sală cu tot corpul, îşi târşâia picioarele, în papuci de casă căptuşiţi cu blană. Într-o mână ducea un papagal colorat strident, ţinut într-o colivie din bambus, iar în cealaltă avea un pahar cu lapte. Purta o pereche de pantaloni de casă cărămizii şi o tunică militară cu nasturi până la gât, ceea ce însemna că probabil luase parte la Marele Război pentru Apărarea Patriei. Nu am observat medalii pe pieptul tunicii, deci nu se remarcase prin fapte vitejeşti.

— Cine-i băiatul? întrebă el.

— S-a rătăcit până aici, în Colţişor, tovarăşe comandant, zise ofiţerul cu piesele negre. Probabil locuieşte în incintă.

Bătrânul m-a studiat o clipă.

— De obicei, mănânci tot din farfurie? mă întrebă el.

— Dacă nu mai pot, nu chiar tot, am ripostat.

Bătrânul pufni în râs, mulţumit de răspuns.

— Îţi place îngheţata? mă întrebă el şi probabil i-am zis că da. Ce fel de îngheţată îţi place mai mult?

— Cu vanilie.

Bătrânul pocni din degete şi-i spuse unuia dintre jucătorii de şah:

— Du-te după Valecika şi spune-i să aducă o înghețată de vanilie cu sirop de ciocolată.

Mi-a făcut semn din cap, adică să merg cu el, pornind apoi foarte încet, de parcă îl dureau toate, urcând pe scara de oțel în spirală.

Ofițerul de armată, pe care celălalt tip îl numise şef, m-a prins de braț şi m-a ridicat de pe scaun, şoptindu-mi apăsat la ureche:

— Te-a invitat sus, la el în apartament.

Mi-a scos rucsacul şi l-a întins celuilalt soldat, după care m-a controlat pe brațe, în lateral şi pe picioare. Am încercat să glumesc:

— Cică nu sunt înarmat, i-am zis, dar lui nu i s-a părut amuzant.

— Păi să nu fii, răspunse, şi mi-a făcut semn din cap spre direcția scării în spirală. Du-te!

— Şi rucsacul?

— Îl iei la întoarcere.

L-am urmat pe bătrân pe treptele de oțel şi am intrat prin uşa groasă de lemn, cu plăci metalice, prinse cu şuruburi pe partea interioară a apartamentului. Tavanul era aşa de jos, încât îl puteam atinge cu vârfurile degetelor dacă mă urcam pe un scaun. Puținele ferestre erau, de fapt, deschizături înguste în partea de sus a pereților, închise cu obloane lucioase de oțel. Am trecut pe lângă uşa deschisă a ceea ce părea un dormitor, cu patul nefăcut şi mai multe perne. Am

trecut pe lângă alte două camere situate pe partea stângă, dar lumina era stinsă, aşa că nu am văzut ce era înăuntru.

L-am urmat pe bătrân prin sufrageria mare cât un patinoar, am trecut pe lângă o masă de biliard plină cu teancuri de cărți, după care am intrat într-o cameră mai mică, unde se găseau un birou imens şi o sobă de teracotă demodată, pe care erau întinse la uscat nişte izmene. Un perete întreg era acoperit de afişe cu actori din filme americane. Am învățat americana dintr-o carte pe care a împrumutat-o mama de la biblioteca secretă a spitalului Kremlinului. Se numea The Catcher in the Rye[4]. M-am identificat aşa de mult cu Holden Caulfield, încât am ajuns să-mi notez conversațiile cu bătrânul în limba americană. Fiind fluent mai mult sau mai puțin, am înțeles titlurile de pe afişe: Abbott and Costello in Hollywood, The Body Snatcher, Lady on a Train, Zombies on Broadway, ca să menționez doar câteva. Pe un raft, era o mască din pastă modelată, înfățişându-l pe tovarăşul Stalin. M-am linişti t, pentru că arăta în formă, sănătos, la fel ca în posterul gigantic de lângă magazinul universal GUM din Piața Roşie. Teancuri de cărți erau şi pe podea. Unele turnuri de cărți erau aşa de înalte, de parcă semănau cu turnul acela înclinat din Italia. Am identificat câteva titluri pe cotorul lor: Petru cel Mare, Ivan cel Groaznic, Rosa Luxemburg: opere complete, habar n-am cine era asta. Era şi o carte religioasă, deschisă pe scaun, spre care mi-a făcut semn, Douăsprezece porunci sexuale pentru proletariatul revoluționar, de unul pe nume Zalkind. Am îndoit un colț la pagina la care era deschisă, ca să nu uite bătrânul la ce pagină rămăsese, am închis cartea şi am pus-o sub scaun,

[4] De veghe în lanul de secară (1951), roman al scriitorului american J.D. Salinger. (n.tr.).

pe podea. Pe biroul acela mare se găseau teancuri groase de hârtie, fiecare sub un prespapier de cărămidă, pachete sigilate, fără semnul de otravă tipărit pe eticheta însoțitoare, un suport cu călimară, o sticlă de Borjomi, apă minerală din Georgia, un suport pentru patru, cinci pipe, un telefon negru şi un pistol foarte mare. Bătrânul a pus colivia cu papagalul pe podea şi, după ce se cufundă cu un oftat în fotoliul moale din spatele biroului, a început să ia câte o înghițitură de lapte.

— Probabil că ai un nume, îmi amintesc că mi-a spus.

Fiindcă lumina veiozei de birou bătea spre el, îi puteam vedea fața foarte bine. Trebuie să spun că avea o față urâtă. Avea părul grizonant, un gri murdar, dat fiind că se spăla rar. Părul nu-i acoperea decât jumătate din scalp. Pe partea vizibilă a scalpului avea pete roşietice. Avea fața pătată de la varicelă, iar sub ochii bulbucați, ca de broscoi, i se vedeau cearcănele şi clipea aşa de repede, încât mă gândeam că încerca să alunge închipuirile supărătoare, înainte ca acestea să-i infecteze creierul. Din nara stângă îi ieşea un fir negru de păr, pe lobii urechilor i se vedeau smocuri de păr, deasupra buzei de sus avea o mustață ca o crenguță uscată, în colțurile gurii saliva îi forma o mică spumă albă, iar sub bărbie, guşa îi atârna ca la curcani. Şi, scuzați expresia, trăgea întruna vânturi. Fiindcă nu se ruşina, am priceput că nici mie nu avea de ce să-mi fie ruşine, aşa că am continuat să vorbim ca şi cum nimic nu ne-ar fi întrerupt conversația. Cât priveşte dantura, tot ceea ce pot spune este că avea mare nevoie să meargă la un dentist bun. Am mai băgat de seamă că bătrânul purta la gât un şirag cu căței de usturoi. Mâna stângă, cu care învârtea un cățel de usturoi, parcă era paralizată. Nu părea să mişte degetele cum trebuie. Poate e

doar rodul imaginației mele, dar mâna lui stângă părea mai scurtă decât cea dreaptă.

— Toată lumea are un nume, am zis până la urmă. Pe mine mă cheamă Leon. Tata a fost un mare admirator al stimatului tovarăş Stalin şi s-a decis, dacă mă năşteam băiat, ceea ce s-a şi întâmplat, să mă cheme ca pe el. Mama voia să-mi pună numele după tatăl ei decedat. A câştigat bunicul. Pe tine cum te cheamă?

— Depinde.

— De ce depinde?

— Depinde cu cine stau de vorbă şi despre ce discutăm. Buna mea mamă îmi spunea Soso. Muncitorii din fabrica Putilov din Petrograd mă ştiau de tovarăşul Ivanovici. Într-o suburbie modernă a oraşului îmi spuneau Cicikov. În Viena m-am strecurat cu un paşaport pe numele Stavros Papadopoulos. Prietenii mei georgieni, cei care mi-au mai rămas, cei puțini care nu au fost executați, mă strigau Koba, un nume fictiv pe care mi l-am luat în Caucazul înfloritor de dinainte de Revoluție. Adevăratul Koba era un bandit dintr-un îndrăgit roman georgian. Adevărul este că nu l-am citit. Eram prea ocupat să fac istorie ca să mai şi citesc istorie. Poți să-mi spui Koba.

Am încercat să-i pronunț numele:

— Koba. Sună bine. Mama ta locuieşte aici?

— A decedat înainte de a te naşte tu, mi-a zis, micşorându-şi ochii şi studiindu-mă. Eşti doar un copil, dar văd că pui o groază de întrebări. Cu ce te ocupi?

— Sunt elev. Acum sunt cumva în vacanță. La şcoală eram editorul revistei Micul Pionier.

— Adică eşti jurnalist.

— Tata zicea că sunt micul lui jurnalist.

— Am o idee. De ce nu mi-ai lua un interviu? Tu pui întrebări, iar eu răspund la cele care nu mă obligă să divulg secrete de stat. Ce zici?

— Ce fel de întrebări?

— Orice îți vine în minte. Dacă îmi pui destule întrebări şi pui răspunsurile pe hârtie când ajungi acasă, vei avea o biografie autorizată.

Mi-am dat seama că puțin îmi păsa dacă voia să-i scriu biografia, autorizată sau nu. Poate că era un tip important, ale cărui răspunsuri ar fi fost de interes. Poate nu. Ori aşa, ori aşa, ce aveam de pierdut? Poate doar un pic de timp. Aşa că am început tirul:

— Am observat că vorbeşti limba rusă cu accent. Cum aşa?

— Aaa, deci băiatul are ureche muzicală... Păi, m-am născut în Georgia, într-o hazna de oraş care se cheamă Gori. Am fost acolo anul trecut. Ba acum doi ani. Nu l-am mai recunoscut. Malurile râului în care înotam pe vremuri sunt astăzi ocupate de fabrici. Am regăsit casa cea veche. Ştiu că era casa mea cea veche, fiindcă mama îmi lua măsura la stâlpul uşii în fiecare an de ziua mea. Partea ciudată e că nu-mi amintesc să fi fost atât de scund...

— Dacă eşti georgian, atunci înseamnă că nu eşti rus.

— Napoleon nu era francez. Hitler nu era german. Eu nu sunt rus, nu m-am născut aici. Şi ce dacă? Date fiind rădăcinile osetine şi georgiene ale tatălui meu, nu greşeşti dacă mă compari cu vinul georgian de colecţie îmbuteliat la Moscova, zise râzând de propria glumă. Sună bine, nu? Vin georgian de colecţie îmbuteliat la Moscova! Să-ţi aduci aminte fraza asta, băiete. Noteaz-o când ajungi acasă. Ar putea fi subtitlul biografiei mele autorizate.

— În afară de limbă, în afară de accentul care se vede când vorbeşti rusă, mai sunt diferenţe între ruşi şi georgieni?

— E ca şi cum ai compara ziua cu noaptea! Ruşilor le vine foarte greu să-şi amintească numele stră-străbunicilor. Un georgian, atunci când e mândru de originea lui, îşi poate identifica strămoşii până la a opta generaţie, cu numele de botez şi de familie. Când se întâlnesc doi georgieni, prima oară discută despre arborele genealogic. Având în vedere cât de mică e ţara, sunt şanse de a-şi găsi strămoşi comuni. Mătuşa străbunicii unuia dintre ei poate fi verişoară cu străbunica soţiei unchiului mamei celuilalt.

— Bunicii mei din partea tatălui meu au murit toţi. La fel şi tata.

Nu cred că m-a auzit sau, dacă m-a auzit, nu cred că îi păsa de mine la fel de mult cum îi păsa de el însuşi.

— Înainte să vorbesc rusă, vorbeam georgiană, îmi amintesc că a mai spus. Nu vorbeam rusă fluent înainte de a mă înscrie la seminarul teologic. Bărbile acelea întunecate şi lungi, de pe chipurile clericilor, sunt un fel de mască. Nu le vezi decât ochii, care se uită la tine cu încordare. Ţăranul are o vorbă: Până şi ţapii poartă barbă. Ce mult îmi place să

mă bărbieresc! Mi se pare o adevărată plăcere, în fiecare dimineață. Sunetul pe care îl face briciul pe obraz îl simt ca pe o muzică. Fiindcă nu port barbă, asta îmi aminteşte că am scăpat de toată prostia aia de seminar teologic.

— Aşadar, nu eşti preot?

Izbucni în râs, pufnind pe nas de parcă ar fi sunat goarna.

— Ştii ce ne ziceam pe vremuri? Eşti primit în biserică pentru ceea ce crezi, eşti alungat din biserică pentru ceea ce ştii. Am fost alungat de la seminarul din Tbilisi fiindcă ştiam prea multe, anume faptul că istoria aceea cum că Dumnezeu îşi trimite singurul fiu pe pământ să sufere o execuție atroce pentru păcatul originar al lui Adam, care, potrivit obsedatului de Augustin[5], consta în poftă trupească, nu e decât un basm pentru copii. Nu m-a ajutat deloc în fața starețului că propovăduiam evanghelia după Marx în timpul meu liber.

— Ce e evanghelia după Marx?

— Istoria se repetă, „mai întâi ca tragedie, apoi ca farsă".

— Nu cred că am înțeles...

— Vei înțelege când vei mai creşte. Unde rămăsesem? Îți povesteam despre seminarul teologic. Până în ziua în care a murit, bătrâna mea mamă – fie-i țărâna uşoară! – şi-a dorit să mă hirotonisesc. Într-un fel, m-am şi hirotonisit. Într-un fel, chiar sunt preot. La fel ca Stalin, ascult cu atenție

[5] Sfântul Augustin din Hippo (354-430), filosof şi teolog, cel mai important dintre părinții bisericii latine (n.tr.)

mărturisirile oamenilor. Născocesc pedepse potrivite, pentru a-i ajuta pe vinovați să se împace cu propriile ticăloşii. Ha! N-ai greşi dacă m-ai compara cu un dirijor de filarmonică, unul care orchestrează viețile oamenilor, zise el, prinzându-şi cu mâna reverul tunicii militare. Întâmplător, dețin chiar rangul de general.

— Mă uit la tunica ta. Şi tata avea una la fel când se ducea o lună pe an la antrenamentele militare pentru rezervişti. Am observat că nu ai medalii pe piept...

— Sunt modest. Spre deosebire de motăneii din biroul politic al lui Stalin, care poartă medaliile şi în pat, eu mi le-am pus într-o cutie de pantofi, spuse cu un licăr amuzant în privire. Să-ți spun ceva. Iau exemplu de la Stalin, care este personificarea modestiei. Când motăneii i-au propus să schimbe numele oraşului Moscova în Stalinodar, el a refuzat categoric. Pun pariu că acest mic detaliu nu se predă la şcoala ta.

Îmi amintesc că bătrânul pufăia din țigară, când m-a întrebat din senin:

— Crezi în Dumnezeu?

— Sunt agnostic, ca tata.

— Ştii ce înseamnă agnostic? m-a întrebat el.

— Nu chiar, am recunoscut eu. Cred că agnosticul e cineva căruia îi e frică să creadă, dar îi e frică şi să nu creadă. Dar tu? Crezi în Dumnezeu?

— Sfântul acela teuton, Luther, care a fost excomunicat în Dieta de la Worms[6] pentru erezie, a avut sorți de izbândă până la urmă, când şi-a bătut în cuie teza pe uşa catedralei: biserica este un bordel, iar papa, cel care o conduce, se bese draci bălțați. Când eram tânăr şi îmi era oarecum teamă să nu cred în Dumnezeu, cum zici şi tu, eram furios pe mitropolitul care conducea seminarul, fiindcă avea pretenția că Dumnezeul acesta al lui este bun şi drept. Bun şi drept pe dracu'! Şi uite aşa am ajuns eu să mă închin la îngerul căzut, pe care toată lumea îl cunoaşte. Satana i-a inventat pe Adam şi Eva goi în Grădina Edenului şi i-a ispitit cu păcatul originar, ca să-l scoată pe Dumnezeu Tatăl din sărite. Şi eu tot cu asta mă ocup: ori de câte ori e nevoie, îl scot din sărite pe Dumnezeu Tatăl, spuse bătrânul încuviințând, ca şi cum ar fi fost de acord cu sine însuşi şi destul de mulțumit de ceea ce tocmai afirmase. Pe vremea când eram bandit în Georgia, credeam că viața are un sens ascuns şi eram hotărât să îl găsesc. Aveam impresia că istoria e modelată de eroi, iar eu eram hotărât să devin unul dintre ei. Şi poate că, uite aşa, dacă stau să mă gândesc, m-am împiedicat de comunism şi de Lenin, peştele-pilot care a condus şcoala lui de țestoase marxiste spre Revoluție. Ascultă, băiete, să nu cumva să repeți nimănui ce îți spun eu aici, atâta vreme cât încă sunt viu.

— Sigur, i-am promis şi m-am ținut de cuvânt.

Dar astăzi, fiindcă nu mai este, vă pot spune ce mi-a zis.

---

[6] Dieta de la Worms, adunare politică din anul 1521, care a avut loc în oraşul Worms din Germania, referitoare la Martin Luther şi la efectele Reformei Protestante, propusă de acesta. (n.tr.)

— Nu sunt chiar aşa convins că istoria e modelată de eroi, mi-a spus. Nu sunt convins că după viaţă urmează altceva decât moarte.

Nu eram sigur dacă glumeşte sau nu. L-aş fi întrebat, doar că în pragul uşii apăru o femeie, care părea cam de vârsta mamei mele, cu doi, trei ani mai mică sau mai mare decât ea. Purta un şorţ lung şi alb de bucătărie şi ducea un castron cu îngheţată. Bătrânul îi făcu semn cu capul spre mine. Se apropie de mine şi mi-l întinse, schiţând un surâs, care îmi aminti de mama.

— Mai vrei un pahar cu lapte, Iosif? îl întrebă.

— În seara asta nu, Valecika, mârâi el, făcându-i semn să plece, cu mâna pe care nu o ţinea în buzunarul tunicii.

Bătrânul şi femeia cu şorţ se priviră pentru scurt timp, ca şi cum şi-ar fi transmis un secret.

— Hai la culcare, Iosif, îi spuse ea încet. Mâine e o zi mare, îi mai zise, şi apoi plecă.

— Mai stau puţin. Rareori am vizitatori aşa de interesanţi, îi spuse el. Închide uşa după tine.

— Mereu închid uşa după mine, strigă şi ea. Şi o deschid mereu când intru, zise ea râzând uşor. Mă întorc după ce pleacă băiatul.

— E soţia ta? l-am întrebat, după ce ea închise uşa, dar mi-am dat seama că bătrânul s-a simţit jignit.

— Menajera, mi-a zis.

I s-au umflat nările, aşa cum i se umflau tatălui meu când nu era sigur cât de departe poate merge cu răspunsurile la întrebările mele despre fete, amor, căsătorie şi făcut copii. Habar nu avea tata că deja aflasem răspunsurile înainte de a-l întreba.

Dar îl întrebam totuşi, fiindcă îmi plăcea să văd cum i se umflă nările.

Şi m-am înfipt în înghețată. Era nemaipomenit de bună.

— Trebuie să fii foarte bogat, dacă trăieşti într-un palat ca ăsta, i-am zis.

— Da, chiar aşa, se poate spune că sunt foarte bogat. Serta-rele biroului meu sunt pline de ruble, teancuri întregi legate cu elastic, dar nu le folosesc niciodată. Nici n-am nevoie.

Probabil observase o urmă de îndoială în ochii mei, fiindcă s-a dus la unul dintre sertare şi a scos de acolo un teanc gros de ruble, ca să-mi arate că nu bătea câmpii.

— Ai nevoie de bani, băiete? Uite, ia de aici, mi-a zis, văzându-mă că ezit. Nu muşcă, mi-a spus, pasându-mi pachetul.

Doar nu era să zic nu.

— Dar ție nu-ți trebuie, ca să plăteşti mâncarea? l-am întrebat, vârând banii în buzunar înainte să se răzgândească. Doar trebuie să plăteşti chirie...

Râse iar pufnind pe nas, din care am înțeles că el nu plătea nici pentru alimente, nici pentru chirie.

M-am uitat în jur. Apartamentul bătrânului era mare, poate mai mare de două ori decât apartamentul nostru din Casa de pe Splai. Avea cel puțin 150 de metri pătrați, ceea ce, potrivit legislației sovietice, însemna că trebuia să fie un apartament colectiv.

— Dar unde sunt ceilalți care locuiesc aici?

— Aici nu mai locuieşte altcineva. Locuiesc singur.

— Nu împarți bucătăria şi baia cu altă familie?

Îmi răspunse cu un surâs strâmb.

— Lucrezi în Moscova?

— Da, cred că se poate spune că lucrez în Moscova.

— Te duci la birou în oraş?

— Aici e biroul meu.

— Şi cu ce te ocupi, mai precis?

— Şi mama îmi punea întrebările astea, înainte să plece unde se duce toată lumea. Îți voi spune ce i-am spus şi ei. Mă ocup cu organizarea dezordinii, fac dezordine acolo unde e prea multă ordine, iar în toată treaba asta, separ merele bune de cele stricate, îmi spuse el, izbutind să mă uluiască. E o metaforă. E un alt fel de a spune că sunt asistentul țarului. Contribui la conducerea țării.

— Păi atunci trebuie să-l cunoşti pe stimatul tovarăş Stalin – ceea ce îi pică bine lui Koba.

— Da, cred că se poate spune aşa. Într-un fel, îl cunosc pe stimatul tău tovarăş Stalin.

— Arată aşa cum se vede în portretul uriaş de la magazinul GUM?

— A mai îmbătrânit. Portretul a rămas la fel.

— Aşadar, cum este?

Mi-l amintesc cum se uita spre mine, dar cumva pe deasupra capului meu, cu o privire din aia cu care te uiți la orizont, cu acelaşi gen de privire cum am văzut în ochii tatălui meu, pe când încă era în viață şi încerca, fără succes, să o convingă pe mama să ne mutăm cu toții în Germania, unde i se oferise un post de profesor la o universitate, ceea ce ar fi însemnat că aş fi crescut învățând germană, rusă şi americană.

— Unde rămăsesem? murmură bătrânul. A, da, vrei să ştii cum e stimatul tovarăş Stalin. Duce greutatea lumii pe umeri, ceea ce poate explică probabil de ce are umerii lăsați. Nu doarme noaptea, îngrijorat de următorul război cu imperialiştii capitalişti. Lucrul de care e cel mai mândru – se ştie că s-a lăudat în fața motăneilor din Biroul Politic – e că a rezolvat problema țăranilor prin crearea de colective agricole, în care sunt angajați o nouă categorie de proletari. Unii spuneau că nu se poate, ziceau că nenorociții de țărani – ultimii capitalişti din Rusia – nu ar renunța niciodată la scumpele lor vite şi la minusculele lor grădini de zarzavat, spuneau că imbecilii îşi vor tăia vacile şi îşi vor arde grânele înainte de a fi forțați să şi le dea la colectiv. Susțineau că urmează o foamete uriaşă.

— Şi ce s-a întâmplat?

— S-a întâmplat că vreo 120 de milioane de țărani au fost forțați să se înscrie în colectiv. Sărăntocii nătărăi care au opus rezistență au fost trimişi pachet în iad.

— Şi au avut dreptate în legătură cu foametea? Chiar au ajuns să nu aibă ce mânca?

— Dacă vrei să te faci jurnalist, trebuie să pui întrebarea potrivită. Întrebarea potrivită e alta: A fost mai mult de mâncare decât înainte?

— Şi? A fost?

— Depinde.

— Depinde de ce?

— Depinde de sursă. Dacă citeşti propaganda antisovietică din presa capitalistă sau dacă te uiți la articolele oneste din presa socialistă.

— Cu ce se mai mândreşte stimatul tovarăş Stalin?

— E mare panglicar Stalin ăsta al nostru. A inventat feliile Stalin, pentru ca producția de pâine să ajungă la mai mulți muncitori din oraşe. În 1934, a adăugat o clauză în Codul Penal, prin care homosexualitatea devenea infracțiune, motiv pentru care a intrat în grațiile patriarhului Bisericii Ortodoxe Ruse. În plus, i se recunoaşte meritul de a proteja Revoluția propusă de Lenin şi marile experimente socialiste de pericolul reprezentat de sabotorii care voiau să se revină la capitalism.

Din colivia lui de bambus, papagalul repeta cuvintele bătrânului, croncănind strident:

— Re-vo-lu-ți-e! Re-vo-lu-ți-e!

— Lista realizărilor lui Stalin e cât brațul meu de lungă. Şi mai lungă. După Revoluție, Lenin nu a avut curajul de a-i executa pe țar şi pe familia lui. Stalin l-a convins să nu-i aducă pe țar şi pe curva de țarină în sala de judecată, caz în care ar fi avut ocazia de a-i executa pe țar şi pe soția lui, dar nu şi pe fiii şi pe fiicele lor. Stalin l-a convins că un proces public era riscant la vremea aceea. Noi, bolşevicii, trebuia să scăpăm de dinastia Romanovilor o dată pentru totdeauna, ca să nu rămână urmă de țar, iar Albii, care duceau un război civil, să nu se poată regrupa ca să ne distrugă Revoluția.

Bătrânul se învârti cu scaunul, efectuând o rotire completă.

— În ce an suntem? mă întrebă el deodată.

— Suntem în 1953, la mijlocul lui februarie.

— Ascultă, băiete, peste 64 de ani, începând de acum – adică în 2017 – se vor împlini 100 de ani de la Revoluție. Dacă drăcoşii de capitalişti vor triumfa, dacă straşnica Uniune a Republicilor Sovietice Socialiste va fi aruncată la coşul istoriei, ca să folosim expresia plastică a lui Troțki, vei şti că nenorociții de istorici vor da toată vina pe Iosif Stalin. Stalinismul, vor striga de pe acoperişuri, nu a fost comunism! Dar orice idiot îşi va da seama că stalinismul a fost manifestarea maximă a comunismului. Stalinismul a fost singurul mod de a salva Revoluția bolşevică după harababura iscată de snobul de Lenin.

Izbucni în râs, ca un maniac căruia i se fixează cămaşa de forță. I-au dat şi lacrimile. I se acumulase un pic de salivă la colțurile gurii.

— Rusia este Rusia, zise, după ce îşi recăpătă suflul, şi va veni ziua în care va apărea nostalgia după Iosif Stalin, care a salvat Revoluția. Care a înțeles, la fel ca Toma D'Aquino[7], că răul apare când se confundă mijloacele cu scopul. Stalin nu a făcut niciodată greşeala asta. Cu mult timp înainte să pună ochii pe Lenin, a înțeles că mijloacele sunt semințele, iar scopul este format din copacii care cresc din ele. Chiar dacă nu i-a văzut în timpul vieții deloc, Stalin nu a pierdut niciodată din vedere copacii: utopia numită comunism. Vorba țăranului, părinții plantează copacul, copiii se bucură de umbră.

— Re-vo-lu-ți-e! Re-vo-lu-ți-e!

— Ce-i cu papagalul?

— Minerii noştri din Donbas iau cu ei în mină canari. E un vechi sistem de avertizare. Dacă aerul din subteran e otrăvit, pasărea e prima care dă ortul popii. Unul dintre paznicii mei, un băiat curajos de la minele din Donbas, a venit cu ideea de a-mi lua un papagal, pentru siguranța mea. Şi m-am ataşat de el. Îl cheamă Chiril Modestovici. Aşa îl cheamă pe papagalul din cartea aceea revoltătoare a lui Boris Pasternak, pe care organele noastre de securitate i-au confiscat-o, deşi pungaşul sigur mai are alte exemplare plasate prin oraş, fiindcă de ani buni le citeşte prietenilor capitole din carte. Probabil ai auzit de Pasternak. Apropo,

[7] Toma D'Aquino (1225-1274), filosof italian (n.tr.)

este evreu. I-a apărut numele în ziar când s-a aflat că lucra, încă din anii 1920, la un roman antisovietic despre un medic.

— Zicea tata ceva de Pasternak, dar mama i-a închis gura, nu ştiu de ce. Mi se pare că nu îți place de Pasternak ăsta...

— Am o slăbiciune pentru şmecherul ăsta. Poate fiindcă l-a tradus pe Tițian Tabidze, poetul meu favorit din Georgia, înainte ca Tabidze să fie executat pentru activități antisovietice. Când eram tânăr, eram în stare să recit poeme întregi de Tabidze. Culoare cerească, albastră culoare este unul dintre preferatele mele. De când înaintez în vârstă, îmi amintesc unul, două versuri de ici şi de colo. Poate fiindcă Pasternak este el însuşi poet, iar eu am o slăbiciune pentru poeți. Dacă te uiți la mine acum, băiete, n-ai zice că, pe vremuri, şi eu scriam poezie. Nu eram cu mult mai mare decât tine când am scris primele mele poezii. Unele dintre ele au fost publicate în Iveria, un ziar din Georgia, dar fiindcă eram pe lista celor pe care îi urmărea țarul, nu m-am semnat cu numele meu adevărat. Am folosit pseudonimul Soselo, aşa mă alinta mama.

L-am întrebat ce fel de poezii scria.

— Ei, poezii de dragoste, ce crezi? De ce ar scrie un poet altceva decât poezii de dragoste? Era un mijloc sigur de a face curte şi de a le câştiga pe fete. Ştii ce înseamnă, nu-i aşa?

— Koba, am doar 10 ani şi jumătate.

— Şi, îți plac fetele?

— Nu în felul în care îți închipui. Nu încă. Peste un an sau doi, îmi vor plăcea sigur.

Încă îmi răsună în urechi râsul bătrânului, acum, când îmi amintesc dialogul nostru.

— Ce mai aşteptți?

Din câte îmi amintesc, i-aş fi zis:

— Dar de ce mă zoreşti?

Îmi era foarte clar că bătrânului îi plăcea conversația noastră.

— Ascultă! În Siberia, unde am fost de vreo şapte ori – şi nu inventez, chiar am fost de şapte ori! –, dacă făceai curte unei fete şi o convingeai să-ți intre în pat, era mai mult o chestiune de viață şi de moarte decât de sex, era vorba de cum să-ți găseşti un culcuş la căldură pe timpul nopții, de cum să supraviețuieşti la minus 40 de grade Celsius până se făcea dimineață, când temperatura creştea la minus 20 de grade, un pic mai suportabil, zise Koba, închizând ochii, oftând zgomotos şi umflându-şi nările. În Solvicegodsk, din regiunea Arhanghelsk, un pâlc de cocioabe jalnice, uitate de Dumnezeu, căruia unii îi ziceau sat, m-am îndrăgostit lulea de o şcoliriță, umblam nebun după ea, o chema Pelagheia Onufrieva, ne-am petrecut aproape toată iarna înlănțuiți într-un pat îngust, înveliți cu o blană de oaie pe post de pătură. Şi uite aşa am supraviețuit, când mercurul din termometrul de pe partea exterioară a ferestrei a înghețat. Când s-a topit gheața, s-a topit şi dorința mea pentru Pelagheia.

Nu eram sigur cum ar fi trebuit să mă port în fața acestor poveşti, pe care mi le spunea cu lux de amănunte, aşa că am hotărât să schimb subiectul.

— Dacă au fost publicate, atunci înseamnă că poemele erau destul de bune.

Koba se ridică în picioare, dincolo de birou, îşi îndreptă spatele şi începu să gesticuleze cu brațul cel bun, declamând versuri dintr-un poem pe care am presupus că l-a scris când era mai tânăr:

Inima mi-o voi deschide ție,

Îți voi întinde brațul bucuros.

Vibrând uşor, la luna aurie

Mă uit cât străluceşte de frumos.

Nu aveam nici cea mai vagă idee despre ce i-aş putea spune unui poet despre poezia lui, fără a părea nepoliticos. Din felul în care se uita la mine, ştiu că se aştepta să spun ceva. Uite ce îmi aduc aminte că i-am spus:

— Părinții tăi cred că erau foarte mândri de tine!

— Tata, care era un ticălos de prima mână, credea că poeții sunt poponari, iar poezia, o pierdere de vreme, zise bătrânul, scufundându-se iar în fotoliul din spatele biroului. Nu ştia să citească şi nici nu ştia să se iscălească. A avut un scurt moment de glorie, când ultimul prinț al Caucazului, Simeon Amilakvari, care locuia în scandalosul palat de pe culmile din Gori, şi-a făcut apariția la prăvălia singurului cizmar din localitate, bețivul Besarion Djugaşvili. Îmi

amintesc că mă trimiseseră să-i aduc un covoraş, aşa încât Majestatea Sa să nu fie nevoit să atingă podeaua mizerabilă cu şosetele lui regale, în timp ce Besarion îi repara cizma. Când tata nu era suficient de treaz ca să repare cizme, dădea în mine cu biciul pentru matrapazlâcuri de care i se năzărea lui că mă făceam vinovat. Odată, poate nu o să mă crezi, băiete, dar m-a bătut fiindcă îmi rodeam unghiile. În noaptea următoare, beat cum era, asta mi-a făcut, m-a bătut fiindcă îmi rodeam unghiile. Poate îți închipui că fabulez.

— Nu, chiar deloc.

— Nu fabulez. Nu vreau să rămâi cu impresia că m-a marcat pe viață. Chestii din astea se petreceau tot timpul în Gori. Oraşul era o văgăună. Ha! Nimeni de pe acolo nu a auzit vreodată de evreul ăla, Freud[8]. Tata era un ticălos, dar taică-su a fost ticălos înaintea lui. Tata aplica pe mine ce văzuse la taică-su. Dacă buna mea mamă încerca să-l împiedice, se trezea, biata de ea, cu un dos de palmă peste față. Ea voia să mă fac preot, ca să fiu iertat pentru infracțiunile pe care era sigură că le voi comite. Când m-a vizitat la Moscova, era groaznic de îngrijorată că nu mai aveam țar care să țină Rusia sub control şi să nu se prăbuşească în haos. M-a întrebat cum îmi câştigam pâinea. I-am spus ceea ce ți-am spus şi ție: contribui la conducerea țării. Nici măcar nu a încercat să-şi ascundă dezamăgirea din privire. După părerea ei, ori mă făceam preot, ori nimic.

Cum spunea acestea, bătrânul scoase un ceas gros de argint din buzunarul de la piept al tunicii lui fără medalii.

---

[8] Sigmund Freud (1856-1939), fondatorul psihanalizei ca ştiință (n.tr.)

Fiindcă părinții mei se zbătuseră din răsputeri să mă învețe cum să mă port, mi-am dat seama că era un apropo, aşa că m-am scuzat, mormăind fraza cum că trecuse deja ora mea de culcare. Râzând în barbă, bătrânul spuse cum că, până la ora lui de culcare, mai era o grămadă. Trebuie să vă zic că abia dacă am putut trece de gărzile de jos, din hangarul pentru bombardiere. Cântărindu-mi rucsacul în mâini, cel căruia îi spuneau şeful îmi zise, prea şoptit ca să nu mă neliniştească:

— Ai în rucsac o grămadă de bani. De unde dracu' i-ai luat?

Intrasem în panică, fiindcă nu ştiam ce îi puteam răspunde, dar chiar atunci apăru bătrânul în capul scărilor.

— E vreo problemă? întrebă el.

— Nicio problemă, tovarăşe comandant, răspunse şeful rapid.

— Mi-a plăcut conversația, băiete, îmi strigă bătrânul de sus. Mi-a plăcut mult că mi-ai luat un interviu. Jurnaliştii adulți, cei care mă intervievează pe mine, tratează lucrurile superficial. Le e teamă să pună întrebări prea personale, zise salutându-mă cu brațul cel bun. Să mai vii prin Colțişor, te aştept oricând!

— Voi reveni, i-am spus, salutându-l şi luându-mi rucsacul din mâinile şefului.

Cum traversam hangarul, am observat-o, privind peste umăr, pe menajeră, doamna căreia bătrânul îi spunea Valecika. Urca pe spirala scării. Purta o cămaşă de noapte bărbătească, albă şi lungă. Fiindcă lumina bătea din partea cealaltă, era şi un pic transparentă. Pentru că părinții mei

se zbătuseră din răsputeri să mă învețe cum să mă port, vă asigur că m-am uitat numaidecât în altă parte şi nici nu m-am grăbit să trag concluzii.

DOI

În care băiatul îşi închipuie că are 25 de ani

Din caietul lui Leon:

Bătrânul

(ridicându-se de la birou):

Mă duc să mă piş.

Eu:

Ai făcut pe tine.

Bătrânul:

Fir-ar ea de prostată!

Eu:

Ce e prostata?

Bătrânul:

E o glandă pe care o au doar bărbații, nu şi femeile.

Eu:

Poate ar trebui să te vadă un medic.

Bătrânul:

Toți medicii buni sunt evrei. Cei mai mulți au fost arestați, fiindcă au gânduri antisovietice.

Eu:

De unde ştii ce fel de gânduri au oamenii?

Bătrânul:

E treaba agenților noştri să ştie ce gândesc oamenii. Azi le trec prin cap gânduri antisovietice, mâine îl otrăvesc pe Stalin.

Eu:

Ha! Eşti destul de paranoic ca să fii un bun jucător de şah. Totuşi, în toată Moscova trebuie să fi rămas măcar un medic care poate vindeca prostate ca a ta.

Bătrânul:

Ascultă la mine! Unul dacă mai e, care nu a fost arestat, să ştii că va îngheța iadul înainte de a-i permite unui evreu să-şi bage degetul în fundul meu, ca să vadă ce am la prostată.

Îmi aduc aminte că, a doua oară când l-am vizitat, bătrânul scutura din cap nemulțumit.

— Când îi invit la cină pe motăneii lui Stalin din Biroul Politic, zise el, până la desert epuizăm subiectele de conversație şi, uite aşa, le pun câte un film american, din cele pe care soldații noştri le-au găsit în buncărul lui Hitler din Berlin. Se pare că Hitler avea o slăbiciune pentru filmele americane. Ha! Poate că Führer und Reichskanzler[9], împreună cu Goebbels[10], Göring[11] şi Speer[12], epuiza şi el subiectele până la desert! Ține minte, chiar şi un film american pe care l-ai văzut de patru sau de cinci ori înainte, e mai bun decât să rămâi singur cu gândurile tale, atunci când oaspeții epuizează subiectele de conversație, după o cină târzie. Cu tine e altceva, se pare că nu vom rămâne fără subiect de discuție. De asta îmi place când vii în vizită, băiete. Şi nici nu e nevoie să mă uit la un film în zori, ca să umplu tăcerea cu zgomot.

---

[9] Führer und Reichskanzler, titluri primite de Adolf Hitler în 1934, când a ajuns la putere în Germania; în germană, Führer înseamnă conducător, iar Reichskanzler înseamnă cancelarul imperiului.

[10] Joseph Goebbels (1897–1945), politician, ministru responsabil cu propaganda nazistă între 1933 şi 1945 (n.tr.)

[11] Hermann Göring (1893–1946), politician, preşedintele Reichstagului (parlamentul german) între 1932 şi 1945 (n.tr.)

[12] Albert Speer (1905–1981), funcționar guvernamental, inclusiv ministru de război, în timpul administrației lui Adolf Hitler (n.tr.)

— Ce-mi place mie, când stăm de vorbă, i-am răspuns eu, e că mereu aflu lucruri pe care nu ştiam că le ştiu.

Îmi aduc aminte că se învârtea leneş cu scaunul, astfel încât să se poată vedea în oglinda ovală de pe peretele din spatele biroului. Stătea acolo, contemplându-şi reflexia, iar după cum îşi îngustase pleoapele ca pisicile şi după cum i se umflaseră nările, am văzut la el un soi de disperare. Dar, ca să-i iau apărarea, ce poate fi aşa de tare atunci când arăţi la fel de bătrân pe cât eşti? (Nici mie nu mi se pare tare că arăt la fel de tânăr precum par.) L-am auzit cum îşi drege glasul, trimiţându-şi cuvintele de la creier la buze:

— În mintea mea, a zis el apoi, încă sunt banditul de 25 de ani din Georgia, mereu cu un pas înaintea fraierilor din forţele de poliţie ale ţarului, banditul care nu dormea în acelaşi pat nici măcar două nopţi la rând, care nu i-o trăgea aceleiaşi fete două nopţi la rând, care jefuia bănci şi-i trimitea valizele pline cu ruble lui Vladimir Ilici, ca să-i finanţeze Revoluţia aia prost gândită şi neterminată. Ceea ce aduc eu la masa lui Lenin nu e o inimă însângerată de revoluţionar, ci ura chinuitoare a ţăranului pentru nenorocitul de ţar şi pentru armata lui de cleptocraţi care îl pupă în fund. Cei pe lângă care trec pe străzile murdare din Gori subscriu la ura aceasta şi, de aceea, se înclină în faţa mea şi îmi spun batono, ceea ce în limba georgiană înseamnă domnule. Am două pistoale sidefii prinse la brâu şi o erecţie de câte cinci ori pe zi, mă scald gol în apa tulbure a râului Liakva, alături de vreo iubită sau chiar două, pe urmă ne uscăm la soare, iar când le întreb ce poartă pe dedesubt, ele îmi spun: parfum, băi. Am o claie de păr greu de stăpânit şi o mustaţă grozavă, care îi gâdilă pizda fetei atunci când îmi petrec noaptea cu vreuna dintre ele. Ce vremuri fericite! Chiar nu mi-e ruşine să spun cât de

nemaipomenit era să fii revoluționar. Era un mod de a-mi canaliza către ceva bun ura față de tatăl meu natural şi față de tatăl meu imperial, Nicolae al II-lea, era o cale de a scăpa de monotonia îngrozitoare de zi cu zi din Caucaz. Privesc în urmă... Privesc în urmă şi mă gândesc că a fost singura perioadă din viața mea când mă simțeam fericit că trăiesc. Ştiam cine îmi sunt duşmanii. Ştiam de ce mă vor mort. Şi am simțit o oarecare satisfacție – ba chiar şi o oarecare plăcere – când i-am ucis înainte să mă ucidă ei. Toate s-au schimbat odată cu Revoluția, iar noi, bolşevicii, ne-am instalat permanent la Kremlin. Lumea încă se înclina în fața mea, spunându-mi hoziain, care în rusa veche înseamnă stăpân, dar mă îndoiesc că o făceau în semn de respect. După cum ne-a învățat Stalin, supraviețuirea depinde de identificarea potențialilor duşmani şi eradicarea lor înainte ca ei să-ți devină duşmani activi. Încă îi nimicesc pe duşmani, înainte ca ei să mă nimicească pe mine. Totuşi, deşi nu-mi place să recunosc, plăcerea s-a mai diminuat. Dacă sunt încă viu e pen-tru că urmez cuvânt cu cuvânt regula de aur a lui Stalin: Să nu ai încredere în nimeni. Stai cu ochii pe soția ta. Păstrează-ți duşmanii aproape. Păstrează-ți prietenii şi mai aproape. L-am ținut aproape pe Troțki, împuțitul acela de intelectual evreu îndrăgostit de propria voce. I-am ținut şi mai aproape pe Zinoviev[13], pe Kamenev[14] şi pe Buharin[15]. Aşa am aflat că nemernicii

[13] Grigore Zinoviev (1883–1936), revoluționar şi politician comunist sovietic, membru în Biroul Politic, victimă a epurării pe criterii politice în 1935, executat prin împuşcare (n.tr.)

[14] Lev Kamenev (1883–1936), revoluționar şi politician comunist sovietic, membru în Biroul Politic, victimă a epurării pe criterii politice în 1935, executat prin împuşcare (n.tr.)

aveau de gând să-i pună pielea pe băț lui Stalin. Toți trei au fost prinşi asupra faptului şi condamnați la pedeapsa capitală. Să-l fi văzut pe Buharin! Chiar înainte de a primi un glonte în ceafă, a cerut creion şi hârtie şi a scris în grabă un mesaj pentru Stalin: De ce ai nevoie de moartea mea? Pun pariu că nu vă spune chestia asta la şcoală. De parcă nenorocitul nu ştia de ce avea nevoie Stalin să-l vadă mort. La procesul public de la Casa Sindicatelor, pe care Stalin l-a urmărit printr-o ferestruică din spatele sălii, s-a declarat vinovat de complot pentru uciderea liderilor sovietici şi pentru restaurarea capitalismului în Rusia. Țăranii spun că nu există rău fără un dram de bine în el. În cazul lui Buharin, am căutat cu atenție dramul de bine. Nu am găsit nimic. Ani întregi am păstrat, sub hârtia de sugativă, acel memento mori scris cu creionul. Îl citeam înainte de a mă duce la culcare, cu speranța de a dormi mai bine, ştiind soarta duşmanilor lui Stalin.

Bătrânul clipi rapid, ca şi cum ar fi vrut să alunge o amintire neplăcută.

— Unde rămăsesem? A, îți spuneam de cele două pistoale sidefii, prinse la brâu. Ştii ce sunt erecțiile, băiete? Ştii unde e pizda fetei?

Ştiam de la tata ce sunt erecțiile, deşi eu nu avusesem aşa ceva. Încă. Anatomia fetelor era o altă poveste, dar nu voiam să vorbesc cu el despre subiect.

---

[15] Nicolae Ivanovici Buharin (1888–1938), intelectual rus şi politician comunist sovietic, membru în Biroul Politic, victimă a epurării pe criterii politice, executat prin împuşcare, reabilitat în 1988, în timpul lui Mihail Gorbaciov (n.tr.)

— Dar ce crezi? i-am zis pe un ton pe care îl exersasem când mă întreba mama dacă mi-am făcut temele. Doar nu m-am născut ieri.

— De la mine poți învăța multe despre fete, băiete.

— Cum ar fi?

— Păi să stai departe de fetele care își țin picioarele drepte. Mai bine uită-te la cele care și le țin picior peste picior. Când fetele stau picior peste picior, chiar dacă nu-și dau seama, să știi că se masturbează. Știi ce este masturbarea?

Adevărul este că nu m-am masturbat niciodată. Încă. Iar acum, dacă stau să mă gândesc, îmi dau seama că Isabeau stătea, de obicei, picior peste picior. Dar nu aveam de gând să intru în detalii intime cu un bătrân cu respirația grea, față de care trebuia să te ții la distanță ca să nu i-o simți. Am încercat să schimb subiectul.

— Tata îmi zicea că uneori ți se spune mai mult decât ai nevoie să știi. Stăm de vorbă și îmi dau seama că înțeleg acum ce voia să zică.

Nu sunt sigur că a auzit ce i-am spus.

— Realitatea își arată capul urât când mă uit la mine în oglindă – turui el mai departe, studiindu-și reflexia, adresându-i-se celui din oglindă, nu mie. Privesc la bătrânul acesta care se uită la mine, dar adevărul adevărat e că nu-l recunosc. Îmi e complet străin. Parcă e din altă țară. De pe altă planetă. El nu e cel care am fost și care, în mintea mea, încă sunt. Cum dracu' am ajuns la 74 de ani? De ce nu a încetinit timpul atunci când i-am poruncit? Tu ce vezi când

te uiți în oglindă, băiete? mi se adresă el, privindu-mă deodată în oglindă.

— Mă văd la vârsta de 25 de ani. Port o mustață grozavă, care gâdilă buza de sus a fetei atunci când o sărut. Mă uit la mine cum îmi trec dosul palmei pe sânii fetei, dacă are vârsta la care are deja sâni. Ce mai, abia aştept să am 25 de ani! Adulții nu pricep că, la 10 ani şi jumătate, viața nu-i hoinăreală pe tăpşan. Lumea te mângâie pe cap şi îți doreşte să ai o copilărie fericită, ca şi cum o copilărie fericită te vaccinează împotriva unei maturități nefericite.

Bătrânul ridică brațul cel bun, la fel cum ridicam şi noi mâna la şcoală dacă voiam să spunem ceva:

— O copilărie nefericită te vaccinează împotriva unei maturități nefericite. Vorbesc din proprie experiență.

— Ori aşa, ori aşa, pentru mine e prea târziu să mai am o copilărie fericită. Am fost un copil fericit până în ziua în care tata şi-a pierdut viața, fiindcă apăra tijele de uraniu. În ultimii ani de copilărie, mă tot gândeam dacă voi supraviețui. Nu-mi place deloc să fiu aşa de mic şi să-i las pe alții să facă pe şefii cu mine. Vreau să am 25 de ani cât mai repede posibil. De-aş putea afla cum poți face să treacă timpul mai repede!

TREI

În care BĂIATUL descoperă că dorința de a fi iubit este un handicap FATAL

Din caietul lui Leon:

Bătrânul:

Ai început să fumezi?

Eu:

Nu.

Bătrânul

(întinzându-mi o țigară aprinsă): Vrei să încerci?

Eu:

Dacă află mama, mă omoară.

Bătrânul:

Dacă nu află, n-o să-ți facă nimic.

Eu

(trăgând prudent din țigara bătrânului): Mă gândesc serios să mă las de țigări.

Bătrânul

(exasperat)

:

Nu aşa, băiete. Trage în piept. Trage naibii fumul în piept.

Încerc din nou şi mă apucă un acces de tuse, care aproape mă face să vomit. Bătrânului i se pare amuzant chinul meu.

Isabeau a fost aceea care mi-a povestit despre complotul medicilor, adică mi-a explicat că nu a fost niciun complot, nimic, deloc. Medicii arestaţi practicaseră medicina, nu se ocupaseră de conspiraţii, ca să-i omoare pe stimatul secretar general şi pe alţi membri din guvern. Tatăl lui Isabeau, despre care îmi amintesc cel mai mult cum i se ridica mustaţa atunci când încerca să nu râdă, lucra pe un post de chimioterapeut la spitalul Kremlinului, înainte de a fi executat, pe motiv că era spion britanic. Mama ei a primit o scrisoare de tip formular prin care se anunţa execuţia. A fost invitată să vină să-i ia lucrurile şi să plătească pentru glonţul care i se trăsese soţului ei în ceafă. Şi uite aşa a aflat Isabeau despre complotul medicilor. La vreo săptămână după ce mama ei a plătit glonţul, Isabeau, cu urechea lipită de uşa secretă care dădea spre apartamentul ei, a ascultat cum au arestat-o pe mama ei. O auzea cum se ruga de agenţii care veniseră să o ia. Era înainte de a se face ziuă, când i-au întors camerele pe dos – sau pe toate feţele – căutând ceva, numai ei ştiau ce. Ceea ce nu au găsit, după spusele lui Isabeau. Nu scrisori din străinătate, nu cărţi în limba britanică, nu radio pe unde scurte, ca să asculte BBC,

nu fotografii cu tatăl ei în poze cu diplomați britanici, nu pistoale încărcate cu gloanțe otrăvite, nu bisturie îmbibate cu stricnină, nu seringi umplute cu ciumă bubonică. Isabeau – e de la sine înțeles, dar e mai bine să repet – era speriată ca de moarte. A alergat prin tunelul secret, care lega apartamentele noastre, până în camera mea secretă şi a izbucnit în plâns, ghemuindu-se într-un colț, tremurând de parcă ar fi fost iarnă, şi înăuntru, şi afară. Totul, în tăcere. O cascadă de lacrimi curgea din ochii ei, i se prelingeau pe obraji, udându-i gulerul rochiei apretate, dar nu scotea niciun sunet. Nimic. Pe mine m-au speriat aceste lacrimi fără sunet. I-a luat ceva până să poată vorbi fără sughițuri şi să-mi spună ce s-a întâmplat. Mama ei, care, la fel ca mama mea, lucra la spitalul Kremlinului, era nutriționistă, responsabilă cu alimentația pacienților. Fusese arestată în aceeaşi noapte în care au arestat-o pe mama, doar că se întâmplase câteva ore mai târziu. Poate că au fost aceiaşi tipi care, după ce au încuiat uşa celulei în care au dus-o pe mama, s-au întors să o ia şi pe mama lui Isabeau, înainte de răsăritul soarelui. Dacă stau să mă gândesc bine, trebuie să fi fost aceiaşi tipi, fiindcă Isabeau a găsit şi ea un rahat în veceu, după ce au luat-o pe mama ei. Păi da, muncitorii din fabrică muncesc la normă, se aşteaptă de la ei să producă un anumit număr de, să zicem, pantofi stângi, într-un schimb de 12 ore, aşa că ne întrebăm cine poate spune dacă acele trenciuri NKVD-iste nu aveau şi ele o normă: un număr de apartamente percheziționate, un număr de documente incriminatorii confiscate, un număr de rahați lăsați în veceurile suspecților, un număr de medici cunoscuți că au în plan să-l ucidă pe secretarul general şi arestați în schimbul de noapte.

Despre Isabeau, iată ce trebuie să ştiți:

1. Se certa frecvent cu tatăl ei; bineînțeles, înainte de a fi executat. El nu înțelegea femeile, nici măcar pe cele care erau prea mici ca să aibă sâni. Credea că sunt mobilă în casă cei mici – puteau să fie văzuți, dar nu şi auziți. Avea impresia că soția lui trebuia să fie ca într-unul dintre acele tablouri cu pretenții artistice care atârnă pe perete. Din aceste motive, vocea lui Isabeau se ascuțea şi mai tare atunci când încerca să îl instruiască, referitor la ceea ce ea numea femeism, un lucru care, după părerea ei, avea mare nevoie de progres.

2. Are şcoala vieții mai mult decât mine, dar eu ştiu mai multe decât ea, începând cu calculul diferențial, teoria generală a relativității a lui Einstein şi modelul câmpului cuantic pentru interacțiune nucleară slabă.

3. A fost botezată Isabeau după o rudă cu acelaşi nume, bunica ei franțuzoaică, o aristocrată îndrăzneață care, după ce s-a rupt de familie, a fugit şi s-a alăturat glorioasei Revoluții bolşevice, dar a murit de inaniție în 1942, în timpul celor 900 de zile de asediu al nemților asupra Leningradului, când nu a fost în stare să mănânce şobolanii de care fiica ei făcea rost de pe piața neagră. Medaliile bunicii Isabeau, de la Revoluție şi din Marele Război pentru Apărarea Patriei, sunt expuse în catifea, într-o casetă de sticlă, în dormitorul nepoatei Isabeau, cu toate că – nu-i aşa? – acestea nu l-au salvat nici pe ginerele ei de la execuție şi nici pe fiica ei, amatoare de şobolani, de la arest.

4. Nu reuşeşte deloc să se prefacă politicoasă, aşa că uneori îi calcă pe nervi pe ceilalți, ceea ce explică faptul că nici nu are foarte mulți prieteni, în afara celor pe care îi are deja, începând cu mine, apoi continuând cu gemenii Vladimir şi Pavel şi cu sora lor vitregă, Zinaida, care începe să se

bâlbâie dacă o ajunge oboseala. Lui Isabeau îi place de mine cel mai mult, crede că sunt drăguț, mereu îşi trece degetele prin părul meu ca să verifice dacă m-am spălat pe cap sau (gluma ei nu prea amuzantă) să omoare păduchii, eventual. Uneori îmi abureşte ochelarii cu respirația şi mi-i şterge cu marginea rochiei, moment în care, de multe ori, ajung să-i văd chiloții. Îi acceptă pe ceilalți copii din apartamentele sigilate cu care ne petrecem timpul fiindcă, după cum zice ea când îmi explică ce înseamnă viața, prietenii te pot face să nu mai simți cât de nenorocită e nenorocirea sau ceva de genul acesta. Nu mi-e clar dacă greşeşte sau nu. Nu sunt sigur că are dreptate.

5. Cu tatăl ei mort şi aruncat într-o groapă comună, Dumnezeu ştie pe unde, şi cu mama într-o închisoare, pe undeva, Isabeau a intrat în fardurile maică-sii şi a început să se dea cu kohol[16] pe pleoape, să-şi facă unghiile de la mâini şi de la picioare cu ojă neagră şi să-şi dea cu ruj mov, care o face să arate de 11 spre 25 de ani. (Poate acesta este modul ei de a grăbi trecerea timpului.) Ascultă şi cântece americane la un dispozitiv pe care l-a adus tatăl ei din zona sovietică a Germaniei, ceea ce cred că e împotriva legii. Mă refer la cântece, nu la dispozitiv. Nu mi-e clar cine e Big Mama Thornton[17], dar dacă Hound Dog e o mostră a muzicii capitaliste, nu-i chiar aşa de indecentă cum spun comisarii noştri culturali.

Îmi vine în minte o altă conversație cu bătrânul, în apartamentul de lângă hangarul de avioane.

---

[16] Kohol, sulfură de antimoniu, folosită de orientali pentru a sublinia strălucirea ochilor şi a-i feri de afecțiuni ale globului ocular. (n.tr.)

[17] Big Mama Thornton (1926–1984), cantautoare afro-americană (n.tr.)

— Cartea lui Pasternak, pe care eu, unul, nu am citit-o niciodată, ascultă la mine, l-a călcat pe nervi pe Stalin, i-a călcat pe nervi pe comisarii de la cultură, pe cei de la serviciile secrete, de aceea nu va fi publicată în Rusia decât dacă va muri Stalin! Dar uite cum stau lucrurile. Când nevasta lui Stalin a murit – nu s-a împuşcat cu pistolul nemțesc al fratelui ei, cum au bârfit unii maliţioşi, apropo, ci medicii de la Kremlin, cei care i-au semnat certificatul de deces, spun că a murit de apendicită, ziarele au scris şi ele că a fost vorba de apendicită, toate astea s-au întâmplat cu mult înainte de a te naşte tu – aşadar, când ea a murit, Pasternak a fost singurul care a publicat un mesaj de condoleanțe, unul scris din inimă, spre deosebire de cele scrise doar cu mintea avidă de putere. Din mesaj reieşea că era atât de cutremurat, de parcă ar fi fost membru în familia lui Stalin, îşi râse bătrânul în barbă. Pot spune că Stalin a fost mişcat de cuvintele pe care Pasternak le-a scris în dosarul său de la CEKA: Daţi-i pace locuitoarei din nor. Dar va trebui să înghețe furnalul incandescent al iadului, pentru ca Pasternak să fie invitat vreodată la o cină, acasă, la familia lui Stalin.

Nu mai ştiu dacă era în seara aceea sau altădată, nu mai ştiu ordinea în care s-au petrecut faptele, însă, la un moment dat, bătrânul s-a aşezat pe vine în fața papagalului şi a început să-i dea să mănânce bucățele de carne uscată. Îi adusesem un cadou, o pipă din spumă-de-mare, adusă de tata de la Cambridge, atunci când a fost în Anglia, unde a participat la un colocviu despre teorema lui Nernst[18], pe

[18] Teorema lui Nernst, principiul al treilea al termodinamicii, care se referă la modul în care se comportă entropia unui sistem în vecinătatea temperaturii de zero absolut. (n.tr.)

care eu, fiind băiatul tatălui meu, o înțeleg. Parcă îl văd pe Koba, care nu mai ştia cum să-mi mulțumească. Era limpede că nu era obişnuit ca lumea să vină la el cu daruri. S-ar putea să mă înşel, dar cred că i-au dat lacrimile, în timp ce se uita cu atenție la pipă.

— Îmi aduci aminte de mine când eram de vârsta ta, mi-a spus el. Îi tutuiam pe toți cei din jur, pe învățătoarele de la şcoala primară din Gori, pe director, pe preoții de la seminar, chiar şi pe tata. Uneori, râdeau din cauza asta. Alteori mă plesneau peste față, fiindcă le păream impertinent. Băiete, înțelegi cuvântul impertinent?

Din ce mi-a zis, nu mi-am dat seama ce înseamnă, dar am încercat să ghicesc:

— Impertinent e cineva de vârsta mea care tutuieşte pe cineva de vârsta ta. Nu ar trebui sau cum?

Koba flutură degetele de la mâna beteagă şi-mi zise:

— Pe vremuri, toată lumea îi vorbea țarului cu respect, adică îl domnea. Numai Grigori Rasputin, staretul frustrat sexual, venit din raionul Tobolsk, îi vorbea ca de la bărbat la bărbat, tutuindu-l, deşi – atenție! – nu la invitația țarului. Şi uite aşa, Rasputin, al cărui suflet se prăjeşte în flăcările iadului, a ajuns să fie duhovnicul țarinei. Ha! Atunci când Rasputin a murit, lumea a început să bârfească, iar unii – printre care şi eu – credeau că ajunsese chiar şi în patul țarinei. De aceea, am impresia, cei care l-au ucis se spune că i-au tăiat pula. Sfântul Rasputin!

Am păstrat vie în minte imaginea bătrânului râzând în hohote. Îmi aduc aminte că din râs a dat într-un acces de

tuse. Îmi aduc aminte ce zgomot urât a scos din rărunchi când a tuşit şi a scuipat o flegmă într-o batistă mare. Mă uitam la el cum îşi examinează flegma, de parcă ar fi conținut secrete despre teoria câmpului cuantic sau despre starea lui de sănătate. Abia respirând, m-a întrebat:

— Câți ani ai, băiete?

— 12.

— Nu pari de 12. Nu pari mai mare de 9 ani. Hai, 10. Vorbeşti ca la 12 ani, dar pari de 10.

În clipa aceea, îi zbârnâi telefonul de pe birou. Bătrânul se uită la telefon, ridică receptorul din furcă şi îl puse la loc, scoțându-l din priză, fără o vorbă.

— Adevărul e că nu-mi place lumea. Şi nici lumii nu îi place de mine. Ceea ce mie îmi convine. Să vrei să te placă lumea sau să ai nevoie să fii pe placul lumii e un handicap fatal pentru cine încearcă să contribuie la conducerea unei țări. Ajungi, inevitabil, să dai vina pe oricine pentru orice nu merge cum trebuie – țăranii spun că meşteşugarul care o dă în bară începe mereu să-şi înjure uneltele – şi să te lauzi cu ceea ce merge bine, chiar dacă nu e rezultatul muncii tale. Dacă trece un an şi nu se înregistrează accidente aviatice, dacă mai multă lume îşi găseşte un loc de muncă şi producția din fabrici creşte şi dacă mai puține femei mor la naştere, dacă exploratorii ruşi se dau cu bobul la Polul Nord, atunci ar trebui să fie şi fiindcă i-a inspirat conducătorul poporului. Păi, de ce nu? Este o explicație foarte bună pentru situațiile când lucrurile merg bine.

Koba privi spre orizontul pe care îl zărea numai în mintea lui.

— Încă eşti aici, băiete? Am uitat ce voiam să spun. Am uitat despre ce vorbeam.

— Spuneai ceva despre nevoia de a fi apreciat, cum că ar fi un handicap.

— De nevoia de a fi apreciat scapi mai greu decât de obiceiul de a trage opiu pe nas. A te simți obligat să îți placă de cei din jurul tău e şi mai rău. Drace! Încerc să mă port al naibii de bine, ca şi cum mi-ar plăcea de motăneii lui Stalin, dar i-am fraierit pe toți, mai ales pe ucraineanul ăla, Hruşciov. Dacă râd la glumele lui deocheate, are impresia că i le şi gust.

Pe fața lui Koba se întinse un uşor zâmbet cu bale. Cu această ocazie trebuie spus – dar şi cu alte ocazii, dacă mă gândesc mai bine – că ochii lui aveau o expresie diferită de aceea a gurii. Avea o privire dură şi supărată, ca şi cum ar fi fost în coşciug, dar avea gura moale, inspira bucurie, ca şi cum, atunci când zâmbea, era fericit că trăieşte. Oare care era adevăratul Koba? Cel din ochi sau cel de pe buze? Ei, dar probabil veți ghici mai bine decât mine, fiindcă eu nu-s decât un puşti.

Păi da, fiindcă bătrânul spunea lucruri pe care nu le auzeam, fiindcă uneori vorbea mai mult în barbă decât cu mine. Mai erau şi unele lucruri pe care le auzeam, dar nu le înțelegeam. Încă nu le înțeleg. Să vă dau un exemplu:

— Ziaristul acela american, mormăia Koba, cum îi zice? Reed. Jonny Reed[19]. Nu a spus niciodată: Am văzut viitorul şi e de bine. Ceea ce a scris în telegrama aceea a fost: Am văzut viitorul şi e de muncă. Dar cenzorii noştri au pus în loc de muncă, bine. Până la urmă, Reed ăsta a ajuns o legendă vie.

PATRU

În care Isabeau îl bate întruna pe **băi**at la PROPRIUL joc

Din caietul lui Leon:

Eu:

Ai văzut vreodată o execuție?

Bătrânul

[19] John Reed (1887–1920), jurnalist american, poet şi activist comunist, autorul cărții Zece zile care au cutremurat lumea, ce conține mărturii de la fața locului despre Revoluția din 1917. (n.tr.)

: Adevărul e că da, am văzut una odată. La Tbilisi. Era în 1905. Pe vremea aceea, Caucazul avea un guvernator general ticălos rău, pe nume Griaznov. Cazacii lui făceau razii printre revoluționari, îi luau cu duba, unii au fost torturați până au murit, alții au putrezit în închisorile lui Griaznov. Celula bolşevică locală – la 28 de ani eram cel mai în vârstă membru şi şeful grupării – a votat pentru a pune capăt acestui regim de teroare. Am pus bilețele într-o pălărie şi am tras la sorți, să vedem cine va avea onoarea de a-l omorî pe Griaznov. Bilețelul pe care scria X a ajuns în mâna unuia dintre prietenii mei cei mai buni, un georgian pe nume Georgiaşvili. Fiindcă nu prea avea experiență în legătură cu ceea ce partidul înțelegea prin vărsare de sânge, m-am hotărât să mă duc şi eu cu el. Îmbrăcați în salopete de mecanici de tramvai, pătate de ulei, cu grenade puse în găleți din piele, am pornit la drum pe strada Bariatinskaia, până la Parcul Alexandru, în fața Palatului Guvernatorului. Când cretinul de Griaznov a ieşit la plimbarea de dimineață, Georgiaşvili şi cu mine i-am servit patru grenade la picioare. Exploziile au zguduit parcul şi au produs o mulțime de fum. Prin norii de fum, i-am văzut pe cazacii lui Griaznov, le scânteiau săbiile galopând spre noi. Prostul de Georgiaşvili nu şi-a putut stăpâni spaima şi a luat-o la goană. Nenorociții de cazaci l-au prins, în timp ce încerca să se cațere pe un zid. Mă prefăceam că tremur de groază când m-am amestecat printre cei strânşi în jurul trupului mutilat al lui Griaznov. Tânărul meu prieten a fost condamnat la moarte, înainte de căderea nopții. În seara aceea, dulgherii au ridicat o spânzurătoare în piața mare din Tbilisi. A doua zi dimineață, mulțimea privea ursuză cum cazacii îl târau pe Georgiaşvili – îi prinseseră gleznele în lanțuri aşa de strâns, că nici nu putea merge –, după care l-au spânzurat. Văzându-l pe spânzurat bălăngănindu-se la capătul funiei,

un preot ortodox bun la suflet s-a prins de picioarele lui Georgiaşvili şi s-a atârnat de el, ca să-i curme mai repede suferința.

Eu

(repetând proverbul rusesc pe care mi-l spunea tata atunci când mă plângeam de învățătoare că nu înțelegea la fel de bine ca mine materia pe care ne-o preda): „Viața nu-i hoinăreală pe tăpşan”.

Bătrânul

(nelinişţit)

:

Când comunismul va fi construit măcar într-o țară (în această țară!), viața va fi o hoinăreală pe tăpşan. Acesta e scopul sacrificiului lui Georgiaşvili, pentru asta e Stalin nevoit acum să ceară sacrificii de la oameni. Înțelegi ce-ți spun sau pe o ureche îți intră şi pe zece îți iese?

Eu

: Spui că trebuie să fim utopici înainte de a întrezări Utopia.

Bătrânul:

Câți ani ziceai că ai?

Un, doi, trei: piatră!

— Hârtie! Am câştigat. Hârtia acoperă piatra.

— Un, doi, trei: hârtie!

— Foarfecă! Iar am câştigat. Foarfeca taie hârtia.

— Un, doi, trei: foarfecă!

— Piatră! Mai trece încă un punct pentru femeism. Piatra distruge foarfeca.

— Dar ce faci, Isabeau, trişezi?

— Cum poți trişa, frate, la foarfecă, piatră, hârtie?

— Păi nu ştiu. E cam ciudat cum câştigi de fiecare dată, Isabeau.

— Câştig de fiecare dată fiindcă sunt mai deşteaptă decât tine, de-aia – i-am spus.

Şi chiar sunt. Mai isteață decât Leon. Destul de isteață ca să-mi dau seama că, atunci când ridică o sprânceană, sunt şanse mari să spună ce am spus eu mai devreme. Destul de isteață să pricep că flecăreala aia a lui cu bătrânul de deasupra hangarului de avioane e pură fantezie. Auzi la el, două cupe cu înghețată de vanilie! Destul de isteață să înțeleg de unde vine povestea asta nemuritoare şi să i-o spun şi lui. Fiindcă i-a murit tatăl, dar nu doar din cauza asta; Leon e în căutarea unui alt tată, chiar dacă nu a unuia în carne şi oase, ci a unuia care este numai şi numai rodul imaginației lui de băiat de 10 ani.

— La fel ca mine, şi imaginația mea are 10 ani şi jumătate, mă corectă el, când am făcut greşeala de a-i spune că basmul cu bătrânul e rodul imaginației.

Sunt moartă de frică. Şi eu sunt în căutarea unui tată. Ce se va alege de noi toți, de gemenii Vladimir şi Pavel, de sora lor vitregă, Zinaida, de Leon şi de mine?

— Inventezi cam mult – i-am spus. Nu cred o iotă din ce-mi spui: uşa secretă, sala de bal, mare cât un hangar de avioane, bătrânul care are un papagal...

— Vino cu mine data viitoare, ca să-l vezi cu ochii tăi.

— Nici prin cap nu-mi trece să intru în tunelul acela. Până nu se întoarce mama de la închisoare, nu ies din Casa de pe Splai şi nici din camerele noastre secrete. Apoi ne vom duce în Uzbekistan, să nu ne mai găsească Stalin. Ochii care nu se văd, cu puțin noroc, se uită.

— Îmi dau cuvântul de onoare, nu-ți spun decât adevărul, zise el.

— Eu îl cred, spuse Vlad.

— Şi eu, şi eu îl cred, spuse Zinaida.

— Mulțumesc, spuse Leon.

Mai târziu, eram cu toții întinşi pe podeaua din camera mea secretă, Pavel şi Vladimir (căruia îi spuneam Vlad), sora lor mai mare, Zinaida, Leon şi cu mine, şi jucam Monopoly pe o tablă pe care gemenii o aduseseră de la Washington, când tatăl lor, adjunctul ambasadorului, a fost somat să se întoarcă la Moscova şi apoi împuşcat, fiind considerat spion CIA. La un radio mic cu o antenă uriaşă, ascultam pe unde scurte, la emisiunea Vocea Americii, muzică de jazz cu un tip pe care îl chema Dizzy nu mai ştiu cum.

— Sincer, muzica asta a capitaliştilor nu mă impresionează, ziceam, aruncând zarul şi mutând apoi un tractor dincolo de căsuța de start, încasând apoi 200 de dolari americani. Viețile noastre sunt destul de complicate şi fără poveştile alea nemuritoare cu bătrâni care trăiesc în palate mari cât un hangar pentru două avioane.

Şi mi-am trecut degetele prin părul lui Leon. Ce-i mai place când îl mângâi pe cap. Când e agitat, adică mai mereu, aşa se calmează.

— Gardieni care joacă şah, puşti sprijinite de perete, o menajeră pe nume Valecika. Data viitoare oare ce vei mai scorni?

— Data viitoare, zise Leon, îmi voi imagina că mamele noastre vor fi eliberate din închisoare.

Spuse aceste cuvinte şi aproape că îi dădeau lacrimile, de-mi venea şi mie să plâng. Mi-am pus un braț pe umărul lui şi l-am îmbrățişat. A fost bine pentru el. Nu destul însă.

— Mamele noastre nu au ucis pe nimeni, i-am şoptit. Când autoritățile îşi vor da seama, se vor îngrămădi să se scuze pentru că le-au arestat şi le vor trimite acasă în maşinile alea ale lor negre şi lucioase. Iar familiile noastre – acum şi mie îmi dădeau lacrimile –, familiile noastre, în afară de tați, se vor întoarce la traiul de dinainte.

Pavel, care încă voia să scape din închisoarea de pe tabla de joc, încerca să mă impresioneze fumând țigări Kazbek fără filtru, singura problemă a lui fiind că se făcuse verde la față.

Îi tremurau buzele şi, cu ţigara prinsă între ele, aruncă zarurile, în speranța unei duble[20], zicând:

— Moşul ăsta al tău are copii?

Leon se bucură de întrebare, fiindcă însemna că Pavel, spre deosebire de mine, credea în poveşti nemuritoare.

— Are doi fii de care ştie. Unul a murit în război, prizonier într-un lagăr din Germania. Mai are şi o fată care zice că e căsătorită cu cineva după care el, unul, nu prea se dă în vânt.

— De unde ştie Leon dacă moşul spune adevărul sau nu? mă întrebă Vlad.

Leon mă privea în față când îi răspunse lui Vlad:

— Ştiu toate astea pentru că mi le-a spus el.

Leon continuă să povestească.

— Ai copii? l-a întrebat el pe bătrân a treia oară, când a urcat scara în spirală spre apartamentul de deasupra sălii de bal.

— De ce mă întrebi? răspunse bătrânul, potrivit lui Leon.

— Îți poți da seama ce fel de om e cineva după modul în care îşi tratează copiii, spune că i-a zis Leon. Tatăl prietenei

---

[20] Una dintre regulile jocului Monopoly este aceea că, dacă cele două zaruri aruncate au acelaşi număr, jucătorul mută şi apoi mai poate arunca zarurile o dată. (n.tr.)

mele, Isabeau, o trata ca pe o piesă de mobilier. Pe mine tata m-a învățat fizică cuantică şi şah.

— Tata mă trata ca pe o piesă de mobilier scumpă, l-am corectat. Şi ce ți-a spus bătrânul tău imaginar atunci?

— Mi-a spus că şi el încercase să joace şah odată, răspunse Leon. Se întâmplase când a fost deportat în Siberia, din cauza implicării lui în acțiuni revoluționare.

— Şi tu l-ai crezut? Ai înghițit povestea despre cum a fost el deportat în Siberia?

Mai mult ca sigur, prietenul meu Leon va ajunge romancier când va fi mare. Ne spunea povestea şi o înflorea întruna.

— Se vedea limpede că bătrânului îi plăcea să stea la taclale cu mine, spuse Leon cu o față serioasă. Îi plăcea să se audă vorbind, îi plăcea să rememoreze întâmplări din tinerețe. Era aproape ca şi cum ar fi retrăit acele întâmplări din tinerețe. Mi-a spus că poliția țaristă l-a deportat în Siberia nu doar o dată. Nu de două ori. De şapte ori! Mi-a spus că a petrecut zece ani în închisorile siberiene, dacă o cocioabă țărănească poate fi numită închisoare. De şase ori a scăpat, uneori după doar o lună sau două. Când un om politic ajungea în Siberia, spunea că îl întreba gardianul dacă vrea să evadeze imediat sau aşteaptă totuşi dezghețul. Detalii de genul ăsta nu se inventează. Mi-a spus că poliția țaristă nu-i putea imputa jafurile din bănci sau lichidarea duşmanilor, aşa că l-au acuzat de împărțire de manifeste şi de folosirea unei tipografii ilegale. Gardienii cazaci, susținea el, care îi agasau pe alți politicieni, se țineau departe de el. Se gândeau că şi el avea vână de osetin, le putea pune două degete pe beregată, în stil caucazian, şi le-ar fi întrerupt

circulația oxigenului prin carotidă. Ultima dată când a fost deportat, i-au redus sentința. Era în 1917, când mulțimi de femei au luat cu asalt străzile din Petrograd ca să ceară pâine. Femeile au fost cele care au făcut Revoluția, zicea el, femeile l-au făcut pe țar să abdice. „Țăranii au o vorbă", îmi spunea. „Scânteia aprinde focul cel mare." Înțelegi cuvântul abdicare, Isabeau?

— Nu-s chiar aşa de proastă, măi, fraiere. Ştiu povestea. A fost când țarul nu a mai fost țar. Mai întâi, i-au luat funcția. Pe urmă i-au luat capul.

— Eram în satul Kureika, în raionul Turuhansk, dincolo de Cercul Arctic, îl cită Leon pe bătrân, continuând să povestească, citindu-ne din notițele pe care şi le scrisese în caietul dictando. Atunci am aflat ce se întâmplase la Petrograd. M-am trezit într-o dimineață şi gărzile nu mai erau. Secția de poliție locală – dacă aşa se poate numi o colibă cu pereții din chirpici şi acoperişul de stuf – era pustie. Dosarele condamnaților fuseseră puse pe foc în burdihanul cuptorului. Mi-am strâns catrafusele şi am mers 200 de kilometri prin taiga până la cel mai apropiat oraş, unde m-am urcat în primul tren spre vest şi m-am oprit în Petrograd, ca să mă pun în slujba lui Stalin, care – până s-a întors Lenin din exilul european – era şeful bolşevicilor de la acea vreme.

— Cum arăta Petrogradul când ai ajuns acolo? l-a întrebat Leon.

— Într-un cuvânt, Petrogradul era o casă de nebuni. Aveam impresia că guvernul provizoriu îi lăsase în stradă pe toți descreierații din aziluri. Soldații, marinarii şi muncitorii se vânzoleau pe străzi, fluturând pancarte şi strigând sloganuri

împotriva menşevicilor, iar revoluționarii socialişti umblau pe aceleaşi străzi, în sens opus. Guvernul provizoriu dădea ordine pe care nu le respecta nimeni. Marele duce Nicolai Nicolaevici a fost numit din nou comandantul suprem al forțelor armate de 11 milioane de soldați, doar ca să fie concediat 4 ore mai târziu. Exilații se întorceau în oraş valuri, valuri, prețul chiriilor s-a dublat peste noapte, inflația a explodat, era penurie de alimente. Gunoiul menajer nu se colecta, fiindcă nu exista. Se mânca tot. Soldați răniți, cu cutii de chibrituri în mână produse de armată şi greu de găsit la acea vreme, stăteau pe la colț de stradă şi îți aprindeau țigara, pentru o copeică sau două. Rahatul ăla cu ochi, Aleksandr Kerenski[21], ministrul de război din guvernul provizoriu, s-a mutat în dormitorul țarului din Palatul de Iarnă. Stalin şi cu mine ne-am instalat într-o cămăruță din strada Basseinaia. Pe urmă am preluat ziarul Pravda şi am început dificila sarcină de a organiza cadrele bolşevice pentru Revoluția pe care Lenin o considera inevitabilă. Poate te întrebi cumva – ha, mai că îți iese fum din creier –, dacă Revoluția era aşa de inevitabilă, de ce era nevoie să-i organizăm pe bolşevici? Răspunsul e următorul: Revoluția lui Lenin a fost inevitabilă pentru că Stalin i-a organizat pe bolşevici. Ascultă aici, puterea absolută şi abandonată a țarului putrezea în şanțurile Petrogradului. Întrebarea arzătoare era: cine avea curajul să o preia?

Leon, care era maestrul de şah al casei, ne citi încă o conversație pe care susținea că a avut-o cu bătrânul.

---

[21] Aleksander Kerenski (1881–1970), avocat revoluționar rus, om politic cheie în Revoluția din 1917, înlăturat de la putere în acelaşi an de bolşevici şi exilat în Occident pentru tot restul vieții (n.tr)

— Ai învățat cumva să joci şah în anii petrecuți în Siberia? spune el că l-ar fi întrebat pe Koba ăsta.

Dacă e să-l crezi pe Leon, față de care eu am rezerve, bătrânul râse şi îşi drese vocea; uneori era imposibil să-ți dai seama dacă era una sau alta.

— Niciodată nu am înțeles precis cum se mută piesele, se pare că i-a spus el lui Leon. Unele pot sări peste pioni, iar pentru altele trebuie să muți pionul din calea lor, ca să poată trece. Poate într-o zi mă înveți chiar tu.

— Modul în care se mişcă piesele pe tablă e cel mai simplu, îi spuse Leon. Tata spunea mereu că, pentru a fi un bun jucător de şah, trebuie să fii paranoic. Trebuie să crezi cu adevărat că oponentul vrea să-ți omoare regina şi să-ți emasculeze regele. Hei, Koba, pun pariu că înțelegi ce înseamnă emasculare. Un bun jucător de şah ştie că acest cuvânt e unul foarte politicos. Celălalt nu este oponentul tău, ci inamicul numărul unu. Dincolo de orice mişcare, pândeşte o amenințare nevăzută. Pionul mutat la cinci câmpuri de rege poate părea o mişcare inocentă, la prima vedere, dar îți va da mari bătăi de cap după cinci sau zece mutări.

— Băiete, mă interesează ce-mi zici. S-ar putea spune că am jucat şahul pe care-l descrii atunci când l-am sfătuit pe Stalin cum să se poarte cu preşedintele american Roosevelt şi cu prim-ministrul britanic Churchill la Teheran, în 1943. L-am sfătuit să-şi închipuie că orice cuvânt pe care îl rostesc ei, orice document pe care îl invită să-l semneze, orice ofertă aparent inocentă adusă la masa negocierilor conține o amenințare nevăzută, o mină terestră capitalistă,

care avea să-i explodeze la picioare dacă nu era atent pe unde calcă.

Leon jură că îl auzi pe bătrân chicotind pe înfundate. Leon voia să cred că l-a întrebat de ce râde pe înfundate.

— Banchetele de stat erau o adevărată tortură, îşi aminti Leon că i-a spus bătrânul. În spatele fiecărui oaspete era un chelner. Doi ceceni îmbrăcaţi în frac nu făceau nimic altceva decât să ne toarne vin. Era şi un picolo de culoare, care îţi înlocuia scrumiera la câteva secunde după ce stingeai mucul de ţigară. Se auzea un vălmăşag de furculiţe şi cuţite, pahare de şampanie, de apă şi de coniac. În ziua aceea nici nu luasem prânzul – mă îngrăşasem şi eram la dietă – şi îmi era o foame de lup, dar nu puteam să încep să mănânc înaintea lui Roosevelt şi a lui Churchill, ca nu cumva să mă fac de râs folosind furculiţa greşită sau cuţitul, sau lingura. În Caucaz, bărbaţii îşi deschid cuţitele de buzunar şi le aşază pe masă atunci când se servesc din farfurie şi mănâncă cu mâna. Dacă vrei să te amuzi un pic, băiete, închipuie-ţi privirea de pe chipul aristocratic al preşedintelui american Roosevelt dacă aş fi tăiat friptura cu cuţitul meu de buzunar şi aş fi început să mănânc cu mâna.

— Şi stimatul tovarăş Stalin a ţinut cont de mina terestră capitalistă? spune Leon că l-ar fi întrebat pe bătrân.

— Dacă a ţinut cont sau nu, ăsta-i secret de stat. Iar tu eşti un puşti, nu ştii să ţii secrete. Dacă ţi-aş spune, ar trebui să te ucid.

— Glumeşti, nu-i aşa?

— Aşa ţi se pare, nu?

Adevărul e că Leon nu era sigur că bătrânul glumea. Şi dacă iei de bun tot ce spune, a decis că nici nu voia să afle dacă bătrânul glumeşte sau nu. Încercă să schimbe subiectul:

— În prezent, mă interesează mai ales Siberia, spuse Leon că i-ar fi zis bătrânului imaginar. Nu ştiu pe nimeni care să fi fost acolo. Hai, spune-mi cum e?

Şi ne citi mai departe răspunsul bătrânului închipuit, din caietul lui dictando:

— Pe scurt, era aşa de frig, încât, dacă adormeai afară, îţi puteau îngheţa pleoapele. Cea mai mare parte din timp nu făceam altceva decât să tai lemne şi să le arunc în cuptorul din casa ţărănească pe care o împărţeam cu alţi doi politicieni. Din fericire pentru noi, ţăranul era pescar. Pescuia în râu când acesta nu era îngheţat. Dacă râul îngheţa, pescuia în mare. Ne menţinea pe linia de plutire, cu toate că trebuie să-ţi placă peştele ca să-l poţi mânca dimineaţă, la prânz şi seara, şapte zile din şapte. Când unul dintre prizonieri a murit, ne-am bătut pe cărţile lui. După ce le-am citit, le-am folosit pentru foc. Făceam rost de votcă de fiecare dată când venea vaporul, o dată la şase luni, dar era atât de frig, încât votca îngheţa. Unicul mod în care o puteai bea era să sugi ţurţurii de votcă. Dacă te pişai afară, pişatul îngheţa înainte de a atinge pământul. Noaptea aprindeam opaiţul şi le citeam pescarilor din Lenin. Am încercat să-i conving să se alăture cruciadei bolşevice, dar mi-am dat seama că era imposibil să le explic ce înseamnă dictatura proletariatului unor ţărani analfabeţi, care îl venerau pe zeul apei Teb Tengri.

— Probabil exagerezi, se pare că i-a spus Leon bătrânului, dar pe mine mă interesau aceste istorisiri despre Siberia,

chiar dacă erau rodul imaginației lui Leon. Numai când auzeam cuvântul Siberia şi mi se umpleau ochii de lacrimi.

— Mamele noastre or fi prin Siberia, încercam eu să explic de ce mi-au dat lacrimile. Mama a fost arestată şi luată cu hainele pe care le avea atunci. Va muri de frig în Siberia.

Acelaşi lucru se putea spune şi despre mama lui Leon. Îşi amintea cum asistase la arestarea mamei lui, privind prin crăpătura din tencuială. Şi-a adus aminte că mama lui şi-a pus pe ea haina de iarnă cea mai groasă. Dar când era noaptea de gardă la spitalul Kremlinului, nu purta şosete groase de lână şi nici cizme îmblănite de iarnă, ci pantofi albi fără toc.

Deodată mi-a părut rău că l-am pus pe Leon să ne povestească despre Siberia.

După o vreme, ne-am plictisit să jucăm Monopoly şi am decis să mergem în recunoaştere prin uriaşele subsoluri boltite de sub Casa de pe Splai. Pavel a adus un cleşte mare cu care se pot tăia lanțurile şi lacătele, pentru situația în care am fi dat peste aşa ceva.

— De unde l-ai scos? l-am întrebat.

— Unchiul meu Feodor avea obiceiul de a fura biciclete legate cu lanțul de gardurile din spatele sălii de sport, mi-a explicat el. După ce a fost arestat, fiindcă vindea cartele de rație contrafăcute, a trebuit să-i aducem lucrurile din camera lui în apartamentul nostru comun. Mama a luat biroul, mătuşa Elizaveta i-a luat cartelele de rație bune şi albumul cu fotografii, eu am luat cleştele. Nu ştii niciodată când ai nevoie de el ca să tai un lacăt, nu?

Ne-am năpustit cu toții în jos, pe scările în spirală, până la etajul minus doi şi am alergat prin tunelurile slab luminate, până la terenul de baschet. Uşa era încuiată cu un lacăt aşa de bine, încât nu am izbutit să-l tăiem nici dacă apăsam câte doi pe fiecare mâner al cleştelui uriaş.

— Să încercăm la piscină, şopti Zinaida, şi o luarăm la fugă râzând, pe un alt tunel, până la uşa dublă.

De dincolo de uşi venea miros de clor. Lacătele erau mai mici. Am apăsat câte doi pe fiecare mâner al cleştelui şi am reuşit să-l tăiem. Lacătul a zdrăngănit pe podeaua de piatră. Gemenii au tras un chiot când ne-am împins toți cinci pe uşă. Piscina, despre care se spunea că are dimensiuni olimpice, nu ştiu ce înseamnă asta, era slab luminată de luminile roşii de deasupra uşilor de ieşire şi de la vestiare, dar ne-am obişnuit ochii cu întunericul destul de repede. Gemenii şi-au scos toate hainele şi s-au aruncat în apă.

— E caldă, ca în baie! strigă Vlad, iar vocea lui se auzi cu ecou pe deasupra apei.

Zinaida, cea mai mare dintre noi, nu s-a dezbrăcat de tot. Purta un sutien de-al mamei ei, în care pusese vată, fiindcă avea aproape 15 ani şi îi era ruşine că nu are sânii mai mari. M-am dus la o bancă, într-o parte, şi, gândindu-mă că era destul de întuneric, mi-am scos hainele toate, una câte una. Acesta a fost, ca să îl citez pe Leon, un eveniment major din viața mea. Nu mai apărusem în pielea goală în prezența altor copii de vârsta mea. Nu mai apărusem aşa în fața altor copii, în general. Aşa se explică de ce mi-am ținut respirația. Aşa se explică şi crampele la stomac. Când m-am întors şi am sărit de pe trambulină, l-am observat pe Leon zgâindu-se la mine din partea cealaltă a piscinei. Fiindcă îmi

puteam vedea sfârcurile sânilor mici (hei, am doar 11 ani şi un pic), probabil că şi el mi le-a văzut. Mi-am dat seama că şi Leon, la fel ca mine, nu avea păr acolo, jos, ştiți, în zona şlițului. Şi m-am prins imediat la ce se uita el: se mira că eu nu am ce avea el acolo, jos. Dar ce voia? Să zicem că poate nici nu ştia la ce să se aştepte. Avea nevoie de un tată care să-i explice interacțiunea nucleară slabă şi anatomia feminină. Asta nu avea el, un tată care să-i explice totul. O altă lipsă, o altă absență. Dacă totuşi exista un bătrân deasupra uriaşului hangar de avioane de la capătul dinspre Moscova al tunelului, fapt de care eu tare mă îndoiam, dată fiind relația lui Leon cu adevărul, poate că el îi putea explica aspectul acesta de viață.

Acum, dacă mă gândesc mai bine, acesta a fost momentul în care m-am gândit prima oară că povestea lui Leon s-ar putea să nu fie doar o poveste.

— Recunoaşte, i-am strigat lui Leon, aflat în partea cealaltă a piscinei, râzând, în timp ce vorbeam, ca să-mi ascund stingherea la, recunoaşte că n-ai văzut niciodată o fată fără haine până acum, nu-i aşa?

Jena lui era încântătoare. Îmi închipuiam că a roşit ca un castron cu borş de sfeclă, în timp ce cobora pe scară în piscină. Am urcat până în vârful trambulinei, care vibra, şi am făcut o săritură în echer pe întuneric. Sub apă, m-a înghițit tăcerea. Apa era la fel de caldă ca atunci când faci baie. Când am scos capul ca să respir, din cauza aburului care se ridica la suprafața apei, parcă înotam într-o ceață deasă; şi ce bine era, slavă Domnului! Zinaida era singura dintre noi care chiar ştia să înoate. Mama ei fusese în echipa feminină de înot a țării, aşa se explică. Aşchia nu

sare departe de trunchi... Ceilalți ne-am bălăcit fluturând din mâini, până ni s-a încrețit pielea.

— Până la urmă, i-ai povestit bătrânului ăstuia al tău?

Leon, care nu era în stare să-mi ascundă nimic, a recunoscut fără tragere de inimă.

— Bine, să zicem, de dragul conversației, că există. Ce ți-a spus?

— Mi-a spus că e ochi şi urechi.

— Adică?

— Adică subiectul i s-a părut interesant. Pufăia întruna dintr-o Herțegovina Flor, țigări din alea puturoase, care îi plăceau şi tatălui meu, dar pe care mama le ura. „Şi ce ai văzut, mai precis, când v-ați dus să înotați în piscina din incintă?" m-a întrebat. L-am văzut cum se întinde în față, pe deasupra biroului, cu țigara bălăbănindu-i-se pe buza de jos, sorbindu-mi fiecare cuvânt. I se vedeau broboanele de sudoare pe frunte. Petele de pe scalp îi luceau, dar poate că detaliile astea sunt doar închipuirea mea. După ce țigara arsese în mare parte, i-am făcut semn cu bărbia şi bătrânul scrumă într-un proiectil de artilerie, folosit pe post de scrumieră. „Răspunde, spuse el nerăbdător", aşa că i-am răspuns. I-am povestit cum ți-ai scos toate hainele. Am menționat, fără rea intenție, absența sânilor. Când să spun ceva de partea de jos, cred că m-am bâlbâit. „Spune tot!" mi-a poruncit bărbatul, pe un ton din care am înțeles că era obişnuit să dea ordine. Şi i-am spus. Mi-am făcut curaj şi i-am spus. I-am descris tăietura aia a ta, care mi s-a părut ca o rană. Chiar atunci bătrânul m-a oprit. „Aceea este originea

Universului, băiete.” Să-ți spun drept, nici nu sunt sigur că am înțeles ce a vrut să spună. „Universul începe din tăietura aia a lui Isabeau?”, am repetat eu. Era clar că uimirea mea a fost pe gustul lui.

— Universul începe din aia a fetei? Nu mai spune! Hai că încep să te cred, Leon. Tu nu poți inventa aşa ceva.

— Am încercat să mut subiectul pe un teren mai sigur, aşa că m-am dat inocent, continuă Leon. Nu am chiar 12 ani, i-am zis. Nu am decât 10 ani şi jumătate.

— Şi ce ți-a zis bătrânul ăsta imaginar?

— Bătrânul meu adevărat mi-a zis ceva de genul: dacă numeri în ani de câine, atunci şi eu am tot 10 ani şi jumătate. M-a băgat în ceață şi mai tare, Isabeau. Ce or fi anii de câine? Şi cum poate un bătrân să aibă doar 10 ani şi jumătate? Părea destul de în vârstă, putea să fie şi mort la anii lui.

CINCI

În care băiatul recunoaşte că a strâns din dinți

Din caietul lui Leon:

Bătrânul:

Ascultă, băiete! Poezia, proza, arta, arhitectura, piesele de teatru, scenariile de film, istoria, mai ales istoria, toate acestea trebuie să fie la dispoziția revoluționarilor, la dispoziția partidului.

Eu:

Cum poate fi istoria la dispoziția a orice altceva în afară de faptul istoric în sine?

Bătrânul

(râzând în barbă şi mirosind a iod)

:

Istoria scrisă ne spune mai multe despre istoric, cel care o scrie, şi mai puțin despre istorie. Ne spune doar ce a decis istoricul să-şi amintească. Partidul îl poate ajuta să decidă ce să-şi amintească.

Eu:

Există ceva care nu e la dispoziția partidului?

Bătrânul:

Groparul şi groapa pe care o sapă nu sunt la dispoziția partidului.

Am revenit. Sunt eu, Leon. Nu sunt sigur că Isabeau a surprins toate detaliile. E foarte probabil să nu-i fi povestit cele mai tari faze ale conversației mele cu bătrânul. Când mi-a spus despre originea Universului din burta fetei, pot spune acum, deşi atunci nu am avut curajul să-i mărturisesc lui Isabeau, pot spune că mi-a picat fisa.

— Vorbeşti despre pizdă sau despre altceva?

La care bătrânul s-a înecat de râs – un hohot care venea din burtă. Prin norul de fum i-am observat acele surâsuri strâmbe. Spun strâmbe, fiindcă pur şi simplu părea că încercarea lui de a surâde i se părea dureroasă, ca atunci când te loveşti la cot din greşeală. Şi, frate, de la ţigări avea nişte pete maro aşa de urâte pe dinți!

Când, în fine, îşi reveni, îmi spuse ceva de genul:

— Nu eşti chiar aşa de prost precum pari, băiete.

Deschise un sertar al biroului şi îmi aruncă încă un pachet de ruble, legate cu elastic. După aceea se ridică şi se îndreptă spre papagal. Deschise uşor uşița de bambus, băgă mâna înăuntru şi scoase pasărea din colivie. Înălță papagalul până la nivelul feței şi îl privi drept în față.

— Dar ce vrei... am dat eu să zic, dar nu am mai apucat să termin.

Mi-am dat seama ce vrea să facă, înainte de a-i suci capul într-o direcție şi trunchiul în cealaltă direcție. Simțind că îmi vine să vomit, mi-am smucit capul într-o parte.

— De ce? am şoptit.

— Papagalii nu sunt inocenți, îmi amintesc că mi-a spus.

Pe urmă, am văzut la el ceva ce nu mai văzusem înainte: zâmbea normal, un zâmbet obişnuit, aşa cum zâmbea tata când îi explicam mamei modelul câmpului cuantic pentru interacțiunea nucleară slabă, adică ochii şi gura lui aveau aceeaşi expresie. Foarte mulțumit de sine, bătrânul adăugă un post scriptum:

— Ascultă la mine, băiete. Ține minte fiecare cuvânt. Ceea ce îți spun acum vine direct de la sursă: Nimeni nu este inocent!

— Şi care ar fi sursa?

— Uite o întrebare slabă din partea unui băiat deştept ca tine. În Uniunea Sovietică nu există decât o singură sursă. Îl cheamă Iosif, ca pe mine, iar numele lui de familie e Stalin.

— Deci, stimatul tovarăş Stalin chiar crede că nimeni nu este inocent? Nici membrii din Biroul Politic?

— Ha! Ce bună-i asta. Nici măcar membrii din Biroul Politic.

Când am ajuns în apartamentul bătrânului, în ziua de dinainte, l-am găsit sprijinit între perne, în patul acela enorm.

— Intră odată! strigă el, când mă văzu că ezit în prag. Pe unde umbli? Trebuia să fii aici de acum 20 de minute.

Am observat că îşi prinsese vreo 15 medalii pe tunică. Înainte nu le avea.

— Uau! Dar eşti erou de război – îmi aduc aminte că i-am zis.

— Mai sunt şi altele acolo, zise, mişcând capul spre cutia de pantofi în care îşi ţinea medaliile. Nu e loc să mi le pun pe toate în piept. M-am gândit că o să-ţi placă la nebunie să mă vezi cu ele pe mine.

— Tata avea patru medalii, i-am răspuns, fără a o pune la număr pe cea primită postum, după ce l-a ucis reacţia în lanţ.

Bătrânul îşi drese glasul, ceea ce însemna că urma un mesaj important.

— Îmi place când eşti prin preajmă, băiete, îmi spuse. Scoţi din mine ce-i mai bun. Încep să mă gândesc la tine ca la un fiu. Nu-mi fac noaptea griji la gândul că ai vrea să îmi iei locul, să-l ajuţi pe Stalin să conducă ţara, spre deosebire de unii dintre scumpii lui motănei, care s-ar bucura foarte tare să vadă cum mă împiedic. Adevărul e că mă mai împiedic din când în când. Oare e cineva care nu o păţeşte? Dar, vorba ţăranului, mai bine te împiedici decât să cazi, spuse Koba, întinzându-şi braţele ca să apuce pernele şi să şi le mai înfoaie un pic, după care se cufundă iar în ele. Lui Stalin îi plăcea să-l aibă pe Serghei Kirov[22] în preajmă, continuă el, aducând vorba despre un trecut pe care istoricul din el alesese să şi-l amintească. Se purta cu el ca şi cum Kirov i-ar fi fost fiu. Le spunea celorlalţi că mai tânărul Kirov scotea din el tot ce era mai bun. Aveau o

[22] Serghei Kirov (1886–1934), om politic sovietic şi revoluţionar bolşevic, a cărui asasinare a condus la Marea Epurare – politica de represiune dintre 1936 şi 1938. (n.tr)

relație-surogat, ca de la tată la fiu, cel puțin aşa îşi închipuia Stalin. Petrecea seri întregi la saună împreună cu el, la un pahar de votcă, punând, vorba ceea, lumea la cale. Şi cum l-a răsplătit dracul de el?

Habar nu aveam cum îl răsplătise Kirov ăsta pe stimatul tovarăş Stalin, aşa că am aşteptat să aud ce mai spune Koba.

Brusc, bătrânul, respirând greu pe nări, începu să facă spume:

— Păi ce-a făcut? L-a eclipsat la congresul partidului. Asta a făcut. L-a eclipsat pe Stalin! Kirov a ținut un discurs fabulos, vorbea într-o rusă impecabilă, articulând fiecare cuvânt fără pic de accent georgian, nu ca Stalin. Le dădea carne macră carnivorilor din partid, atacându-i pe oponenții care nu erau la dispoziția partidului. Aparatcicii din sală au luat-o razna, fluierau, băteau din palmele transpirate şi din picioare şi scandau: Închisoare! Închisoare! În acel moment, Stalin, care avea capacitatea de a citi în frunze de ceai, nu ca alții, care beau ceaiul fără să se gândească dacă-i bun sau nu, a înțeles că şmecherul de primar al Leningradului o să-i ia locul. Ştim cu toții cum s-a terminat până la urmă.

— Eu nu ştiu. Cum s-a terminat?

— Până la urmă, Kirov a fost împuşcat în gât de un descreierat. Se înțelege că zvonurile cum că asasinul – care şi-a mărturisit crima înainte de execuție – avea oarecare legături cu CEKA erau pură calomnie. În public, Stalin a organizat funeralii de stat pentru Kirov şi a declarat doliu național pentru acest fiu-surogat al său, dar pe care, cu

siguranță, nu l-a plâns. În privat, a fost auzit rostind: Ce bine, am scăpat de el!

Data următoare, când am urcat scara de oțel în spirală spre apartamentul bătrânului – lucru care, după cum mi-am notat în caiet, s-a întâmplat două zile mai târziu –, colivia de bambus nu mai era, iar Koba stătea pe jos, cu spatele sprijinit de soba de teracotă, cu o sticlă de votcă şi un pahar alături, ambele pline pe jumătate, uitându-se la fotografiile dintr-un album.

— Am auzit că s-a inventat un film pe care se pot face fotografii color, mormăi el, iar eu mă chinuiam să înțeleg ce spune, pentru că, aşa cum se întâmpla adesea, vorbea singur. În ceea ce mă priveşte, le prefer pe cele alb-negru, spuse el, ridicând privirea, descoperind astfel că eram în cameră. Eşti aici? Uită-te şi tu la ele, băiete. Imaginile astea sunt de dinainte de Revoluție. Uite aşa arătam eu când încă aveam păr pe tot capul, îmi zise, arătând spre o fotografie cu o doamnă care purta o rochie subțire de vară, privea sfidătoare la aparatul de fotografiat, cu ochii larg deschişi, încercând probabil să nu clipească, şi ținea fruntea înclinată într-o parte. Dacă mă gândesc mai bine, fotografiile color ar putea fi mai bune, până la urmă, adăugă bătrânul. Avea ochii verzi.

— Cine e?

— O cheamă Nadejda. A fost una dintre acele intelectuale bolşevice care puteau reda pasaje întregi din Ce-i de făcut? de Lenin. Îl ştia pe Lenin personal. Totuşi, spre deosebire de mine, ea îl admira cu adevărat. E posibil să aibă legătură cu faptul că el nu era indiferent față de fetele care nu purtau lenjerie de corp foarte scrobită. Krupskaia, afurisita de

nevastă-sa, purta o platoşă medievală pe sub bluză, spuneam noi în glumă. Prietena lui franţuzoaică, Inessa, la fel ca Tatka mea, nu-şi ascundea feminitatea cu lenjerie intimă. Ascultă, una dintre cele mai tari faze în legătură cu Revoluția e că revoluționarele se dau în vânt după libertatea corpului şi a minții. Din punct de vedere sexual, Revoluția bolşevică a fost o zi festivă pentru revoluționarii ca mine, dornici de a le face pe femei să simtă libertatea corpului. Nici asta nu vă învață la şcoală. Uite, asta e o fotografie pe care i-am făcut-o lui Lenin înainte de Revoluție! Când guvernul provizoriu a pus un preț pe capul lui şi a fost nevoit să se ascundă, a locuit o vreme în apartamentul părinților Nadejdei din Petrograd. Aici e însuşi marele om, pe canapeaua extensibilă, iar lângă el e Nadejda. Nu s-a spălat pe mâini o săptămână după ce Lenin a dat mâna cu ea. Ea era unul dintre puținii oameni în stare să-i desluşească scrisul indescifrabil, aşa că a ajuns să-i bată la maşina de scris atât scrisorile, cât şi articolele pentru Pravda. Mi-a spus că Lenin nu putea scrie fără greşeli. Ea corecta la maşină ce scria el de mână, spuse Koba, care a dat pagina şi mi-a arătat alte poze cu doamna Nadejda asta. Îi făceam curte, dar părinții ei nu au fost de acord, li se părea că diferența de vârstă dintre noi e prea mare.

— A fost soția ta? l-am întrebat, dar părea pierdut în amintiri şi nu mi-a răspuns.

— Adevărat, era mai tânără decât mine, spuse el în cele din urmă, scărpinându-şi distrat chelia şi clătinând din cap cu o senzație de dulce-amar. Cu 22 de ani mai tânără, mai precis, dar vorbea ca un adult. Erau momente când sărea calul în direcția asta, ca atunci când repeta poveştile alea pescăreşti, în care copii cu burțile umflate sufereau de foame şi cerşeau prin gările din Ucraina, de parcă eu eram

responsabil de foamete, când toată lumea ştia că era greşeala ţăranilor, care îşi dădeau foc la recoltă şi îşi omorau vacile, mai degrabă, decât să şi le dea la colectiv. Iar după aceea, nenorocitul de frate-su s-a întors din Germania cu un cadou pentru ea. Nu putea să-i aducă şi el un colier sau o brăţară, nu, nu, nu era el acela. Ce i-a adus? I-a adus un pistol, la naiba, spuse Koba, cu răsuflarea tăiată. Adevărata diferenţă dintre Tatka mea şi mine nu a fost vârsta, mormăi el. Ci modul în care înţelegeam lumea. Se vedea în ochii noştri. Ea avea ochii verzi, ca algele. Ai mei sunt negri, ca smoala. Ivan cel Groaznic, nu altceva!

Cum privea el în gol la întâmplări de demult, pe care numai el le putea vedea, cuvintele îi veneau pe buze aşa de repede, încât se amestecau unele cu altele. Din câte îmi aduc aminte, miezul istoriei era următorul:

— Nadejda nu mă mai suporta. Nu neg, mă mai dădeam, când şi când, la doamnele care participau pe la banchetele oficiale – care georgian în floarea vârstei nu-şi face de cap? –, dar Tatka mea le avea cu partea întunecată a lunii, o apucau hachiţele rău de tot când ne certam, nu ne vorbeam cu săptămânile şi asta se întâmpla frecvent. Într-o perioadă din asta neagră a ei, şi-a făcut bagajele şi m-a părăsit, îmi amintesc precis anul şi ora, era 11.00, în 1926. I-a luat pe copii şi a plecat la Petrograd. Ca un îndrăgostit idiot ce eram, m-am dus în grabă după ea, am jucat cartea pe care mi-a dat-o soarta, m-am rugat de ea ca să se întoarcă. În cele din urmă, a fost de acord, dar numai dacă dormim în paturi separate de atunci înainte.

— Ei, Koba, să ştii că nu-s prost – îmi aduc aminte că i-am spus. Înţeleg ce vrei să spui. A fost de acord doar dacă nu mai făceaţi sex.

Bătrânul îşi reveni din reverie şi se concentră pe clipa şi pe locul din prezent, cu mine în prim-plan.

— Îmi aminteşti de Nadejda, băiete. Şi tu vorbeşti ca un om mare. Ai mare grijă. S-ar putea să ajungi în rahat şi n-o să ai nici vâsle.

Deşi mai erau câteva dormitoare goale în apartament, nu am mai observat pe nimeni altcineva în afară de menajeră, de Valecika.

— Unde e Nadejda acum?

— Putrezeşte în cimitir.

Am şoptit propoziția pe care părinții mei m-au învățat să o spun în situații de genul ăsta:

— Îmi pare rău pentru pierderea suferită.

— Ştii ceva, băiete? Ultimul lucru de care am nevoie de la tine e mila, mârâi bătrânul furios, iar eu n-am mai zis nimic şi nici el n-a mai zis nimic.

— M-a ajuns oboseala, reluă el cu glasul stins, prea stins. Ar trebui să te duci acasă de-acum.

Încă întorcea paginile albumului cu fotografii când am ieşit pe vârfuri din apartament.

Aşadar, cred că la un moment dat trebuie să vă povestesc despre mort.

Pavel, Vlad şi cu mine eram în camera lor secretă, aflată pe diagonală şi un pic mai departe pe coridorul secret care

pornea din camera mea. Jucam un joc inventat de mine, se numea Yloponom, adică Monopoly scris de la coadă la cap. Mi-a venit ideea de a juca jocul invers, pentru a-l face mai comunist. În varianta creată de mine, jucătorii sunt la început proprietari pe toate obiectivele şi încearcă să piardă din hoteluri, din case şi din bani şi, la final, din toate proprietăţile, ajungând pe terenul altui jucător, unde sunt nevoiţi să plătească chirie. Am creat şi cartonaşe de pedeapsă, prin care trebuia să mituieşti casca NKVD-istă – jargonul nostru pentru ciripoi, adică informatori –, cu 200 de dolari americani, ca să nu fii pârât că asculţi Vocea Americii, chestii din astea. Primul jucător care dă faliment este declarat proletarul perfect şi câştigă. Rămăsesem fără bani gheaţă şi a fost nevoie să ipotechez Broadwalkul, când am auzit sunete de încăierare pe culoar. Pavel şi cu mine ne-am uitat speriaţi unul la altul. Apoi s-a auzit glasul ascuţit al lui Isabeau, care scoase un ţipăt:

— Aaau, mă doaaare, aaau!

O clipă mai târziu, uşa se dădu în lături şi Isabeau se rostogoli înăuntru, urmată, nene, de o matahală de om, unul dintre cei care poartă trenciuri din alea lungi, până-n pământ, chiar dacă afară nu plouă.

— Măi, copii, de-acum să nu vă mai văd la cantina de jos dacă vreţi să rămâneţi ascunşi în Casa de pe Splai, ne-a zis el, în timp ce îşi stăpânea râsul, trântindu-se pe patul lui Pavel. Va trebui să-ţi faci patul cât timp mama ta e plecată, îi spuse el, netezind cu palma cearşaful boţit, strâmbând din buzele urâte. De unde aţi avut, măi, ruble, ca să plătiţi la casă? întrebă el, uitându-se de la Pavel la mine şi apoi la Vlad, la Isabeau şi la Zinaida, care citea într-un colţ o bandă desenată americană cu Batman. V-a mâncat mâţa limba?

întrebă el, văzând că nimeni nu-i răspunde şi fixându-mă cu privirea.

Mai timid decât noi toţi la un loc, Vlad reuşi să-şi aducă aminte că are corzi vocale:

— Ce vrei de la noi?

— Depinde ce aveţi de dat.

Zinaida ridică banda desenată ca să-şi acopere pieptul, aşa încât bărbatul în trenci să nu creadă că are sâni doar fiindcă purta unul dintre sutienele mamei.

— Mă aştepta în apartament, ne-a spus Isabeau, înghiţindu-şi lacrimile. Mi-a sucit braţul la spate, fiindcă nu i-am răspuns la întrebări. Aşa că i-am spus.

Bărbatul scoase o brichetă din aceea argintie, cu profilul stimatului tovarăş Stalin pe ea. Aplecându-şi capul într-o parte, o apropie cu grijă de capătul ţigării dintre buze.

— Copii, vrea careva dintre voi o ţigară? Nimeni? Să nu-mi spuneţi că încă nu fumaţi? La vârsta voastră fumam jumătate de pachet pe zi. Mai bine că nu fumaţi. Există medici care spun că fumatul nu face bine la plămâni. Pe lista mea cu lucrurile care pun viaţa în pericol, fumatul e jos de tot, aşa am observat, spuse el, expirând un rotocol de fum perfect, după care îl sparse cu latul palmei, ca să ne vadă mai bine. Voi toţi sunteţi copii ai duşmanilor poporului, care au fost arestaţi. Dacă părinţii voştri trăiau în Casa de pe Splai, atunci asta înseamnă că aveau bani gheaţă şi mulţi, deci de-aia aveţi voi acum ruble ca să plătiţi la cantină.

Vlad – oare mi-am schimbat părerea despre el în ziua aceea? – repetă întrebarea:

— Ce vrei de la noi?

— Bani. Teancuri groase de bani. Dacă nu, atunci mă întorc cu oamenii mei şi vă arestez pe toţi, fiindcă aţi intrat în apartamente în care NKVD-ul a interzis accesul. Aţi văzut banda adezivă lipită pe uşile de la intrare, da? Există lagăre speciale pentru copii în gulaguri, numai bune pentru elemente antisovietice ca voi.

În cele din urmă, mi-am recăpătat glasul:

— Câţi bani?

— Pentru început, să zicem câte o mie de ruble de fiecare.

— De unde să scoatem cinci mii de ruble?! exclamă Zinaida.

— Văd că sunteţi buni la aritmetică, spuse bărbatul, cu un rânjet libidinos, holbându-se la banda desenată care îi acoperea pieptul. Dacă vreţi să mai locuiţi aici, copilaşi, trebuie să faceţi rost de bani. Părinţii voştri, la fel ca toţi aparatcicii, vor fi pus ei deoparte câteva teancuri de ruble pentru zile negre, zise el trăgându-şi gulerul trenciului în sus, pe lângă grumazul taurin. Într-un fel, azi e o zi neagră, chiar dacă afară nu-s nori de ploaie.

— Dacă facem rost cu-cu-cumva de cinci mii de ru-ru-ruble, i-am zis, cu-cu-cum vom şti că nu ve-ve-veţi mai veni iar pentru alţii?

Abia după ce am dus întrebarea până la capăt, mi-am dat seama că mă bâlbâisem.

— Nu-nu-nu veți şti, mă imită el. Dar ni-ni-nici nu prea aveți de ales, zise, ridicându-se în picioare şi rotindu-şi capul într-o parte şi în alta, ca şi cum şi-ar fi aranjat gulerul. Mă voi întoarce mâine, să ştiți. Bine? Uitați cum stă treaba, e bine dacă nu e bine, dar să ştiți, copii, că drumul cu trenul până în Siberia e foaaarte lung. Veți face săptămâni pe drum, poate chiar luni. Şi vagoanele de marfă nu au veceuri cu bazin, iar de cantină ca asta de aici, din Casa de pe Splai, nici nu poate fi vorba.

— Mi-e groază, spuse Pavel, după ce bărbatul în trenci plecă.

— Ce ne facem? întrebă Zinaida, aproape plângând.

— Îl putem da pe mâna miliției, propuse Vlad.

— El e miliția, i-am spus.

— Îi putem da bani de la Monopoly, spuse Zinaida. Dacă nu a fost în America, s-ar putea să nu-şi dea seama de diferență.

— Trebuie să fim atenți să nu-l călcăm pe nervi, spuse Isabeau. Eu l-am enervat. Mă doare mâna.

— Poate ar trebui să fugim din clădire înainte să se întoarcă, zise Vlad.

— Unde să ne ducem? întrebă Zinaida. Cine să ne primească?

— Dacă nu rămânem aici, cum vom şti când se vor întoarce mamele noastre? interveni Isabeau.

Am imaginea asta în minte, cu noi cinci stând pe jos, cu spatele lipit de perete, sperând că unul dintre noi va veni cu o soluție.

Acela se pare că am fost eu. După o veşnicie, am fost uimit să mă aud spunându-le celorlalți:

— Cred că ştiu ce trebuie să facem.

— Ce îți place să faci cel mai mult? îmi aduc aminte că l-am întrebat pe bătrân.

Nu se bărbierise de câteva zile. De la barba țepoasă de culoarea trotuarului, pielea lui părea ca şmirghelul. Se gândi câteva clipe, înainte de a răspunde.

— În ziua de azi, îmi place să mă uit la defilări. Contribui la conducerea țării, aşa că urmăresc marile defilări din Piața Roşie, de deasupra mormântului lui Lenin. E un loc foarte bun. Podelele sunt încălzite pe timpul iernii. Muncitorilor şi soldaților care defilează prin Piața Roşie le îngheață coaiele, dar sus, la standul oficial, ți-e cald la picioare, zici că mergi pe blană de urs. Iar în spate e o masă plină cu zakouski[23] şi vin fiert de Georgia, păstrat în termosuri.

— Acolo stă şi stimatul tovarăş Stalin! m-am trezit spunând.

---

[23] Gustări (n.tr.)

— Îmi plac mai ales paradele militare, spuse bătrânul mai departe, vorbind singur. Îmi place la nebunie să urmăresc cum trec pe lângă standul oficial tancurile alea uriaşe, rachetele alea ca nişte falusuri şi rândurile perfecte de soldaţi. Dacă vreunul nu ţine ritmul cum trebuie, număr rândurile din spate spre faţă şi pe urmă locul în rând, ca să-i raportez generalului care bea vin fiert din termos.

— Tata m-a învăţat că nu-i frumos să-i pârăsc pe alţii. Bietului soldat poate i-au îngheţat picioarele, dar sigur o va băga pe mânecă – i-am spus şi abia atunci şi-a dat seama că sunt încă în cameră.

— Scopul său în viaţă e să bată pasul de defilare. Toate încălcările trebuie pedepsite. Dacă nu-l pedepseşti, atunci n-ar fi corect faţă de ceilalţi, care se străduiesc să ţină pasul.

— Mama râdea când vedea prin filme soldaţi în pas de defilare. Spunea că bărbaţii nu sunt făcuţi să meargă în pas de defilare – la care bătrânul ridică din umeri plictisit.

— Unii sunt, alţii nu sunt, zise el. Sarcina unui consilier al ţarului, ca mine, este de a-i separa în două grupuri şi apoi de a face o săritură în faţa celor care au bunul-simţ de a merge în pas de defilare, completă bătrânul, iar în ochii umezi îi apăru un licăr ciudat. Când eram tânăr, nu am mers în pas de defilare, recunoscu el. Erau alte vremuri. Dacă mergeai la defilare pe vremea aceea, atunci erai în slujba ţarului. Dacă stau să mă gândesc, făceam totul ca să nu fiu pus să defilez. M-am specializat în ceea ce partidul din Caucaz numea operaţiuni uscate, adică fără vărsare de sânge, cum ar fi percheziţiile pe la negustorii bogaţi, şi uneori în operaţiuni lichide, adică îi lichidam pe cei care

refuzau percheziţiile. Sincer să fiu, îmi plăcea viaţa aia. Erai pe afară mereu. Era foarte distractiv să jefuieşti furgonetele blindate, care transportau bani gheaţă la bănci. Era foarte distractiv să le fuţi pe fetele atrase de bolşevicii care jefuiau furgonete blindate.

— Ai împuşcat vreodată pe cineva?

— Poate că da, spuse, dregându-şi glasul.

— Persoana pe care ai împuşcat-o a murit?

— Eram un haiduc al lui Lenin pe vremea aia. Nu mă duceam să iau pulsul cuiva căzut la pământ, dacă sângera. Dacă trăgeam în cineva, trăgeam să-l omor. Ţinteam bine. De obicei, nu ratam.

Cred că atunci am înţeles, mă aflam în faţa unei vedete sovietice, un erou revoluţionar adevărat. Koba nu doar că arăta bătrân, dar mai şi mirosea a bătrân. Totuşi, din acel moment, m-am uitat la el cu alţi ochi. Îmi aduc aminte că l-am întrebat dacă se întrista când omora pe cineva, chiar dacă era pentru o cauză nobilă. Nu şi-a mai dres glasul, ci mi-a răspuns direct:

— Revoluţionarii, mi-a spus el cu emfază, nu regretă nimic. Stalin ne învaţă că este o prostie să-ţi închipui că trecerea de la capitalism la socialism se poate face fără violenţă. Ascultă, băiete, prima regulă de viaţă – pentru individ, pentru Revoluţie – este supravieţuirea, da? Iar ca să supravieţuieşti, trebuie să-ţi identifici inamicii. Aşa cum ne învaţă Stalin, identifică-i pe cei care îţi pot deveni inamici înainte ca ei să-ţi devină inamici, iar după aceea, ai grijă să-i elimini.

— Dacă înțeleg bine, spui că n-ar fi o problemă dacă aș lichida pe cineva care pune în pericol supraviețuirea mea și a prietenilor mei, da?

Bătrânului îi scăpă un sunet ca răgetul de măgar.

— Dacă nu ești prins, nu vei avea probleme, îmi amintesc că mi-a zis.

Jur că acestea au fost cuvintele lui: dacă nu ești prins. A tras din țigară, de parcă era o mască din aia de oxigen de care am văzut în salonul mamei, la spitalul Kremlinului.

— Dacă te amenință cineva pe tine sau pe prietenii tăi, lichidarea lui e o formă de autoapărare, a completat el.

— Autoapărare? Ești sigur că asta a spus bătrânul tău? a întrebat Isabeau. O fi avocat sau judecător?

— E consilierul țarului, am spus. Contribuie la conducerea țării.

— Oare ce-i scrie în fișa postului? se întrebă Isabeau.

— Poate lustruiește pantofii tovarășului Stalin, comentă Zinaida. Poate la asta se referă contribuția la conducerea țării.

— Nu pricepeți, le-am zis. Mi-e clar că e un erou revoluționar.

— Erou rimează cu bou, punctă Isabeau. Avem nevoie de cineva care cunoaște pe cineva la Kremlin, care poate să ni-l ia pe idiotul ăsta NKVD-ist de pe cap.

Problema era că nu ştiam pe nimeni care să ştie pe cineva la Kremlin.

Aşa că trebuie să o fac, trebuie să strâng din dinţi şi să vă spun cum am strâns din dinţi. Totul sau nimic! Deci s-a întors, tipul cu trenciul s-a întors, aşa cum a zis. Isabeau l-a invitat să o urmeze pe coridor până la palierul unde era ieşirea de incendiu, care ducea spre scările de lemn. Ceilalţi îl aşteptam pe treptele care duceau în sus. I-am făcut semn cu capul spre punga de hârtie maro de pe covoraşul indian al mamei Zinaidei, pe care îl aşezasem pe podea.

— Ce-i cu covoraşul? a întrebat trenciul.

— Am zis să nu te murdăreşti pe genunchi când numeri banii, i-am explicat.

În timp ce îngenunchea pe covoraş, trenciul schiţă un surâs răutăcios, deschise punga şi scoase teancul de ruble pe care mi le dăduse bătrânul din sertarul lui plin cu bani. După aceea, umezindu-şi degetul mare cu limba, trenciul îi scoase elasticul şi începu să numere bancnotele. Ceilalţi copii se uitau la mine cu ochi mari, în care tremura o întrebare. Mi-am fixat privirea pe ceafa trenciului, în timp ce puneam mâna pe Chaganul mamei, pe care îl învelisem într-un prosop, aşa cum văzusem la escrocii capitalişti în filme. M-am apropiat de el chiar atunci când a întrebat:

— Pe cine credeţi voi că păcăliţi, mă? Nu-s decât două mii patru sute...

Acestea au fost ultimele lui cuvinte înainte de a-şi da duhul. Întinsesem braţul, îi pusesem în ceafă prosopul şi, da, frate, am apăsat pe trăgaci, chiar aşa am făcut, şi unul dintre cele

cinci gloanțe i s-a înfipt în ceafă. S-a auzit un poc uşor, surprinzător de încurajator, nu mă întrebați de ce. A mai fost şi un fir de fum care s-a ridicat din capătul prosopului rulat, de parcă l-aş fi ucis cu prosopul mamei, nu cu pistolul. Am observat o gaură mică în ceafa trenciului, care nu era înainte acolo. Cam atunci s-a prăbuşit în față, lovindu-se cu fruntea de podea, şi a rămas complet nemişcat, cu genunchii, fruntea şi coatele pe covor şi un pic de salivă prelingându-i-se dintre buzele inerte.

Închipuiți-vă... sau, dacă vi se face scârbă, mai bine nu. Isabeau plângea încet.

— Gândeşte-te la autoapărare, i-am şoptit, în timp ce noi patru, câte unul în fiecare colț, ne opinteam să ducem corpul trenciului în jos pe scări.

Vlad o luase în față, ca să deschidă uşile. Dinspre piscină venea miros de clor. Până să ajungem la etajul minus doi, am tras pe nas mirosul de clor, în speranța că aşa dezinfectam duhoarea venită de la mort, în timp ce îl târam în jos, pe scări.

— Sunt bun la şah şi eram bun şi la şcoală, când mă duceam la şcoală, îmi amintesc că i-am spus bătrânului în seara aceea. Tata era bun la fizică. Mama e bună la operații pe inimă. Tu la ce eşti bun?

— Ştiu să fac cizme. Când eram de vârsta ta, lucram în atelierul tatălui meu. Trebuie spus că lucram acolo când nu era prea beat şi putea să-l țină deschis pentru clienți. Aş putea repara cizme cu ochii închişi. Aş putea să schimb tocuri şi tălpi, să le dau cu loțiune parfumată, ca să miroasă ca noi. Chiar şi azi pot spune dacă o cizmă e făcută de

mână, în atelier, sau la maşină, într-una dintre acele fabrici unde se produc o mie de cizme pe zi.

Bătrânul stătea întins cu faţa în jos, pe o canapea din sufragerie, atunci când am avut această conversaţie. Îşi lăsase tunica pe spătarul unui scaun şi am văzut cum, între faldurile de piele de pe şalele goale, avea nişte căpuşe umflate şi urâte, care îi sugeau sângele.

— După tine, băiete, care invenţie crezi că a schimbat lumea cel mai mult? m-a întrebat atunci.

— Ce întrebare uşoară! am exclamat. Roata trebuie să fie. Sau poate tiparniţa lui Gutenberg. Sau poate avionul, maşina asta zburătoare mai grea ca aerul.

— Greşit, greşit şi iar greşit! strigă el, ca un elev care ştia mai bine răspunsul. Invenţia care a schimbat lumea, potrivit bunei mele mame, este nasturele de la cămaşă. Închipuie-ţi-l pe primul bărbat – sau, dat fiind că vorbim de haine, poate a fost prima femeie – care a avut ideea ingenioasă de a trece un obiect rotund, nasturele adică, printr-o crăpătură mică a ţesăturii, viitoarea butonieră, moment în care rotunjimea nasturelui a asigurat încheierea strânsă a hainei. Mama vorbea de geniul speciei umane demonstrat de această mică invenţie. Înainte de a crea nasturele şi butoniera, cineva le-a văzut cu ochii minţii. Un mic obiect rotund. O crăpătură dreaptă. După ce au inventat nasturele, celelalte au fost joacă de copii: roata, tiparniţa tovarăşului Gutenberg, maşina zburătoare mai grea decât aerul, care, apropo, a fost inventată de un rus. Amiralul Mojaiski a efectuat primul zbor în 1884, avea motor cu abur, adică înainte cu 19 ani ca fraţii Wright din America să-şi înalţe maşinăria lor grosolană în văzduh.

— Colectivizarea a ştirbit reputaţia lui Stalin, îmi spuse bătrânul, tremurând de agitaţie, cu ocazia unei alte vizite.

Parcă îi simt respiraţia pe deasupra biroului; era destul de acră, mai ales în seara aceea.

— Spre pomenirea lui veşnică – îmi amintesc că mi-a zis –, Stalin a înghiţit pastila otrăvitoare. Fii atent la tot ce-ţi spun, băiete, urmează un scurt curs despre Revoluţia bolşevică. Aşadar, în octombrie 1917, au fost, de fapt, două revoluţii. Una a fost în oraşe, unde proletariatul, alături de soldaţii epuizaţi de războiul cu Germania, s-a ridicat împotriva guvernului provizoriu. A doua a fost la ţară, unde ţăranii i-au alungat – şi uneori chiar i-au ucis – pe moşieri. Şi-au împărţit moşiile între ei şi au început să le muncească. La zece ani după Revoluţia noastră bolşevică, şi nu bat câmpii, cea mai mare parte a pământului cultivabil din Uniunea Sovietică era deţinută în proprietate privată. Nimeni, nici Marx (care, la un moment dat, a recunoscut candid că nu e marxist), nici Lenin (care, cu celebrul lui pas înapoi, nu era un leninist sadea), nici Troţki (care era menşevic înainte de a-şi da seama în ce direcţie bătea vântul şi s-a alăturat până la urmă bolşevicilor), nici Kamenev şi nici Zinoviev (care erau porniţi împotriva declanşării Revoluţiei bolşevice), cu siguranţă nici marele intelectual de cafenea Buharin (care îşi petrecea orele de limpezime a minţii încercând să-şi dea seama câţi îngeri socialişti ar putea dansa în vârful pulii lui Hitler), nimeni, niciunul dintre ei, nu ştia ce e de făcut cu hoardele de capitalişti care nu regretă nimic şi pe care noi îi numim ţărani. Aceştia nu aveau de gând să renunţe nici la peticul lor de pământ, nici la cele două vite. Stalin – el este, să recunoaştem, un fel de geniu, deşi, fiind şi nemaipomenit de modest, era primul care nega acest lucru – a priceput că Hitler avea nevoie de

spațiu vital, ceea ce a făcut ca încă un război european să devină inevitabil. Existența în Occident a Liniei Maginot, de netrecut, sau, dacă era străpunsă prin cine ştie ce minune militară, existența Canalului Mânecii, la fel de impenetrabil, îl obligau pe Hitler – îndemnat de forțe întunecate, de Roosevelt şi de Churchill – să avanseze spre est, o manevră pe care americanii, cu darul lor puritan de a tulbura apele, o justificau numind-o destin manifest, iar nemții, mai direcți, spunând lucrurilor pe nume, îi ziceau spațiu vital. Ceea ce aducea Armata Roşie direct în calea Wehrmachtului. Stalin a înțeles că aveam zece ani ca să prindem din urmă țările industrializate din Europa, altfel eram sortiți pieirii. Pentru industrializare, pentru a crea o industrie a oțelului de la zero, pentru a construi baraje gigantice care să asigure electricitate în fabrici, pentru a avea muncitori în aceste fabrici, trebuia să mutăm masele de țărani în oraşe şi să le hrănim. Din acest motiv – se întâmpla în 1929, dacă nu mă înşală memoria –, Stalin le-a trasat sarcină cadrelor bolşevice de la țară să organizeze colectivizarea agriculturii. Înțelegi cuvântul colectivizare, băiete?

— Da, ne învață la şcoală, i-am zis. E când un grup de oameni îşi adună forțele şi pun laolaltă echipamentele pentru o cauză comună.

— Afurisiții de țărani nu aveau de gând să-şi pună laolaltă mucii din nas pentru o cauză comună, zise bătrânul, fără niciun efort de a-şi ascunde amărăciunea. Au rezistat prin ranchiună, şi-au măcelărit animalele, şi-au dat foc la hambare, au lăsat semințele să prindă mucegai. Numai în 1930 au ucis o mie de bolşevici dintre cei trimişi de Stalin să organizeze colective la țară. Din multe puncte de vedere, situația era mai gravă decât înşelătorul război civil care a urmat după Revoluție. Pe atunci ştiam cine sunt duşmanii,

ştiam unde sunt duşmanii. Ne ataca armata Albă, trebuia să ţinem piept trupelor britanice la nord, trupelor franceze la sud şi batalionului ceh, care ocupase o mare parte a Siberiei. O bună bucată de timp, situaţia a fost incertă. Dacă ar fi câştigat Albii, poţi să pui pariu pe ce vrei tu că toţi, începând cu Vladimir Lenin, am fi fost atârnaţi în ştreang şi am fi mierlit-o. Fireşte, Albii nu au câştigat, dar colectivizarea a fost tot un război civil, numai că sub o altă formă. Înţelegi ce zic? Cretinii din Biroul Politic, cărora le tremurau picioarele de frică, aveau impresia că Stalin o să-şi piardă cumpătul când în Ucraina s-a întins foametea şi ţăranii au ajuns să-şi mănânce copiii. Sper că mai întâi i-au gătit. Ha! Glumeam. Câteva sute de mii de culaci mierliţi, câteva milioane de ţărani ucraineni morţi de foame, asta nu era deloc bine, de acord, dar, uite, ăsta a fost preţul pe care noi, bolşevicii, am fost nevoiţi să-l plătim pentru industrializare. Ţăranii, care mai ştiu câte ceva despre cimitire, spun că moartea cuiva e o durere cumplită, dar moartea unui milion de oameni deja e statistică. Ascultă aici, băiete, ţine minte ce-ţi spun, oamenii, lecuiţi de realpolitik[24], abia dacă au clipit atunci când britanicii au inventat lagărele de concentrare unde i-au înghesuit pe afrikaanderi după al Doilea Război al Burilor[25]. Unde au fost protestele asurzitoare când turcii au exterminat câteva

[24] Realpolitik, politică sau diplomaţie bazată nu atât pe ideologie, cât pe circumstanţe date şi pe pragmatism (n.tr.)

[25] Primul Război al Burilor (1880–1881) şi al Doilea Război al Burilor (1899–1902) au fost conflicte între Imperiul Britanic şi burii neerlandofoni din zona Africii de Sud de astăzi. Cuvântul bur, „fermier” în limba neerlandeză şi în limba afrikaans, se referă la urmaşii colonişti europeni occidentali, ajunşi în sudul Africii începând cu secolul al XVII-lea. (n.tr.)

milioane de armeni în 1915? Sau când Stalin al nostru a adunat şi a deportat în est câteva sute de mii de germani, la începutul Marelui Război pentru Apărarea Patriei? Când motăneii vărsau lacrimi de crocodil văzând cum mor de foame ucrainenii – râdeau şi curcile de cât boceau, nu altceva –, Stalin îi învăța că revoluționarii erau incapabili să aibă regrete. Stalin îi mai învăța că teroarea roşie, ca să aibă efect, trebuia să fie aleatorie. Ceea ce a şi fost, sub inspirata lui conducere. Contrarevoluționarii, inamicii poporului, trădătorii şi conspiraționiştii se duceau noaptea la culcare cu valiza făcută sub pat, pentru cazul în care s-ar fi trezit într-o celulă de închisoare, a doua zi dimineață. Nu e deloc o întâmplare că numele lui Stalin înseamnă oțel. Oțel este pe coloana vertebrală a lui Stalin. Colectivizarea a fost soluția pentru distribuirea produselor agricole, soluția găsită pentru a hrăni muncitorii din fabrici, aşa încât Rusia să poată produce masiv tancuri şi avioane pentru războiul inevitabil cu Germania nazistă. Stalin a pus în practică acele cartele pentru rația alimentară, în 1929. A fost bine, dar nu a rezolvat problema lipsurilor, aşa că lipsurile au fost distribuite în rândul țăranilor.

— Cum poți distribui lipsuri?

Afară se făcuse întuneric. Bătrânul stătea în picioare în fața singurei ferestre mari din biroul lui şi nu îmi dădeam seama dacă se uita la propria reflexie în sticlă sau privea prin ea la acoperişurile în formă de ceapă ale bisericii.

— Stalin a înghițit pastila otrăvitoare.

— Dacă țăranii erau duşmanii poporului, am mormăit eu, dacă erau criminali, dacă se opuneau industrializării, presupun că a fost nevoie să-i aresteze...

Bătrânul încuviinţă aşa de violent, încât am crezut că îi va cădea capul de pe umeri.

— Stalin se putea folosi de unul ca tine în Biroul Politic, a exclamat el, oameni noi, cu conştiinţă comunistă, care să sprijine Revoluţia.

Imaginaţi-vă! Eu, Leon Rozental, la 10 ani şi jumătate şi încă un pic, cel mai tânăr membru în Biroul Politic! Mi-ar trebui câteva exemplare din măreaţa Constituţie a Uniunii Sovietice pe care să stau, pentru a putea ajunge la masă. Dar, hei! De ce nu?

Mi s-a părut că aud un gramofon cântând în surdină imnul comunist al Internaţionalei în uriaşa sală de bal de sub apartamentul bătrânului. Ca orice şcolar din Rusia, ştiam versurile pe de rost, aşa că am cântat cu voce tare refrenul, odată cu muzica:

Hai la lupta cea mare,

Rob cu rob să ne unim,

Internaţionala

Prin noi s-o făurim!

Când bătrânul îşi înclină capul ca să mă audă mai bine, am observat un surâs bun şi sincer pe chipul său palid, în timp ce îi curgea o lacrimă din ochii care priveau cruciş.

— Tu eşti viitorul, băiete, spuse el pe neaşteptate. S-au infiltrat contrarevoluţionarii printre noi, suntem înconjuraţi de duşmani ai poporului, sunt armate care încearcă să saboteze experimentul comunist înainte de a se extinde şi în

statele capitaliste. Sunt sabotori peste tot. Dacă întârzii la serviciu pare un lucru destul de nevinovat, dar dacă întârzii de trei ori, deja vorbim de sabotaj şi e nevoie de pedepse, pentru a nu se molipsi şi masele de muncitori. Ştiai că au fost prinşi contrarevoluţionari care puneau nisip în rezervoarele de combustibil şi cioburi de sticlă în aluatul de pâine? Din cauza asta, agenţii noştri de securitate trebuie să fie cu ochii în zece, 24 de ore din 24, şapte zile pe săptămână. Chiar ieri, unul dintre agenţii noştri, miliţian cinstit, soţ şi tată, a fost găsit mort în Casa de pe Splai. I-au găsit corpul plutind în piscină. Fiindcă locuieşti în incinta Kremlinului, nu ştiu dacă ai habar cum este în Casa de pe Splai. E plin de contrarevoluţionari, un cuib de viespi, nu altceva. Zeci, sute dintre cei care locuiesc acolo au fost arestaţi de organele noastre de securitate. Mai cântă-mi versurile alea o dată, băiete.

Abia am izbutit să-mi amintesc că mai am glas. Am închis ochii şi nu vedeam altceva decât găurica din ceafa trenciului.

— Hai la lupta cea mare, am început eu, cu glas răguşit.

Mi-era clar că bătrânul era mulţumit de mine. Şi-a scos o Herţegovina Flor din pachet, i-a scos foiţa şi a pus tutunul în pipa din spumă-de-mare pe care i-o dăruisem. Trase din pipă şi aprinse tutunul cu o brichetă aurie, pe care zicea că preşedintele american Roosevelt i-a dat-o stimatului tovarăş Stalin când s-au întâlnit la Ialta. Am observat că bătrânului îi tremura mâna când şi-a aprins pipa şi m-am uitat într-o parte, ca să nu se simtă stânjenit.

— Lui Stalin nu i se recunosc meritele aşa cum ar trebui, spuse el, şi glasul lui răguşit de la fum ajunse la mine

printre rotocoale. Toți intelectualii de cafenea, începând cu Lenin, continuând cu Buharin, Troțki, Zinoviev şi Kamenev, erau preocupați să piardă vremea cu interpretări privind o chestiune sau alta din doctrina marxistă, în timp ce secretarul general Stalin organiza partidul 15 ore pe zi, pentru ca partidul, la rândul lui, să poată organiza țara. Când Lenin era încă în putere, Stalin îi dădea raportul. Când Lenin nu mai putea vorbi, după al treilea atac cerebral, care a fost în martie 1923, Stalin îşi dădea raportul lui însuşi. Ascultă la mine, în sufletul lor, Lenin şi Troțki erau siguri că Revoluția nu va supraviețui fără o altă revoluție în Europa. De-ar fi fost după ei, Rusia ar fi fost a cincea roată la căruță în planurile grandioase pe care le aveau ei pentru revoluția mondială. Stalin a fost cel care a inventat formula comunism într-o singură țară. Țara la care se referea era Rusia Sovietică. Stalin a fost cel care a salvat Revoluția. A fost un conducător implicat. Edita scenariile filmelor noi, ajusta cotele de grâne în funcție de regiune şi de vreme, superviza proiectarea şi producția unui tanc nou sau a unui avion nou de luptă, studia numirile de personal în raioanele sovietice, a găsit timp, domnule, să scrie până şi un articol critic pentru Pravda despre opera aia nesuferită a lui Dmitri Şostakovici, Doamna Macbeth din Mțensk, pe care, din modestie, l-a semnat cu un pseudonim. Înțelegi cuvântul pseudonim? Nu contează. Ştiai că Lenin a creat postul de secretar general special pentru Stalin? Acesta este un alt mic detaliu care nu se predă la şcoală. Mai târziu, aflat pe patul de moarte, Lenin – atenție! – s-a întors împotriva lui, din cauza unui mic diferend cu soția lui. Ştii ce înseamnă diferend?

Da, ştiam. Când mama şi tata se certau, mă încuiam în toaletă şi lăsam să curgă apa în cadă ca să nu-i mai aud cum țipă unul la altul.

— Tata şi mama aveau diferende, i-am zis lui Koba. Uneori nu erau mici deloc.

— Despre Stalin se poate spune că avea şi el toanele lui, îşi continuă el vorbăria. La un moment dat, se enervase pe Krupskaia. Doar pentru că ea folosea aceeaşi toaletă ca şi Lenin, asta nu-i dădea ei dreptul să-l bârfească pe secretarul general. Stalin i-a spus că, dacă nu încetează, îi va găsi lui Lenin o altă soție. Scorpia s-a grăbit să-i spună lui Lenin, aflat pe patul de moarte, care abia mai putea vorbi, dar încă putea scrie. Vaietele ei i-au trezit atenția, aşa că şi-a completat repede testamentul cu un post scriptum, pişându-se pe Stalin, spunându-le tovarăşilor că este prea grosolan ca să poată conduce țara şi că ar trebui înlocuit. Stalin, prea grosolan! Auzi la el. Şi înlocuit de cine? Nimeni nu voia să ocupe acel post nenorocit. Stalin a fost nevoit să trăiască mai departe cu acel post scriptum defăimător, o sabie a lui Damocles atârnată deasupra capului ani în şir. Adevărul e că prințul măscărici al bolşevicilor nu ştia cum să-l ia pe Stalin. Nu l-a cunoscut niciodată cu adevărat. Secretarul general nu era un intelectual, nici nu a pretins vreodată că este, dar avea darul unor instincte infailibile. I-am văzut cu ochii mei de multe ori împreună. Lenin nu se simțea în apele lui în prezența lui Stalin. Îl urmărea mereu cu colțul ochiului, ca să-i vadă reacțiile. Pun pariu că ilustrul Karl Heinrich Marx s-ar răsuci în mormântul lui din Londra la gândul că liderul mişcării comuniste mondiale nu înghite tot rahatul pe care l-a scris el în Das Kapital. Poate că religia este, cum propovăduia Marx, opiul maselor, dar în primele luni ale Marelui Război pentru Apărarea Patriei, când părea că nimic nu îi va putea opri pe invadatorii nemți, când Wehrmachtul se apropiase până la o azvârlitură de băț de Moscova, înainte ca Armata Roşie şi iarna grea să-i impresioneze în vreun fel, opiul, şi nu marxismul, a fost

alegerea lui Iosif Stalin. Opiul a fost ceea ce l-a menținut pe linia de plutire când defetiştii din jurul lui zăceau în aziluri. Nu m-ai întrebat încă, băiete, dar uite ce cred eu. Când istoricii îşi vor face timp să scrie despre Revoluție, despre Războiul Civil, despre Lenin şi despre Stalin, vor înțelege un adevăr incomod: Lenin era invidios pe Stalin. Poate că sângele de evreu al lui Lenin era motivul acestei invidii. El însuşi nu a recunoscut niciodată că e evreu. Era secret de stat, ascuns sub preş. Ştiu din surse sigure că bunicul din partea mamei lui era jidan din Ucraina, care s-a convertit ca să scape de reglementarea privind zonele de rezidență ale evreilor şi să intre la universitate. Dacă ai impresia că Stalin avea toane, păi să-l fi văzut pe Lenin cum făcea la nervi. Îl apucau istericalele aproape din nimic. Eram cu el, odată, când l-a făcut pe frizer cu ou şi cu oțet fiindcă nu-i plăcea cum îl tunsese. Lenin avea mâini mici, molatice şi urâte, nu ştiu dacă a mai remarcat cineva în afară de mine. Motăneii erau copleşiți de legenda care devenise Lenin. Ştii ce se spune despre mâinile mici...

— Mâini mici, mănuşi mici, i-am spus eu, bucuros că ştiam răspunsul.

— În fine... Adevărul e că Lenin nu era un tip foarte curajos. Când noi, ceilalți, eram pe străzile din Petrograd, bătându-ne cu guvernul provizoriu, marele cârmaci al Revoluției, cum îşi spunea Lenin, se ascundea la Smolnîi, în şcoala aia de fete fandosite, pe care o revendicaserăm drept sediu. Ha! Problema lui Lenin, problema tuturor celor care ridicau în slăvi cheliile de cafenea, era că se intoxicaseră de la atâta cultură europeană. Îl urau pe Stalin, pe care îl considerau încarnarea Rusiei asiatice ignorante. Ascultă aici, clica intelectualilor de cafenea poate că a dat o mână de ajutor la declanşarea Revoluției, dar nu s-au gândit ce va fi

mai departe. Au lăsat greul în seama lui Stalin. El a fost cel care a potrivit toate micile şuruburi ale acelei mari locomotive, aşa încât roţile s-au pus în mişcare în clipa în care a început să tragă pe şine vagoanele statului rus.

Telefonul de pe biroul lui Koba zbârnâi scurt. Evident iritat de întrerupere, ridică receptorul din furcă şi ascultă timp de câteva clipe. Petrecusem suficient timp în preajma lui ca să-mi dau seama când se enerva, deci nu m-a uimit deloc atunci când s-a răstit la cel care avea ghinionul să fie la celălalt capăt al firului.

— Referitor la spectacolul Evgheni Oneghin[26], la care a participat Stalin aseară, cineva l-a auzit revoltându-se când Tatiana a intrat pe scenă doar în capot. Nu mă întrerupe, ce dracu'. Nu, nu dau indicaţii, pur şi simplu îţi transmit ce a comentat Stalin. De tine depinde să-ţi dai seama ce a vrut să spună. De tine depinde să-ţi dai seama ce-i de făcut...

„Trebuie să recunosc că nu ştiu cine e acest tovarăş Oneghin, sper că i-am scris numele corect", se gândi Leon.

După ce puse telefonul în furcă, atenţia bătrânului s-a întors spre teancul de hârtii din registru. De unde mă aflam, reuşeam să văd paginile puse cu faţa în jos pe birou şi care păreau pline cu lungi liste cu nume de familie şi prenume. Koba îşi potrivi pe nas o pereche de ochelari, luă un stilou şi se aplecă deasupra teancului, începând să pună vize, cu cerneală roşie, în colţul din dreapta sus al fiecărei pagini. Am presupus că listele conţineau nume de membri de partid eligibili pentru promovare sau pensionare, decoraţii militare

[26] Evgheni Oneghin (1833), roman în versuri al scriitorului rus Aleksandr Sergheevici Puşkin (n.tr.)

sau permise de rezidență în Moscova, care cu greu se puteau obține. Şi poate şi paşapoarte pentru călătorii în străinătate. De ce oare cineva atât de important precum Koba îşi irosea timpul aprobând liste? Din când în când, îi sărea în ochi câte un nume pe care îl tăia cu o linie: nici promovare, nici paşaport pentru acea persoană! Sau poate am înțeles greşit! Poate era o listă cu duşmanii poporului care urmau a fi pedepsiți pentru una sau alta, iar cei tăiați cu o linie, fiindcă bătrânul îi cunoştea personal, nu mai erau pedepsiți! În orice caz, asta dovedea că noul meu prieten Koba era cineva demn de luat în seamă.

Când bătrânul termină de vizat paginile, îşi aminti brusc că eram în cameră.

— Mai eşti aici? Unde rămăsesem?

— Îmi țineai un curs despre Revoluția bolşevică.

— Aşadar, au fost două revoluții în acel octombrie 1917, una în oraşe, când proletarii, alături de soldații epuizați de război...

Am ridicat mâna ca la şcoală atunci când voiam să spunem ceva.

— Ce e?

— Pe asta mi-ai mai spus-o, i-am zis.

— Când? zise bătrânul confuz.

— Acum câteva minute.

— Da? Hm, zise, şi îmi veni să râd când începu să cânte cu voce baritonală de preot: Gospodi pomilui, gospodi pomilui, gospodi pomilui.

— Pe cine trebuie să miluiască Domnul? l-am întrebat.

— Pe mine.

— Rămăsesem cu impresia că nu crezi în Dumnezeu.

— Când îl rogi pe un Dumnezeu care poate există, poate nu, să aibă milă de tine, este ca o poliță de asigurare pe viață, zise bătrânul, abținându-se să nu râdă.

— Au găsit corpul, îmi şopti Pavel. I-am văzut de la fereastră urcându-l într-o ambulanță. Maşinile de miliție au blocat drumul. Erau trenciuri cât vedeai cu ochii. Eşti sigur că nu vor găsi covoraşul şi pistolul?

Încărcasem al cincilea glonț în Chaganul mamei şi l-am pus înapoi în spatele cărților, ştersesem balele care se scurseseră dintre buzele mortului pe covoraşul indian şi îl ascunsesem sub un covor mai mare din baia părinților Zinaidei. Totuşi, eram copii şi ne lua spaima. Se putea spune că eram cu toții foarte nelinişti ți la gândul că nu vom trăi suficient ca să ajungem şi noi adulți.

În visul acela, stau pe două volume, unul din măreața Constituție Sovietică şi unul din Douăsprezece porunci sexuale pentru proletariatul revoluționar, astfel încât să pot ajunge la masă. Port pantaloni albi până la genunchi şi un pulover bleumarin, pe care părinții mi l-au cumpărat când am fost în vacanță la pensiunea fizicienilor de la Marea Neagră, în vara de dinainte de moartea tatălui meu. Bătrânul, care stă la dreapta mea, poartă tunică militară cu

medalii, pe care şi le tot scoate din cutia de pantofi, prinzându-şi-le în piept. Înainte de a-şi prinde una nouă, trebuie să scoată una veche, ca să-i facă loc. Stimatul tovarăş Stalin, încordat sub greutatea fireturilor din aur ale uniformei de mareşal, prezidează nu din capul mesei, ci din următorul loc din partea dreaptă. Bărbatul scund cu monoclu, care i-a prins mamei medalia în piept, stă în capul mesei, pufăind dintr-o ţigară americană Lucky Strike (în care eu, fiindcă vorbesc americană, recunosc expresia legată de sportul lor naţional şi decadent, baseball).

— Primul lucru pe ordinea de zi este să îi urăm bun venit în rândul nostru celui mai nou membru în Biroul Politic. El se numeşte, zice privind rapid la cartolina aşezată în faţa lui, pe masă, Leon Rozental şi are 10 ani şi jumătate...

— Şi două zile, îl corectez eu de la locul unde eram.

— 10 ani şi jumătate şi două zile, chicoteşte prietenesţte stimatul tovarăş Stalin, aruncându-mi un surâs ca de bunic. Leon este fiul fizicianului Rozental, erou al Uniunii Sovietice, care a salvat tijele de uraniu când contrarevoluţionarii au încercat sabotarea primei reacţii în lanţ din ţară.

Bărbaţii din jurul mesei au început să aplaude. Durează o viaţă până când îmi dau seama că mă aplaudă pe mine. Bătrânul îmi dă un cot între coaste:

— Ridică-te şi fă o plecăciune, îmi spune el printre dinţi.

Chiar asta fac. Mă ridic şi mă înclin din talie.

În vis, stimatul tovarăş Stalin observă că eticheta puloverului meu este pe dinafară, ceea ce înseamnă că mi l-am pus pe dos.

— Ţi-ai pus puloverul pe dos, remarcă el cu voce tare.

— Şi-a pus puloverul pe dos, repetă Lucky Strike.

— Ştiu, le-am zis.

Ceea ce îl intrigă pe stimatul tovarăş Stalin.

— Păi cum, ştii şi totuşi îl porţi pe dos?

— Tata avea fetişul acesta de a purta mereu puloverele pe dos. Spunea că face asta din cauză că lumea e pe dos. Sunt prea mic ca să pricep ce voia să zică, deşi tu, care eşti urmaşul stimatului tovarăş Lenin, probabil îţi poţi da seama.

— Tatăl tău voia să spună, fără îndoială, că lumea capitalistă e pe dos, mi-a spus stimatul tovarăş Stalin. Lumea noastră comunistă este, evident, opusul.

Capetele din jurul mesei îl aprobară imediat.

— Dar opusul lui pe dos e la fel ca...

Nu reuşesc să-mi duc ideea până la capăt, fiindcă Lucky Strike mă întrerupe din capul mesei.

— Deci care este aria ta de expertiză? mă întreabă el, cu ţigara americană umedă lipită de buza de jos.

— Sunt expert în copilărie, îi zic. Fiindcă sunt singurul copil din Biroul Politic, sarcina mea e de a reprezenta interesele copiilor.

— Şi care este, interveni stimatul tovarăş Stalin, principala problemă cu care se confruntă copiii în paradisul nostru muncitoresc?

— Principala problemă a copiilor de azi este arestarea părinților, am zis eu, întorcându-mă spre stimatul tovarăş Stalin.

Se aud murmure de mânie din partea celor aflați la masă. Unul dintre motăneii lui Stalin, spre surprinderea mea, nimeni altul decât portarul Casei de pe Splai, în costum de amiral, cu epoleți de aur şi alea, alea, îşi trage cu furie scaunul în exterior, se ridică şi iese din cameră. Stimatul tovarăş Stalin se încruntă la mine, iritat.

— Organele de securitate au aria lor de expertiză, zice el, iar noi, în Biroul Politic, o avem pe a noastră. Cele două nu se suprapun. Noi conducem țara. Organele de securitate ne protejează de trădători şi de contrarevoluționari. Arestul părinților, considerând că aceste arestări chiar au loc, nu au nimic de-a face cu tovarăşii din această cameră.

Bătrânul, care stă lângă mine, se ridică şi i se adresează tovarăşului Stalin:

— Îl rog pe secretarul general să îl ierte pe tânărul meu prieten, zice el. Leon nu are experiență privind protocolul din Biroul Politic, mai spune, trăgându-mi iar un cot între coaste şi întrebându-mă în şoaptă: înțelegi cuvântul protocol?

Nu-l înțelegeam, dar nu aveam de gând să-mi recunosc ignoranța în fața stimatului tovarăş Stalin.

Îmi dau seama deodată că bucătarul uzbec, cu nasul în vânt şi cu ochii mici, este şi el membru în Biroul Politic. Se ridică în picioare şi mă arată cu degetul pe deasupra mesei:

— Nu-şi mănâncă legumele! spune el pe un ton acuzator. Chiar dacă îmi cere sau nu legume, eu mereu îi pun o porție în tavă, dar le împinge într-o parte şi nu le ia în seamă. Țăranii înfometați din Ucraina îşi mănâncă de vii propriii copii, iar băiatul acesta, care trăieşte în lux în Casa de pe Splai, nu e în stare să-şi mănânce legumele! Nu are niciun pic de spirit sovietic.

— Acesta a fost primul lucru pe care l-am întrebat când a apărut în incinta clădirii, îi spune bătrânul stimatului tovarăş Stalin, dacă şi-a mâncat legumele. Mi-a răspuns sincer că nu, dacă nu mai poate, nu le mănâncă.

Secretarul general nu este mulțumit de cel mai nou membru din Biroul Politic.

— Sinceritatea nu-l poate salva dacă nu e în stare să-şi mănânce legumele, anunță stimatul tovarăş Stalin. Dacă va fi găsit vinovat, pedeapsa va fi de câteva săptămâni, poate chiar luni, în Siberia, cu un tren marfar, fără veceu şi fără cantină. Va fi deportat cu hainele pe care le poartă în acest moment.

Mi-e de ajuns să mă gândesc la stepele siberiene, încărcate de țurțuri, tremurând de frig în pantaloni scurți, într-un pulover pus pe dos, cu jetul de pipi înghețat înainte de a atinge pământul, ca să mă sperii şi să mă trezesc. Îmi ia o

clipă să-mi amintesc cine sunt şi unde mă aflu. Nu sunt în Siberia. Stau întins în patul din camera mea secretă, trag aer în piept, uşurat să descopăr că totul a fost doar un vis urât.

De obicei, îmi număr punctele forte pe degetele de la mâna stângă. După visul acesta, am folosit şi un deget de la mâna dreaptă. Doamne, ce bine că nu sunt membru în Biroul Politic.

Isabeau s-a supărat pe mine când i-am povestit despre şedința Biroului Politic.

— După părerea mea, la care țin mai mult sau mai puțin, a fost destul de aiurea, chiar şi în ceea ce te priveşte, îmi zise. Chiar şi în vis trebuie să ai grijă ce spui şi cui îi spui.

— Ca să mă justific, cât timp am visat, nu mi-am dat seama că eram în vis. Credeam că sunt membru în Biroul Politic de-adevăratelea.

— Având în vedere că nu aveai de unde să ştii că erai în vis, cât timp chiar erai în vis, vreau să-ți spun că ai dat dovadă de mare curaj aducând vorba de arestările părinților, spuse Isabeau chicotind. Auzi, bucătarul uzbec de la cantină, membru în Biroul Politic! Ce tare! Şi să te acuze, în fața tovarăşului Stalin, că nu-ți mănânci legumele! Dar ia spune-mi, cum se face că uzbecul era în vis la tine şi eu nu? zise brusc, privindu-mă amuzată.

A trebuit să scornesc repede ceva.

— Gândeşte-te că, dacă nu ai fost în visul meu, am vrut să te protejez.

Isabeau rămase pe gânduri câteva clipe. A dat din cap în semn că da, a procesat ce i-am zis. Apoi, cu un zâmbet delicios şi poznaş, s-a aplecat spre mine şi m-a sărutat. Pe buze.

Era prima dată când o fată în carne şi oase mă săruta pe buze. Asta, moartea tatălui meu şi arestarea mamei mele erau cele mai importante evenimente din viața mea de până atunci.

La puțin timp după ce am avut visul din biroul lui Stalin, îmi aduc aminte că l-am întrebat pe bătrân dacă îşi aminteşte ce visează. Mă credeți sau nu, răspunsul lui a fost:

— Nu dorm atât de mult încât să visez. În nopțile când dorm destul, probabil am vise, dar încerc să nu mi le amintesc.

— De ce? De ce ți-e frică?

— Ascultă cu atenție, băiete. Pe urmă du-te acasă şi notează-ți în caiet. S-ar putea să-ți fie de folos când îmi vei scrie biografia autorizată. Când eram mai tânăr, mă trezeam dimineața lac de apă şi mă zbăteam să mă întorc într-un vis pe care mi-l aminteam doar pe jumătate. Pe măsură ce am îmbătrânit, mi-am dat seama de avantajul de a lăsa visele să-mi alunece printre degete. Nu te obligă nimeni să descifrezi vise în care nu te poți întoarce. În acest caz, la fel ca în multe altele, Stalin mi-a fost model. Când era comisar responsabil de Volgograd, în timpul Războiului Civil, a decis să dea un exemplu unui grup de ofițeri Albi. Le-a poruncit soldaților noştri să-i lege pe prizonieri de mâini şi de picioare şi să-i arunce peste bord în Volga. L-am auzit pe Stalin

reflectând la acest episod. L-am auzit spunând că voia să-şi epureze banca de vise, sperând să-şi poată duce viaţa mai departe fără a-şi aminti de acel moment.

Bătrânul îşi mai aprinse o Herţegovina Flor cu jarul celei de dinainte, care îi arsese periculos de mult, până la buze.

— În mintea noastră, murmură el, cu toţii ispăşim condamnări pe viaţă pentru infracţiuni de care nu ne amintim să le fi comis.

Imediat ce am ajuns acasă, mi-am notat fraza asta în caiet şi o citesc din când în când, fără să înţeleg prea bine ce a vrut să spună. Poate voi înţelege vreodată. Sau poate nu.

Într-o seară, gărzile care stăteau lângă tabla de şah m-au observat apropiindu-mă prin sala de bal. Şeful, în costum de civil, îmi aruncă o privire aspră, de parcă aş fi fost bandit, şi bolborosi ceva cum că trebuia să mai aştept, deoarece comandantul avea o şedinţă cu reprezentaţi din Biroul Politic în apartament la el. Nici mai mult, nici mai puţin! Ceea ce dovedea, dacă aş mai fi avut dubii, pe care însă nu le aveam, că el chiar contribuia ajutându-l pe stimatul tovarăş Stalin să conducă ţara. Am ajuns să joc şah cu piesele negre, în timp ce aşteptam, dar mie nu-mi era gândul la joc, ba chiar n-am fost atent la un atac puternic din partea albului, nebun la rege, după care l-am văzut pe oponentul meu, şeful însuşi, cum surâdea compătimitor, în timp ce îmi mătura piesele de pe tablă. Era cât pe ce să cedez, când uşa din partea de sus a scărilor de metal în spirală se deschise şi mai bine de zece inşi ieşiră de acolo. Gărzile, inclusiv oponentul meu, luară poziţie de drepţi în timp ce ei treceau, aşa că am dedus că tipii ăia trebuie să fi fost nişte persoane însemnate. L-am recunoscut pe unul

dintre ei dintr-un poster pe care îl văzusem la metrou. Îl chema Nichita nu ştiu cum, era erou al Uniunii Sovietice, fiindcă organizase construcţia nemaipomenitului nostru metrou din Moscova. Un altul îşi înclină capul în direcţia mea când trecu pe lângă mine. Şi eu l-am recunoscut, era bărbatul scund, cu monoclu prins pe un ochi, care îi pusese mamei medalia în piept după ce a murit tata. Când, în cele din urmă, am urcat la bătrân în apartament, l-am găsit aplecat peste birou, numărând atent cu o pipetă nişte picături care cădeau într-un pahar cu apă.

— ...opt, nouă, zece, murmură el.

— Ai ulcer sau ceva asemănător? l-am întrebat, ştiind că tata se plângea de ulcer înainte ca otrăvirea cu radiaţii să-i pună capăt.

Întrebarea mea nevinovată se pare că l-a iritat pe Koba.

— Eu nu fac ulcer. Eu provoc ulcer.

Îşi aruncă pe spate capul şi bău amestecul din câteva înghiţituri mari.

— Bleah, se strâmbă el. Urăsc gustul. Ăsta nu-i medicament, ci leac. Ţăranii din munţii Abhaziei, parte din Georgia mea natală, trăiesc mult pentru că pun două doze pe zi de tinctură de iod într-un pahar plin cu apă pură de izvor de munte. Aşa că aducem sticle cu apă din asta la Kremlin în fiecare zi. Există o femeie în Abhazia care se spune că are 129 de ani. Şi mai este un bărbat chiar mai în vârstă decât ea, care i-a propus să o ia de soţie. Stalin i-a trimis o felicitare semnată de el atunci când omul a împlinit 130 de ani. Dacă mai are erecţii, îl invidiez.

— Dacă medicii cred că tratamentul cu iod funcționează, poate ar trebui să încerci.

— Nu am încredere în medicii lu' peşte, spuse bătrânul. Nu am încredere nici în spitale, spuse el, băgându-şi un deget în ureche şi scoțându-şi ceara. Ce ştiu ei despre dizenterie şi despre focul Sfântului Anton[27]? Din câte îmi dau seama, cel mai prost țăran ştie de zece ori mai multe decât cel mai deştept medic. Buna mea mamă, Keke, ştia că usturoiul poate vindeca şapte boli, de-aia port colierul ăsta de căței de usturoi la gât. Keke m-a învățat că în corp avem patru umori. Dacă apare un dezechilibru între ele, atunci te îmbolnăveşti.

Mă gândeam ce-ar spune mama dacă i-aş zice că usturoiul vindecă şapte boli şi că avem în corp patru umori.

— Şi cum ştii când apare un dezechilibru?

— Păi te uiți la urină, îmi explică el. Eu fac într-o sticlă transparentă de lapte, ca să văd mai bine culoarea şi consistența.

— Şi ce faci dacă apare un dezechilibru?

— Doze mici de camfor pot rezolva situația. O spălătură rectală cu fiere de mistreț este excelentă în caz de constipație cronică. Grăsimea de arici vindecă durerile de şale. Lipitorile pot alina durerile reumatice de la încheieturi.

---

[27] Focul Sfântului Anton, denumirea populară a ergotismului, o intoxicație gravă produsă de consumul prelungit de cereale contaminate cu ergot sau cornul secarei, un tip de ciupercă parazită care a făcut ravagii încă din Antichitate. (n.tr.)

— Unde se găsesc lipitori în Moscova?

— Mi-au pus lipitori aduse din mlaştina Vasiugan, de lângă Omsk, din Siberia. Mamă, ce sete au lipitorile alea în ele! adăugă el, râzând. Dar nu pui prea multe întrebări pentru un copil? Ai de gând să te faci medic când vei fi mare?

— Nu sunt sigur că voi ajunge mare – m-am auzit vorbind şi chiar credeam acest lucru. Dacă printr-o ciudată întorsătură a sorții reuşesc să supraviețuiesc şi să trec de copilărie, am în plan să descopăr ce nu a descoperit Einstein, adică o teorie unitară a câmpului, care să explice relativitatea, electromagnetismul, gravitația şi mecanica cuantică. Am de gând să aflu cum a evoluat după Big Bang Universul ciudat în care trăim, de la gradul acela foarte ridicat de comprimare, în care galaxiile erau înghesuite într-un spațiu mai mic decât o pastilă de camfor.

— Măi, dar ce deştept eşti tu, băiete! Unde ai aflat toate astea? La şcoală?

— La şcoală nu te învață chestii din astea, Koba. Cel puțin nu pe copii. Am învățat despre relativitate, electromagnetism, gravitație, mecanică cuantică, fizica particulelor şi geometrie neeuclidiană aşa cum învață bebeluşii limba maternă. Erau toate în aerul pe care îl respiram acasă. Erau în cărțile pe care mi le aducea tata ca să le citesc încă de când aveam 8 ani, începând cu Fizica lui Aristotel. Am învățat singur americană, iar acum am trecut la arabă. Odată ce am citit ceva, nu mai uit. Niciodată. Îți pot spune toate oasele din corpul uman. Am citit o carte despre furnici. Scria acolo că o furnică are o singură fibră în loc de creier, dar dacă două furnici dau târcoale unui fluture mort, atunci totul începe să semene foarte bine cu o idee.

Tata zicea că două bombardiere care zboară în cerc în jurul unui oraş arată ca o idee aplicată prost, dar asta e cu totul altă poveste. Tata mi-a spus odată că, în ritmul ăsta al meu, m-aş putea înscrie la Universitatea de Stat din Moscova după ce împlinesc 13 ani. Ei, dacă ajung cumva la 13 ani, mi-ar plăcea să merg la universitate. Cele mai multe fete de acolo probabil au deja sâni.

— Când eram de vârsta ta, singurul lucru din aer era mirosul de votcă din respirația tatălui meu, asta acasă, iar la atelierul de cizmărie, mirosul de piele, zise bătrânul sec, închizând un ochi şi privindu-mă doar cu celălalt, încât am avut senzația bizară că mă ținteа cu arma. De ce crezi că nu vei creşte mare?

— Mama a fost arestată. Sunt zvonuri că şi copiii celor arestați pot fi arestați.

Deodată, bătrânul deveni numai ochi şi urechi.

— De ce au arestat-o?

— Nu ştiu. Au arestat-o fără să ne spună de ce.

— Erai de față când a fost arestată?

— Într-un fel, da. I-am văzut când făceau percheziție. I-am văzut când au luat-o.

În ochiul deschis al bătrânului se aprinse un far. Nările îi zvâcneau, de parcă adulmeca scandalul.

— Cum o cheamă pe mama ta, băiete?

— Rozental Anastasia Andreevna.

— Bine, acum calmează-te şi spune-mi precis ce i-ai spus bătrânului ăstuia al tău, îmi ceru Isabeau.

— Deci mă crezi? Mă crezi că discut cu bătrânul ăsta, care îl ajută pe stimatul tovarăş Stalin să conducă ţara?

— Nu mi-ai răspuns la întrebare.

— Nici tu nu mi-ai răspuns.

— Să zicem, de dragul discuţiei, că bătrânul nu este doar o închipuire de-a ta.

— Aşa, să zicem, i-am spus.

Aveam o senzaţie îngrozitoare în stomac, gândindu-mă că Isabeau credea că o trădasem pe mama.

— Bătrânul a vrut să ştie cum o cheamă pe mama.

— Şi tu i-ai spus.

— M-am gândit că poate m-ar ajuta...

— Şi ar putea? Poate? Te-a ajutat?

Trebuie să recunosc, păşeam pe coarda subţire dintre a izbucni în lacrimi şi a muri pe loc.

— Când m-am dus să-l văd data următoare...

— Asta când a fost?

— Acum două seri. Stătea pe treapta cea mai de jos a scării în spirală, cu mâinile amândouă pe paharul cu lapte cald, şi mă aştepta. Pe tunică avea firimituri din chifla pe care o

ronțăise. Cei patru milițieni stăteau rezemați la perete, în picioare, aproape de locul unde îşi țineau puştile.

— Şi?

— Şi mi-a zis...

— Spune, Leon, ce ți-a zis?

— Mi-a spus că, la fel ca stimatul tovarăş Stalin, în mod normal nu păstra legătura cu organele de securitate, dar că pentru mine făcuse o excepție. Mi-a spus că sunase pe cineva, care ştia pe cineva care lucra la arhivele NKVD. Iar acel cineva căutase numele mamei mele în arhive...

— Şi?

— Şi că mama recunoscuse.

— O, doamne, Leon! Ce recunoscuse?

— Că participase cu alți medici la complotul de la spitalul Kremlinului ca să-l pună în pericol pe stimatul tovarăş Stalin, pe el şi pe ceilalți membri din Biroul Politic.

— Cum să-l pună în pericol? Ce fel de pericol?

— Bătrânul nu a folosit cuvântul pericol. A spus că voiau să-i omoare. Sau să-i ucidă. Sau să-i otrăvească.

— Şi tu ce-ai zis când ți-a spus asta?

— Am... am râs.

— Ceeeee?

— Nu ştiam ce să spun. Aşa că am râs. Iar când cei patru care stăteau rezemaţi la perete m-au auzit râzând, au râs şi ei. Şi când bătrânul i-a auzit râzând, a râs şi el. Şi râdeam cu toţii pentru că... pentru că mama recunoscuse că a vrut să-l otrăvească pe stimatul tovarăş Stalin.

— Cum de te-a umflat râsul?

Probabil am dat din umeri.

— Puteam să râd sau să plâng. Şi nu voiam ca toţi adulţii ăia să mă vadă cum plâng şi să-şi spună... ei, nu-i decât un puşti, la urma urmei.

ŞASE

În care Isabeau admite că băiatul ar putea spune adevărul

Din caietul lui Leon:

Eu:

Tata şi mama m-au crescut ca să iubesc puterea sovietică.

Bătrânul:

Nu-i de ajuns să iubeşti puterea sovietică. Puterea sovietică trebuie să te iubească şi ea pe tine. (Îşi ridică puțin cămaşa de la pijama şi începu să culeagă scamele adunate în buric, în timp ce se gândea în ce fel să mă mai uimească.) Fii atent, băiete! Memorează ce îți spun eu acum, notează-ți când ajungi acasă. Niciun lanț nu e mai puternic decât veriga lui cea mai slabă. (Aşa mi-a zis când i s-au terminat scamele din buric.)

Eu:

Poți să repeți?

Bătrânul:

Nu.

Am senzația că Puterea sovietică trebuie să te iubească şi ea pe tine şi Niciun lanț nu e mai puternic decât veriga lui cea mai slabă au legătură între ele, dar nu-mi dau seama în ce constă aceasta. Încă.

Aşadar, trebuie să merg şi eu acolo, nu contează cât de aiurea mă voi simți. Uite cum stau lucrurile. Încep să cred că povestea lui Leon despre bătrânul care trăieşte deasupra hangarului de avioane poate fi, ar putea fi – cum să zic? – adevărată, adică nu o scorneală. Vreau să spun că sunt atâtea detalii pe care nici măcar Leon nu le poate inventa, deşi i s-a dus vestea printre copiii din Casa de pe Splai că are imaginație bogată; de exemplu, crede că portarul de jos chiar e amiral în marina sovietică. De unde ştie el cum o cheamă pe prietena stimatului Vladimir Ilici Lenin? Cum de ştie Leon că Lenin a avut o prietenă şi că era franțuzoaică?

Nu are cum să fi inventat povestea cum că mama lui şi-a recunoscut încercarea de a-l otrăvi pe secretarul general Stalin. Şi de unde atâtea teancuri de ruble legate cu elastic? De unde naiba să vină, dacă nu de la bătrânul care trăieşte deasupra hangarului de avioane? Răspunde, fată! Şi mai sunt şi detaliile alea despre tovarăşul Stalin şi Marele Război pentru Apărarea Patriei. De unde să ştie Leon toate amănuntele astea, dacă nu de la cineva care îl ajută pe tovarăşul Stalin să conducă țara?

Din ceea ce îmi aduc aminte, la noi acasă se vorbea la masă despre Marele Război pentru Apărarea Patriei, ceea ce e de înțeles, având în vedere că tata era istoric specializat chiar în acest domeniu. Teza lui de doctorat de la Universitatea de Stat din Moscova, unde a devenit profesor când avea doar 36 de ani, Fascismul prematur: ipocrizie capitalistă în încercarea de a-l determina pe Iosif Vissarionovici Stalin să lupte împotriva lui Adolf Hitler la momentul Pactului de neagresiune sovieto-german din 1939, a fost publicată cu un an înainte de arestarea şi de executarea lui ca spion britanic. (Ciudat e că mai sunt exemplare la vânzare în două dintre librăriile din Moscova, în care am intrat cu mama înainte de a fi arestată. Mama a cumpărat un exemplar, ca să i-l dea unui prieten, dar trenciurile au luat şi cartea atunci când au luat-o pe mama, deci a pierdut ocazia.) De unde reiese că, deşi am doar 4046 de zile de viață, adică 11 ani, o lună şi patru zile în limbajul adulților, mereu m-au fascinat poveştile despre Marele Război pentru Apărarea Patriei. La 7 ani, puteam descrie toată bătălia de la Stalingrad. La 9 ani, am scris un eseu despre tacticile sovietice ale marilor bătălii cu tancuri din stepa din regiunea Kursk. Una dintre primele mele amintiri – era în 1945 – e când m-a luat tata să-i vedem pe soldații glorioasei Armate Roşii defilând prin Piața Roşie pentru a sărbători

capitularea nemților. Îi am în minte pe soldați aruncând la mormântul lui Lenin zeci de steaguri de luptă capturate de la naziști, în timp ce tovarășul Stalin – mi l-a arătat tata, era un omuleț în haină militară la tribuna oficială – le făcea cu mâna, dându-le apă la moară.

Mai jos sunt câteva lucruri despre tovarășul Stalin și despre Marele Război pentru Apărarea Patriei, pe care bătrânul i le-a spus lui Leon:

1. Hitler plănuia să invadeze Uniunea Sovietică la mijlocul lunii mai 1941. A ales această dată pentru că țăranii ruși ar fi semănat deja grâul, dar spicul ar fi fost încă prea nedezvoltat ca să existe pericolul de a da foc la mirişte, iar germanii ar fi confiscat eventualele recolte. Însă Hitler a făcut marea greşeală de a încerca să cucerească mai întâi Grecia și Iugoslavia, ceea ce a amânat, cu cinci săptămâni prețioase, atacul asupra Uniunii Sovietice. Între timp, s-a instalat iarna, înainte ca diviziile lui să ajungă la Moscova. Din fericire pentru noi, iarna rusească era pregătită să dea nasul cu Wehrmachtul, dar Wehrmachtul nu era pregătit să dea nasul cu iarna rusească. Nu aveau lubrifianți de iarnă nici pentru puști, nici pentru tancuri. Soldaților sovietici li s-au dat cizme mai mari cu două numere, pentru a și le putea căptuși cu hârtie de ziar. Soldaților germani li s-au dat cizme pe potriva picioarelor lor teutone, motiv pentru care mulți au degerat și zeci de mii au ajuns cu degetele de la picioare amputate.

2. Hitler a strâns 153 de divizii pentru atacul asupra Uniunii Sovietice. După cum i-a spus bătrânul lui Leon, generalii tovarășului Stalin s-au rugat de el să apere frontierele, ceea ce ar fi însemnat folosirea de rezerviști ruși în primele zile de război. Dar tovarășul Stalin, care susținea

că înțelege strategia militară mai bine decât generalii, a hotărât să aplice o pagină din istoria mareşalului Kutuzov[28], cel cu un singur ochi, care l-a învins pe Napoleon atunci când acesta a făcut marea greşeală de a invada Rusia. Kutuzov a ordonat armatelor să se retragă din faţa lui Napoleon, momindu-l şi mai adânc în Rusia, ceea ce însemna că resursele lui deveneau din ce în ce mai puţine. Tovarăşul Stalin i-a făcut pe nemți să plătească scump pentru fiecare sat şi pentru fiecare orăşel capturat, în timp ce înaintau prin Uniunea Sovietică, păstrându-i cu încăpățânare în afara frontului pe rezervişti. Tocmai aceşti rezervişti au fost aceia care au întors frontul atunci când s-a instalat iarna rusească. Spre deosebire de Napoleon, Hitler nu a cucerit niciodată Moscova.

3. Bătrânul apăra până şi decizia tovarăşului Stalin de a semna pactul de neagresiune cu ministrul de externe nazist, Ribbentrop[29], în 1939, pe motiv că astfel câştiga timp pentru a produce noi tancuri, mai bune decât panzerele nemțeşti, şi pentru a pune la punct un nou avion de luptă, mai bun decât orice ar fi ridicat pe cer Luftwaffe. (Bătrânul strecură în poveste şi un detaliu intim, anume că Stalin se referea mereu la Ribbentrop folosind porecla cu care Hitler îşi alinta ministrul de externe, adică „negustoraşul de şampanie”.) Pactul de neagresiune i-a permis Uniunii Sovietice să-şi tragă sufletul şi să mute frontiera sovietică sute de kilometri

---

[28] Mihail Kutuzov (1745–1813), feldmareşal țarist căruia i se atribuie meritul de a fi salvat țara în timpul invaziei napoleoniene din 1812. (n.tr.)

[29] Joachim von Ribbentrop (1893–1946), diplomat şi om politic german, ministru de externe între 1938 şi 1945 (n.tr.)

spre vest, în Europa, plasând Leningradul înapoi în interiorul teritoriului sovietic.

Fiindcă sunt fata tatălui meu, pot spune că toate detaliile astea sunt adevărate, iar Leon, prietenul meu foarte bun, care – trebuie să recunosc – explică foarte limpede teoria relativității şi mecanica cuantică, nu ar fi în stare să le inventeze.

De unde rezultă că bătrânul care trăieşte deasupra unei săli de bal, mare cât un hangar, este cât se poate de adevărat, nu?

Poate că da.

ŞAPTE

În care băiatul încearcă să-l înveţe pe bătrân să joace şah

Din caietul lui Leon:

Bătrânul:

Îți voi dezvălui un secret de stat, băiete. Dacă e prea multă linişte şi pace, Stalin începe să aibă migrene. Îi aminteşte de

vremea în care tatăl lui era prea beat ca să poată sta de vorbă cu mama lui şi de mama lui, prea furioasă ca să-i răspundă, dacă totuşi bărbatul ei i-ar fi spus ceva. Motiv pentru care se simte obligat să destindă conversația cumva. (Tuşi, râzând.) A spus una tare acum două seri. Motăneii erau pe jos de râs. Partea amuzantă e că Stalin a făcut o glumă despre Stalin.

Eu:

Credeam că e împotriva legii să faci glume pe seama stimatului tovarăş Stalin.

Bătrânul:

Este. Dar se face excepție când persoana care face glumele despre Stalin este chiar Stalin. Vrei să auzi cum sună gluma, băiete?

Eu:

Dacă e împotriva legii să faci glume despre Stalin, probabil e împotriva legii şi să le asculți.

Bătrânul:

Fiindcă eşti doar un copil, şi tu eşti scutit. Uite gluma! Bătrâna lui mamă îl vizitează pe Stalin la Kremlin, iar el îi arată apartamentul. Sunt opt camere, fiecare a doua cameră are sobă de teracotă, sunt trei toalete cu apă curentă şi veceu cu bazin, sunt servitori care fac paturile şi servesc masa, există chiar şi o saună. Pe mama lui nu o impresionează nimic. Aşa că Stalin o duce la casa pe de Dealurile Lenin. Acolo sunt paisprezece camere, fiecare dintre ele are sobă de teracotă, sunt atât de mulți servitori,

că au propria lor bucătărie, există încălzire centrală, în baie se găseşte un jacuzzi american, iar la subsol se află o sală de cinema cu douăzeci de locuri. Pe mama lui nu o impresionează. Aşa că o duce cu elicopterul la dacea[30] lui din pădurea de la Kunțevo, cea mai apropiată de Moscova, fiindcă mai avea şi altele, şi o plimbă pe moşie cu un Cadillac american. Sunt optzeci de hectare de teren şi pădure plasate lângă un râu şerpuitor, casa are douăzeci de camere în corpul principal, inclusiv o sală de cinema cu şaisprezece locuri, două piscine încălzite, una de interior şi alta de exterior, precum şi un solar pentru bronzare, încălzire centrală pe timp de iarnă şi aer condiționat pe timp de vară, iar bucătăria este echipată cu blat laminat american şi cameră frigorifică. Mama lui, încă neimpresionată, îl avertizează: „Fiule, ce te faci dacă vin Roşii"? Asta-i gluma. De ce nu râzi? Doar nu eşti prost. Ce te faci dacă vin Roşii? Păi noi suntem Roşii, la naiba! Deja suntem aici.

Eu:

Nu sunt sigur dacă gluma stimatului tovarăş Stalin este una amuzantă.

Nu, nu aşa. De câte ori să-ți spun că nebunul nu sare peste pion, aşa cum sare calul? Trebuie mai întâi să muți pionul din drum, ca să poți muta nebunul.

— Nebunul se mişcă pe diagonală câte un pătrat, da?

---

[30] Casă de vacanță (n.tr.)

— Pe diagonală câte pătrate vrei.

— Parcă regina era cea care se mişca pe diagonală câte pătrate vrei.

— Da. Se mişcă la fel ca nebunul, dacă vrea. Se mişcă şi la fel ca tura, în lateral, în sus şi în jos. Oricâte pătrate vrea.

— Deci ar trebui să mă gândesc la regină ca la o combinație de nebun cu tură. Regina se poate muta cum se mută calul?

— Mai bine luăm o pauză, i-am propus.

Cu buzele strânse şi privind pieziş, bătrânul stătea şi se uita irascibil la tabla de şah.

— Ei, fir-ar să fie, îmi amintesc că a spus bătrânul, ştiu cum se mişcă regii şi reginele capitaliste prin Europa mai bine decât cum se mişcă piesele astea cu ochii oblici pe tabla de şah.

Luasem pe furiş piesele de şah chinezeşti din fildeş de la gărzile din hangarul de dedesubt şi încercam să îl învăț pe bătrân principalele reguli de joc: cum se mişcă piesele, cum poți profita pornind de la caracteristicile fiecăreia ca să-ți concentrezi forțele şi să organizezi atacul, cum sacrifici un pion sau un cal pentru a atrage adversarul în cursă, cum te retragi în spatele pionilor pentru a-ți pune la punct apărarea. Poate că şahul îi amintea de Siberia, poate că avea prejudecăți față de China, poate era pur şi simplu cap sec, poate toate acestea la un loc. Era limpede că şahul nu era printre preferințele bătrânului.

Valecika apăru cu un bol plin cu înghețată pentru mine şi un pahar de lapte cald pentru bătrân. Trebuie spus că îi

tremura mâna când ducea paharul la gură, de aceea i s-a şi vărsat un pic de lapte pe tunică. M-am făcut că nu văd. Am început să iau din îngheţată şi, ca să facem conversaţie, l-am întrebat dacă a făcut vreodată sport.

— Părinţii nu te-au învăţat să nu vorbeşti cu gura plină? mă mustră el.

— Dacă te tot iei de băiat, Iosif, poate nici n-o să mai vină, spuse Valecika.

Parcă era mama, care îi spunea tatălui meu să nu fie prea aspru cu mine. În drum spre ieşire, Valecika mă privi peste umăr şi mă linişti:

— Nu-l lua în seamă, e un bătrân arţăgos care trăieşte într-un balon de săpun.

El îi făcu semn de rămas bun cu mâna şi bătu uşor cu unghia pe cadranul ceasului de la mână. Ea îi zâmbi şi îi făcu din cap semn că da. El se întoarse iar către mine.

— Să-ţi răspund la întrebare, spuse el. Dacă spargerile de bănci pot fi considerate un sport, atunci, da, am făcut sport. Pe vremea mea, Georgia era ca Vestul Sălbatic american. Legam calul de gardul din spatele băncii, apoi mă urcam cu picioarele în şa şi tăiam firul de telefon, după care dădeam buzna pe uşa din spate, ţinând câte unul dintre frumoasele mele pistoale sidefii în fiecare mână. Să fi văzut ce feţe făceau funcţionarii de la bancă, păreau speriaţi ca de moarte! Ne aruncau banii gheaţă din seif în saci, iar pe urmă o luam la galop şi ieşeam din oraş, înainte ca poliţaii umflaţi ai ţarului să afle că banca fusese jefuită.

— Ei, dar eu mă gândeam la sport adevărat, fotbal sau lupte greco-romane, sau leapşa pe echipe.

Îmi aduc aminte că bătrânul trase gânditor din ţigară înainte de a-mi da un răspuns.

— Odată, când aveam vreo 5 sau 6 ani, s-a organizat un concurs din ăsta de piramidă între oraşul Gori, unde locuiam eu, şi oraşul Baku. Bărbaţii s-au îmbrăcat în haine de culori diferite: Gori în albastru, Baku în verde. Ideea era să se construiască piramide din oameni, cu cei mai puternici bărbaţi la bază, apoi alţii urcau pe umerii lor şi tot aşa, până când piramida a ajuns la cinci niveluri. Iar eu, fiind cel mai uşor şi cel mai sprinten băiat din oraş, m-am căţărat pe piramidă, sprijinindu-mă cu piciorul de curelele şi de umerii lor, până când am ajuns deasupra tuturor. Eu eram al şaselea nivel. Şi stăteam în picioare, cu braţele deasupra capului, şi toată lumea din oraş mă aclama. Pot spune că mi-a plăcut în vârful piramidei.

În acel moment, Koba, care vorbea mai mult singur decât cu mine, a spus ceva ce nu prea am înţeles, dar voi repeta totuşi:

— Încă îmi place să fiu în vârful piramidei.

Am o amintire cu bătrânul care, într-o seară, se plângea că nu poate să adoarmă. Îmi spunea că dormea pe partea stângă, o idee de-a mamei lui, care zicea că aşa oboseşte inima şi te ajută să adormi mai repede. Totuşi, când în sfârşit îi venea somnul, venea cu un talmeş-balmeş de coşmaruri legate între ele. Bătrânul zicea că preferă coşmarurile nocturne, nu pe cele diurne. L-am rugat să-mi explice diferenţa. Aveam impresia că îmi sorbea întrebările

ca şi cum ar fi fost ceva ce trebuia digerat, înainte de a-mi putea răspunde.

— Din coşmarurile nocturne te trezeşti şi gata, le-ai dat la spate, chiar dacă încă ai pijamalele fleaşcă pe tine, mă lămuri el. În schimb, după coşmarurile diurne, nu poți spune gata, ci trebuie să trăieşti cu ele în fiecare oră a zilei.

Fiindcă bătrânul era unul dintre tovarăşii apropiați ai stimatului tovarăş Stalin, l-am întrebat dacă stimatul secretar general are probleme cu somnul, având în vedere greutatea lumii de pe umerii lui şi restul. Mi-am notat în caiet ce am reuşit să-mi amintesc din ce mi-a povestit.

— Coşmarurile nocturne şi diurne ale lui Stalin seamănă destul de mult între ele. Noaptea visează că e înconjurat de evrei. Trebuie să-ți aminteşti că mişcarea socialistă din Rusia mişuna de intelectuali evrei. Când se trezeşte, şi trebuie spus că se trezeşte mereu în zori, e înconjurat de evrei. În primele zile de după Revoluție era Troțki, al cărui nume evreiesc era Bronstein, era Zinoviev, al cărui nume evreiesc era Apfelbaum, era Kamenev, al cărui nume evreiesc era Rozenfeld, era Kaganovici, căruia îi spuneam în față Cuşerovici. Ei au fost avangarda conspirației evreieşti internaționale. Ce mai, tipul care a scris Manifestul comunist, ilustrul Karl Marx, era nepotul unui rabin. Fiica lui Stalin, Svetlana, şi-a pierdut virginitatea în brațele unui actor evreu, când ea avea 16 ani, iar el aproape 40. După ce Stalin i-a dat acestuia o pedeapsă de zece ani în Siberia, ea şi-a găsit alt iubit evreu, iar cu acesta s-a şi măritat. Din fericire, mariajul nu a durat. Iacov, fiul lui Stalin, s-a însurat cu o evreică pe nume Iulia. Stalin a încercat să-l despartă de ea, dar Iacov era ca taică-su: când îşi pune ceva în cap, nu se lasă cu una, cu două. La urma urmei, îți iei o

femeie pe care o iubeşti. Trebuie să recunosc, evreica asta era o femeie pasională, avea un fel al ei de a dansa, aruncându-şi capul pe spate, iar sânii mari îi săreau pe sub bluza de ţărancă. În cele din urmă, Stalin şi-a dat seama că nu poate face nimic în legătură cu evreii care îi populau coşmarurile de noapte, atât doar că dormea mai puţin, dar a hotărât să-i elimine pe cei din coşmarurile de zi. Ţăranul are o vorbă: Nu tai ditamai copacul dintr-o singură lovitură! Troţki, cu barba lui ascuţită de drac, a fost primul mare copac doborât. Nu a fost invitat să participe la funeraliile lui Lenin, slugile lui din partid au fost trecute pe linie moartă, iar el însuşi a fost exclus. Până la urmă, a fost alungat şi din ţară. S-a refugiat în Mexic, închipuindu-şi că acolo era în siguranţă şi nu-l ajungea mâna lungă a lui Stalin, până când un agent din forţele speciale ale NKVD i-a înfipt o toporişcă de alpinist în ţeastă. Ha! Troţki avea tupeul de a-l ponegri pe Stalin, numindu-l groparul Revoluţiei. Stalin era gropar, adevărat, dar i-a săpat groapa chiar lui Troţki! Troţki nu a rămas singur în cimitirul bolşevicilor. Când Zinoviev şi Kamenev au fost arestaţi, asta se întâmpla în anii 1930, Stalin s-a întâlnit personal cu ei şi le-a promis că îi lasă în viaţă dacă recunosc la procesul public faptul că au trădat. „Spuneţi că nu aveţi încredere în mine?”, aşa i-a întrebat Stalin. Dacă judecătorul a decis împuşcarea lor, în ciuda promisiunii lui Stalin, asta chiar nu-i vina lui Stalin. El era un simplu tovarăş în serviciul partidului, unul printre mulţi alţii, nu avea nimic de-a face cu modul în care se mişcau rotiţele justiţiei. Coşmarurile diurne ale lui Stalin au ajuns la urechile organelor de securitate. Ca să-i facă pe plac, le-au arestat pe soţiile evreice a doi motănei din Biroul Politic, Molotov şi Voroşilov. Ca să-l parafrazăm pe ţăran, doamnele în cauză erau vinovate până la proba contrarie, până li se dovedea nevinovăţia. Adevărul dur e că Stalin i-a considerat

mereu pe evreii sovietici coloana a cincea. Ştii ce înseamnă expresia coloana a cincea, băiete? Vine de la Războiul Civil din Spania şi se referă la trădători, care la început luptă de partea ta, iar apoi se ridică împotriva ta şi îți înfig cuțitul în spate. Îți voi spune un mic secret de stat, să nu-l spui nimănui, nici dacă-i viu, nici dacă-i mort. Secretarul general crede că Hitler era la curent cu modelul lui de societate fără evrei. Deci nu e surprinzător că Stalin pune la punct un plan în direcția asta. Are de gând să-i deporteze pe evrei, pe toți cei două milioane de şmecheri, cei cu paragraful 5, să-i ducă la Birobidjan[31], departe, în Siberia, la granița cu China. A hotărât că va fi mai uşor să-i urmărească pe aceşti sabotori ideologici, dacă sunt toți în aceeaşi oală. Afurisiții de sionişti visează la o nouă Galilee. Stalin le va da o nouă Galilee la opt mii de kilometri est de Moscova. Sionismul, adică naționalismul evreilor, este la rădăcina problemei. Zici că-i evreu şi dai de un sionist. Zici că-i sionist şi dai de un spion britanic. Fii atent, băiete, evreii ruşi nu promit loialitate nici lui Stalin, nici Uniunii Sovietice. Ei sunt loiali Pământului Sfânt, pustiu şi uitat de Dumnezeu într-o mare de arabi. Nu e o coincidență faptul că aceşti sionişti vor să rescrie istoria Marelui Război pentru Apărarea Patriei. Susțin că nemții i-au ucis pe evrei când, de fapt, cine îşi dă silința să înțeleagă aşa-zisul holocaust, din punct de vedere dialectic, ştie că nemții i-au ucis pe ruşi şi s-a întâmplat ca unii dintre ei să fie evrei. Organele de securitate au arestat recent medici evrei care lucrau la spitalul Kremlinului. Făceau parte din conspirația sionişti lor care plănuiau să-i ucidă pe liderii sovietici, începând cu Stalin însuşi. Ha!

[31] Birobidjan, oraş în Rusia orientală, centrul administrativ al Regiunii Autonome Evreieşti, regiune înființată după Primul Război Mondial şi stabilită oficial în 1934 (n.tr.)

Vorbind de coşmaruri diurne, Stalin l-a văzut, la un moment dat, pe actorul evreu Şloime Mihoels în rolul regelui Lear. Într-o recenzie s-a scris că Mihoels nu l-a jucat pe Lear, ci a devenit Lear. Întâmplător, eram la teatru cu Stalin în seara aceea. Am văzut cum Mihoels a devenit Lear. Mai precis, am văzut cum Lear a devenit Stalin. Stalin nu era orb. Şi el a văzut că Lear devine Stalin şi nu a fost deloc bucuros, fiindcă Stalin nu se consideră a fi un Lear, adică despotul nebun care face greşeala de a renunța la putere prea devreme. El se vede un Petru cel Mare. Se vede la fel ca primul țar al Rusiei, Ivan cel Groaznic. Se vede ca un Ginghis Han, care conduce hoardele mongole din Asia prin deşertul Karakum, pentru a cuceri oraşul Urgench, din Turkmenistan. Deşi te întrebi de ce oare a vrut Ginghis Han oraşul Urgench. Şapte luni am petrecut în oraşul ăla infect, ferindu-mă de poliția țarului. Îți spun că erau zile când preferam o închisoare siberiană. Vorbind de coincidențe, am auzit că unul dintre agenții noştri a găsit trupul lui Mihoels în nămeți, la Minsk, nu la mult timp după ce Stalin a văzut cum regele Lear devine Stalin. Se pare că actorul evreu fusese acroşat mortal de un camion.

OPT

În care băiatul joacă cu cel mai bun jucător de marocco din Gori

Din caietul lui Leon:

Eu:

Te invidiez.

Bătrânul:

O, doamne, oare de ce mă invidiezi, băiete?

Eu:

Păi, uite, locuieşti într-o fortăreaţă. Asta, în primul rând. Ferestrele sunt sus de tot pe perete, uşa de la intrare e căptuşită cu plăci de metal prinse cu şuruburi în interior, iar scara în spirală e singurul mod de a intra şi de a ieşi. Când nu joacă şah, cele patru gărzi de jos, de lângă scară, se asigură că nimeni nu intră ca să-ţi facă rău. Te invidiez pentru că eşti în siguranţă.

Bătrânul:

Ha! Mă faci să râd. N-am fost niciodată în siguranţă. Nici aici, nici în altă parte. Nu ştiu care intelectual a scris că naţiunile nu au prieteni permanenţi, ci numai interese permanente. Nici eu nu am prieteni permanenţi, ci numai duşmani permanenţi. De când mă ştiu, îmi amintesc că mereu a fost câte cineva gata să-mi bage beţe-n roate dacă las garda jos chiar şi numai o secundă.

Eu:

Şi ai lăsat garda jos vreodată?

Bătrânul

(purtat de amintiri): O singură dată. Acum o viață. Când m-am uitat în altă parte, nenorocitul de frate-su i-a dat un pistol nemțesc. Ea l-a încărcat şi s-a ucis.

Eu:

Cum poate cineva să se ucidă? Nu înțeleg.

Bătrânul:

Şi-a tras un glonț în piept, în dreptul inimii, asta în cazul în care ar fi avut inimă. Nenorocita s-a ucis ca să mă pedepsească. Şi i-a ieşit. Motăneii lui Stalin şopteau pe la spate că, din punct de vedere moral, eu am fost cel care apăsase pe afurisitul de trăgaci.

Cu o noapte înainte, îl găsisem pe bătrân în baie. Uşa era larg deschisă şi l-am văzut când am trecut pe lângă ea. Era în maiou şi stătea în fața unei oglinzi, înclinându-şi capul când într-o parte, când în cealaltă. Se bărbierea cu un brici ascuțit. Scârțâitul briciului pe piele îmi aminti de momentele în care îl urmăream pe tata cum se bărbiereşte. Bătrânul mă observă în oglindă.

— Te bărbiereşti deja, băiete?

— Hm, aş zice că nu prea ştii cum se cresc copiii. Hei, am doar 10 ani şi jumătate şi încă un pic. Sunt prea mic, nu mă bărbieresc. Prea mic şi ca să fiu student, să fumez, să mă masturbez ori să fac sex.

Deschise robinetul şi curăţă ultima urmă de spumă de pe faţă, apoi se şterse cu prosopul şi ieşi din baie.

— Tu nu ştii de glumă?

Adevărul e că nu ştiam niciodată când glumeşte şi când nu, poate fiindcă uneori ceea ce spunea suna a insultă şi, în loc să se scuze, încerca să pară că glumeşte. Dar asta e o cu totul altă poveste. Mi-am târât picioarele în urma lui, în timp ce se chinuia să-şi pună tunica militară şi înainta prin sufrageria mare cât patinoarul spre biroul lui, păşind mai încet decât înainte, de parcă îl dureau încheieturile.

— Voiam să te întreb ceva la care mă tot gândesc de o vreme, spuse el lăsându-se cu grijă în fotoliul de la masă.

Împinse pistolul enorm într-o parte şi începu să bată uşor o ţigară de birou, ca să-i îndese mai bine tutunul.

— Întreabă-mă, i-am spus, trăgându-mi scaunul mai aproape. Sunt ochi şi urechi.

— Oare îţi vei aminti de mine după ce nu voi mai fi? spuse el, după ce îşi drese glasul.

— Unde să nu mai fii?

— Să nu mai fiu, adică să mor, băiete. După ce mor, îţi vei aminti de bătrânul care ţi-a dat îngheţată şi te-a învăţat cum să le seduci pe fete?

— Ţi-e teamă că lumea nu-şi va mai aminti de tine? Trebuie să ai o familie, nu-i aşa? Trebuie să ai prieteni. Ei, dar îşi va aminti de tine Valecika. Şi nu uita de stimatul tovarăş

Stalin. Cum l-ar putea uita pe eroul glorioasei Revoluții, care l-a ajutat să conducă țara?

— Întrebarea nu e despre familie şi despre prieteni sau despre Valecika ori Stalin. Pe tine te întreb. Răspunde-mi la întrebare. Tu îți vei aminti de mine?

— Sigur că da. Poți conta pe Leon că îşi va aminti de tine. Dar sper că nu ai de gând să mori prea curând.

— Nimeni nu plănuieşte când să moară, băiete. Vine pe vârfuri, nu ştii când vine.

— Ei, dar încă nu ştiu cine eşti. Ştiu că mama ta îți spunea Soso, iar tovarăşii din Georgia te strigau Koba. Eşti destul de cunoscut ca să ți se publice un necrolog în Pravda?

Mi-am dat seama că i-a plăcut întrebarea.

— Ceva modest pe contrapagină ar fi o posibilitate, zise el şi izbucni în râs, fiindcă i se păru comic.

Râsul i se transformă într-o tuse uscată, iar tusea, într-o respirație grea. Îi tremura mâna cea bună, în timp ce încerca să-şi aprindă țigara cu bricheta, apoi inhală adânc, ceea ce părea că-i face bine.

— Dar ție, băiete? spuse el când îşi regăsi glasul. Ție ți-e frică de moarte?

— Sunt prea mic ca să-mi fie frică de moarte.

— Când ai de gând să începi să te gândeşti la subiect?

— Mai târziu. Pe la 30 de ani, i-am zis eu, şi el mi-a zâmbit, deşi zâmbetul de pe fața lui încă părea ciudat.

— Cei mai mulți copii de vârsta ta se tem de ceva, de mâncat legume, de fantome, de întuneric, zise el.

— De legume, poate. Fantome, întuneric, nici vorbă. Mai ales dacă am lanternă. Dar ție? Când erai de vârsta mea, îți era frică de întuneric?

— Cu greu îmi amintesc de clipele alea. Când eram de vârsta ta, îmi era groază de păianjeni.

— Mie îmi plac păianjenii.

— Urăsc păianjenii şi în ziua de azi. Mă panichez şi de la cel mai mic păianjen de pe peretele de lângă pat. Mă trec toate căldurile. Odată, a fost nevoie să-l chem pe şeful gărzilor să-l omoare. Când eram copil în Gori, tata venea acasă beat şi se înfuria pe mine pentru cine ştie ce făcusem sau pentru ceva ce nu făcusem şi ar fi trebuit să fac, aşa că mă încuia în beci şi stăteam acolo toată noaptea. Era plin de păianjeni. Mi-i dădeam jos de pe față şi de pe haine, până când buna mea mamă putea să-i şterpelească din buzunar cheia şi să mă lase să ies. Stau acum cu tine şi-mi amintesc, şi aproape simt cum îmi umblă păianjenii pe piele.

— În afară de păianjeni, ce altceva nu-ți mai place?

Koba trase din țigară şi se gândi un pic.

— Îl urăsc pe un italian, pe nume Ratti Ambrogio.

— Cine e Ratti Ambrogio? Care e numele de botez, Ratti sau Ambrogio?

— Ambrogio. A fost un papă. Când ajungi papă, îți abandonezi numele vechi şi îți iei unul nou. Ratti Ambrogio a devenit papa Pius al nu ştiu câtelea. Al XI-lea, mi se pare.

— Şi de ce îl urăşti pe papa Pius al XI-lea?

— Cu infinita lui înțelepciune papală, nenorocitul a hotărât că Iosif Stalin era o amenințare mai mare decât Adolf Hitler. Un cretin! Deşi catolicismul şi comunismul sunt două „isme" ca două fețe ale aceleiaşi monede – ambele solicită supunere necondiționată din leagăn până la mormânt –, papa Pius al XI-lea ura comunismul mai mult decât fascismul, asta la momentul la care Hitler punea la cale lagărele de concentrare şi îi omora pe comuniştii germani, în timp ce noi luptam cu fasciştii din Spania. Ascultă, băiete! Ştii ce-a făcut papa Pius al XI-lea în 1936? A oferit un premiu literar pentru cel mai bun roman anticomunist. Am vrut şi eu ca Stalin să ofere un premiu literar pentru cel mai bun roman anticatolic, dar motăneii au avut grijă să îngroape ideea. Le era teamă să nu cumva să intre în conflict cu catolicii americani. Acum, dacă mă gândesc mai bine, îl urăsc pe papa Pius al XI-lea mai mult decât urăsc păianjenii.

Mai târziu, în seara aceea, după ce mi-am terminat înghețata şi bătrânul îşi băuse al doilea pahar cu lapte cald şi cele zece picături de tinctură de iod, ne-am lăsat în genunchi pe podeaua din birou ca să jucăm marocco. A fost ideea lui, nu a mea.

— Ce mai jucam marocco la vârsta ta, mi-a zis. Îmi plăcea să joc cu băieții mei când erau mici. Din păcate, au crescut şi nu li se mai pare un joc demn de vârsta lor. Când eram copil ca tine, s-a organizat într-o vară în Gori un concurs de marocco. Am ieşit primul şi am fost încoronat țarul marocco din Gori. Premiul întâi a fost o curea din aceea țigănească, din piele groasă, cu pietre colorate. Îmi prindeam cele două pistoale de ea când jefuiam băncile. După concurs, buna mea mamă era tare mândră de mine, dar tata şi-a pierdut cumpătul când a văzut că mi-am mânjit în genunchi pantalonii de la costumul de oraş, de la cât îngenuncheasem la joc. Ştiam de fiecare dată când îl călcam pe nervi. Mă pocnea peste ochi şi pe urmă îşi scotea încet cureaua de la pantaloni.

Am văzut că bătrânul se pregătea să arunce bețele.

— Dar de ce eşti tu primul?

— Jucăm cu bețele mele şi suntem în birou la mine.

Ținea mănunchiul de bețe în pumn, erau bețe de fildeş. Şi apoi le-a dat drumul pe jos.

— Aaa, spuse el, întinzându-se după ele şi adunând primele patru bețe, alunecate în afara mormanului, care erau floare la ureche.

Uitându-se pieziş, studie configurația jocului, după care încercă să extragă un beţişor încălecat pe altul, însă îi tremură mâna, aşa că al doilea beţişor se mişcă. Nu voiam să-l umilesc, deci n-am zis nimic. Cu privirea în jos, continuă jocul, de parcă nu ar fi observat. Gândindu-mă să-l măgulesc şi să-l scot din starea aceea irascibilă, i-am spus:

— Nu ştiu dacă eşti destul de faimos ca să apari în Pravda, chiar şi pe contrapagină. Dar pot spune că ai un rol destul de important.

— Cum aşa?

— Gărzile de jos. Puştile rezemate de perete. Modul cum mă percheziționează de fiecare dată când vin aici, ca şi cum un copil ar putea avea vreo armă.

— Chiar sunt destul de important, recunoscu el, adăugând încă un beţişor de fildeş la grămada lui.

— Koba, pot să te întreb ceva? i-am zis şi, fiindcă nu mi-a spus nu, mi-am făcut curaj şi am îndrăznit. Tatăl celei mai bune prietene a fost împuşcat, fiind considerat spion britanic, deşi el nu vorbea limba britanică. Şi mama ei a fost arestată în aceeaşi noapte în care au arestat-o pe mama mea. Dacă îți dau numele lor, crezi că poți discuta subiectul cu stimatul tovarăş Stalin?

Bătrânul se lăsă pe spate şi uită de marocco, pentru moment.

— Să-ți explic cum stau lucrurile, băiete. Organele de securitate, nu Stalin, au primul şi ultimul cuvânt referitor la cine este şi cine nu este arestat. Ele alcătuiesc listele, ele îi reţin pe suspecți şi îi iau la întrebări; dacă sunt dovezi de trădare, organizează procese, dacă acuzatul e declarat vinovat de troicile imparțiale din NKVD şi condamnat cu pedeapsa cea mai mare, agenții se ocupă de executarea sentinței.

— Mi-ai spus deja că stimatul tovarăş Stalin nu are nimic de-a face cu organele de securitate. De câte ori ai de gând să-mi repeți?

— De ori de câte ori e nevoie, ca să te instruiesc. Trebuie să-ți intre bine în cap: vinovăția sau nevinovăția cuiva sunt irelevante. După cum zicea Stalin, dacă vrei omletă, în primul rând trebuie să spargi ouăle. E important de ştiut că procesele şi execuțiile periodice – în cazul mamelor voastre, arestările – sunt avertismente pentru ceilalți, care ar putea fi tentați să abandoneze lupta de clasă şi să renunțe la construcția comunismului. Ia gândeşte-te: tatăl prietenei tale şi mamele voastre sunt victime colaterale în lunga luptă de perfecționare a omului şi de construire a comunismului în țară. Te ajută răspunsul meu ca să înțelegi contextul arestărilor?

— Nu chiar.

— Prea multe întrebări în seara asta, zise el, scuturându-şi capul iritat şi aplecându-se spre beţişoarele de fildeş. Să continuăm jocul.

NOUĂ

În care Isabeau crede că băiatul şi-a pierdut minţile

Din caietul lui Leon:

Bătrânul:

Uite ce trebuie să ştii. Orice tip de sex e viol. Înțelegi cuvântul viol, băiete?

Eu:

E când un bărbat şi o femeie au relații sexuale şi femeia respectivă nu e de acord.

Bătrânul:

Eşti pe aproape. Ascultă la mine. Chiar şi când faci dragoste cu o femeie şi eşti atent şi grijuliu, există violența inerentă, care se califică drept viol. Acum, dacă stau să mă gândesc, relațiile dintre țări au multe în comun cu sexul. Lucrurile pot părea că merg bine şi frumos, dar în realitate e multă violență. Într-un fel, imperialiştii încearcă mereu să ne violeze. Roosevelt voia să-l violeze pe Stalin la conferința de la Teheran din 1943 şi iar, la Cairo, în acelaşi an, pe urmă la Ialta, în 1945. Cel mai rău a fost Truman la Potsdam, în 1945. Înainte de a deveni preşedinte, a fost agent de vânzări, din ăla cu cravată, şi pe urmă a devenit cel mai abil politician antisovietic dintre toți. El a fost cel care a inventat Războiul Rece. El a creat CIA, ce naiba. La Potsdam, negustoraşul ăla cu cravată s-a strecurat sfios pe lângă Stalin şi, pufăind nonşalant din țigară, i-a spus că americanii testaseră nu ştiu care armă secretă cu o forță distructivă nemaiauzită. Chiar aşa i-a spus. Ticălosul nu a pomenit de bomba atomică, dar noi ştiam deja despre ce e

vorba. Probabil ştiam detaliile bombei cu uraniu şi ale celei cu plutoniu înainte ca Truman să dezvăluie secretul după moartea lui Roosevelt. Spionii noştri ne ţineau la curent cu acţiunile americanilor, din colţişorul lor din New Mexico.

Eu:

Adică vrei să spui că scumpa noastră Uniune Sovietică are spioni în Statele Unite? Uau! Dacă nu-mi iese teoria câmpului unificat, atunci planul meu B, pentru când mă fac mare, e să mă fac spion la americani.

Bătrânul:

Afacerile cu spioni sunt secrete de stat. Ţine-le sub obroc.

Eu:

Poţi conta pe mine, Koba.

Bătrânul:

Bine. Contez pe tine, băiete. Pe nimeni nu pot conta mai mult decât pe tine, zice el, uitându-se într-o parte. În afară de cei prezenţi, nu mai pot conta pe nimeni altcineva.

Jur, îmi fac cruce şi să mor dacă credeam că în Casa de pe Splai trăiesc morţi, deşi cred că, dacă sunt morţi, e greşit să spunem că trăiesc aici. În fine. De când am lăsat trupul trenciului în bazinul de înot de la etajul minus doi, noi, copiii, ne-am ţinut departe de acel etaj, unul dintre motive fiind că mirosul înţepător de clor îl ameţea pe Leon, prietenul meu cel mai bun. Dar asta nu înseamnă că nu am

explorat aparta-mentele goale de pe culoarele secrete, cel puțin pe cele în care puteam intra, în speranța că puteam găsi conserve cu mâncare, jocuri de societate sau unele obiecte de îmbrăcăminte, cum ar fi papucii îmblăniți pe care îi port în picioare când merg la culcare. Fiindcă în apartamentele astea sigilate de NKVD nu mai trăieşte nimeni, nu ne-am gândit că dacă luăm ceva din ele ar însemna că furăm. Era mai mult un mod de a lua cu împrumut, fiindcă, în afară de conserve, aveam de gând să aducem înapoi tot ce luaserăm, atunci când proprietarii s-ar fi întors acasă, dacă s-ar fi întors vreodată. Într-o seară, târziu, noi patru, gemenii Vladimir şi Pavel, Leon şi cu mine – Zinaida nu a venit, fiindcă avea o indispoziție – am urcat un etaj, la patru, şi am început să încercăm uşile de la camerele secrete, în care dădeai din coridorul secret. Pavel era sută la sută pentru forțarea uşilor, dar Leon şi cu mine am încercat să-l facem să se răzgândească, pentru că s-ar fi văzut că apartamentele fuseseră sparte, iar noi aveam deja o mulțime de griji, printre care şi că miliția găsise mortul din piscina de la etajul minus doi. Şapte dintre camerele de pe coridorul secret nu aveau uşa încuiată. Vlad, singurul care avea lanternă, a intrat primul, iar restul l-am urmat în şir indian, fiecare cu mâna pe umărul celui din față. Camera secretă s-a dovedit a fi plină de lucruri pe care nu te aşteptai să le găseşti într-o rezervă de stat specială pentru VIP-urile din partid, unde soțiile vin la cumpărături în limuzine guvernamentale, adică tot felul de cutii pline cu lămpi de radio de diferite dimensiuni şi forme, astea şi rafturi cu pantofi de damă cu toc înalt, produse probabil în Germania aia a lor, nu ca ai noştri, fiindcă se vedea că erau foarte la modă. Băieților le-a plăcut când mi-am pus o pereche în picioare. Pavel îndreptase lumina lanternei spre mine, iar eu mă fâțâiam încolo şi încoace prin cameră,

punând un picior în faţa celuilalt, la fel ca modelele care păşeau ţanţoş pe podium, într-un film ceh, pe care îl văzusem pe vremea când trăia tata. După un timp, Pavel a orientat fasciculul de lumină spre uşa care dădea spre apartament. Leon şi cu mine ne-am uitat unul la altul. Am dat afirmativ din cap, ne-am zis de ce nu? şi el s-a ridicat şi a încercat mânerul. Uşa s-a deschis în interior. Pe peretele dinspre apartament, rafturile erau pline-ochi cu detergenţi şi statuete cu figura stimatului tovarăş Stalin, din cele pe care ţăranii de la colectiv le luau drept suvenir la ei acasă, când veneau la Moscova. Ne aflam, evident, în spălătoria apartamentului, judecând după maşina de spălat, uscător şi masa de călcat, plină cu teancuri de cămăşi aşteptând să fie călcate. Gemenii n-au avut nicio jenă şi şi-au luat câteva cămăşi, cu gândul că gata, seara se încheiase, dar Leon, care era Leon, i-a smuls lui Pavel lanterna din mână şi s-a dus după lumină în dormitor, unde cearşafurile de pe saltea erau boţite, ca şi cum cineva ar fi dormit acolo cu puţin timp în urmă. Pe podea stăteau deschise două valize, iar pe noptieră erau ochelari de soare, ceasuri de mână, o poşetă şi ceea ce probabil erau chei de maşină. De ce şi-ar lăsa cineva cămăşile, valizele, ochelarii de soare, ceasurile de mână, poşeta şi cheile de maşină, dacă ar fi vrut să-şi părăsească apartamentul? Încercam să caut o explicaţie raţională când Leon deschise următoarea uşă, plimbând lumina lanternei prin ceea ce părea a fi sufrageria. L-am auzit pe Leon cum icneşte, l-am auzit cum se pocneşte peste gură, ca să-şi înăbuşe un ţipăt, i-am auzit ţipătul înfundat; a ajuns şi la mine duhoarea, care şi pe el trebuie să îl fi izbit, era de o sută de ori mai groaznică decât clorul din piscina de la etajul minus doi. Pavel, Vlad şi cu mine ne-am apropiat de Leon în pragul uşii şi abia atunci am văzut ce vedea el.

Cum să descriu ce am văzut fără să-mi dea lacrimile?

— Pentru numele lui Dumnezeu, Isabeau, nu te uita! l-am auzit pe Leon şoptindu-mi, când şi-a dat seama că eram lângă el.

Prea târziu! Ce a văzut el, Doamne, încă văd şi azi, chiar şi cu ochii închişi. Am tras de una dintre batistele tatălui meu executat, din buzunarul puloverului, şi mi-am acoperit nasul şi gura. Prea târziu! Ceea ce am mirosit în seara aceea, în pragul uşii de la sufrageria unui apartament de la etajul al patrulea din Casa de pe Splai, mi-a rămas în nări pentru tot restul vieții.

Deci, uitați cum era. Două persoane destul de în vârstă stăteau la o masă lungă, fiecare într-un capăt. Între ei trona un sfeşnic din argint, cu şapte brațe, cu lumânările arse de tot. Femeia purta o rochie neagră de seară, din dantelă, iar bărbatul purta un sacou negru şi pe capul chelios o kipă evreiască, din aceea brodată. Cina se terminase şi puseseră deoparte farfuriile cu ce mai rămăsese din aripioarele de pui pe care le mâncaseră înainte de a cădea toropiți, în față, cu fruntea înainte, pe fața de masă uzbecă, la fel ca aceea pe care o folosea mama când avea musafiri la cină. Două pahare de vin cu picior lung rămăseseră prinse între degetele înțepenite ale celor două trupuri împietrite, vinul din ele se vărsase pe fața de masă, iar nouă, copiilor care ne uitam din pragul uşii, ni se părea că e sânge uscat. Nu era nevoie să fii detectiv ca să-ți dai seama că cei doi erau morți de câteva zile, poate de săptămâni, judecând după duhoarea aceea grea. Pavel a fost primul care a reuşit să spună ceva:

— Trebuie să plecăm de aici cât mai departe, rosti el, pe un ton plat.

Dar Leon era Leon, deci avea alte idei. Fără un cuvânt, ocolind masa şi pe cele două persoane care nu supraviețuiseră, ca să-şi poată digera alimentele şi să-şi poată termina vinul din pahare, Leon se îndreptă spre uşa de la intrare a apartamentului. Se auzi cum scoate lanțul de siguranță şi cum deschide uşa şi mă gândeam: „Bietul Leon şi-a pierdut mințile, să vezi că se duce la uşa de la intrarea în bloc, să-i spună amiralului din lobby să cheme miliția”, îmi ziceam. Dar bietul Leon se întoarse câteva clipe mai târziu, alb la față ca o stafie, muşcându-şi buzele livide, ca şi cum ar fi descoperit secretul vinului vărsat. Vorbind foarte încet, de parcă nu ar fi vrut să-i trezească pe morți, spuse:

— NKVD-ul nu a pus bandă adezivă la intrare.

Pavel şi Vlad nu au înțeles.

— Şi ce dacă? s-au mirat ei, în cor.

Leon se uită la mine şi am înțeles într-o clipă misterul.

— M-am prins, am spus. E foarte clar, Pavel. Sunt evrei. Ştiau că trenciurile căutau evrei, aşa că nu au mai aşteptat să vină ăia să-i caute.

— S-au îmbrăcat frumos pentru ultima cină şi au băut vinul otrăvit, înainte ca trenciurile să vină să-i aresteze, spuse Leon.

Pe Vladimir îl cuprinse neliniştea.

— De unde rezultă că trebuie să fi fost duşmani ai poporului! Ei, dar dacă urmau să-i aresteze, atunci nu erau chiar aşa de nevinovați...

Vladimir pornise pe o fundătură, dar eu nu am rezistat şi l-am pus la punct:

— Mama nu e duşman al poporului, l-am informat eu, ca să ştie. Tata nu a fost spionul Marii Britanii.

— Mama şi fratele nostru nu au aruncat sticlă în aluat, la fabrica de pâine unde lucrează.

Vladimir se pocni peste frunte.

— O, doamne, ce-o fi în capul meu? Tata, când a fost ambasador în Norvegia, n-a vândut telegrame diplomatice sovietice secrete agenției americane CIA. Am dreptate, Pavel?

— Da, da. Ai mare dreptate.

Îmi amintesc că Leon, care părea să fie mai mare de 10 ani şi jumătate sau ar trebui să spun că vorbea ca unul mai mare de 10 ani şi jumătate, zise, în cele din urmă:

— Ştiu sigur că mama nu a uneltit să-l otrăvească pe stimatul tovarăş Stalin. Şi ei erau nevinovați, la fel ca părinții noştri, spuse Leon, în timp ce eram cu toții hipnotizați de trupurile neînsufleţite. Sunt martiri evrei.

— Cred, totuşi, că nu trebuie să ne găsească în apropiere când vor veni şi îi vor descoperi, spuse Pavel cu un nod în gât.

Se întoarse să plece. L-am urmat prin spălătorie, prin camera secretă, prin coridorul secret, până la casa scărilor şi apoi în jos, la etajul al treilea. Înainte de a ne întoarce

fiecare în culcuşul lui, am făcut cerc, în picioare, ținându-ne strâns de mâini. Opt mâini.

— Trebuie să jurăm cu mâna pe inimă că nu vom sufla o vorbă despre ce am văzut, spuse Pavel.

— Nici măcar Zinaidei? întrebă Vladimir.

— Nici măcar ei, am spus. Se va speria ca de moarte. Ultimul lucru care ne lipseşte acum e să o vedem pe Zinaida speriată ca de moarte.

— Jur, spuse Pavel.

— Jur, spuse Vladimir.

— Jur, am spus eu.

— Şi eu jur, spuse Leon. Doar că aş vrea să fac o excepție şi să-i spun bătrânului care locuieşte deasupra hangarului de avioane. Trebuie să ştie ce se petrece în țara la conducerea căreia contribuie.

ZECE

În care băiatul îşi face curaj să descrie indescriptibilul

Din caietul lui Leon:

Bătrânul:

Opreşte-mă dacă ai mai auzit ce-ți povestesc acum, băiete. Țarul vizitează un spital plin cu soldați răniți în lupta cu Napoleon. Pe patru dintre ei îi întreabă ce vor în schimbul serviciilor prestate. Primul soldat îi cere un paşaport şi un bilet de tren cu destinația Paris. Al doilea îi cere o fermă cu douăzeci de vaci. Al treilea îi cere o mie de ruble. Al patrulea îi cere un pahar de votcă şi un ou crud. După ce țarul pleacă, infirmierele îi aduc celui de-al patrulea soldat paharul de votcă şi oul crud. El este singurul care primeşte ce a cerut. Îmi poți spune care e morala poveştii?

Eu:

E uşor. Țarul era zgârcit.

Bătrânul

(râzând pe înfundate)

:

Morala e că primii trei soldați erau lacomi. Ştii ceva, băiete? Tu îmi aminteşti de-al patrulea soldat. Nu vrei niciodată mai mult decât un castron cu înghețată de vanilie şi sirop de ciocolată. Motiv pentru care primeşti castronul cu înghețată de vanilie şi sirop de ciocolată.

În cele din urmă, mi-am făcut curaj şi am ridicat problema care mă ținea treaz noaptea, de nu puteam să închid ochii:

— Ce-ai spune dacă ți-aş povesti că am văzut trupurile neînsuflețite a doi evrei bătrâni, decedați după ce s-au otrăvit cu vin?

Bătrânul lovi uşor cu țigara de suprafața biroului, ca să îndese mai bine tutunul în ea, după care, aplecându-şi capul într-o parte, apropie de ea bricheta primită de la preşedintele Roosevelt şi o aprinse. Trase fumul în piept, într-un fel în care eu nu eram în stare, şi apoi expiră pe nări.

— Aş spune că ai o imaginație foarte bogată, răspunse, într-un târziu. Aş spune că ar trebui să te apuci de scris romane dacă vei creşte mare.

— Dacă!

— Vreau să spun când vei creşte mare, bineînțeles. Când vei creşte, vei putea trăi din născocit poveşti.

După cum se uita la mine, mi-am dat seama că nu era sută la sută sigur că povestea era o invenție.

— Dar de ce crezi că erau jidani? îmi amintesc că m-a întrebat.

— Jidani e un cuvânt urât. Ar trebui să spui israeliți. Ar trebui să spui evrei.

— Ai grijă ce vorbeşti, băiete. Nu tu eşti conştiința mea. M-am descurcat foarte bine fără ea până acum, mulțumesc.

Ştiţi că se întâmplă uneori să auzi cuvinte care îţi vin pe limbă înainte să ai şansa de a te gândi la ce vrei să spui, iar creierul, auzind aceste cuvinte, descoperă ce crezi? Ei bine, asta mi s-a întâmplat şi mie privindu-l pe bătrânul morocănos, cu respiraţia duhnind a iod, cu părul pe care îl mai avea pe cap, zburlit în toate direcţiile, pufăind dintr-o Herţegovina Flor, de parcă viaţa lui ar fi depins de ea, ceea ce chiar aşa era, din câte mi-am dat seama. Ei, dar luaţi în calcul faptul că ţigara era aceea care îl ajuta să inhaleze şi să expire, ceea ce, dacă stai să te gândeşti, are multe în comun cu inspiraţia şi expiraţia. Fluturând cu mâna ca să alung duhoarea fumului de ţigară, m-am auzit spunându-i:

— Poate problema ta e că nu ai conştiinţă.

— Deci unde i-ai văzut pe jidanii ăia morţi, băiete? zise el, concentrându-se la ţigară.

— Într-un apartament din clădirea unde locuiesc.

I se umflară nările, ca şi cum ar fi depistat o contradicţie:

— De unde ştii că erau jidani, dacă erau morţi şi nu vorbeau cu tine în idiş?

I-am descris sfeşnicul cu şapte braţe. I-am descris kipa pe care o purta bărbatul pe cap.

Scrumul ţigării se făcuse aşa de mare, încât părea că sfidează forţa gravitaţională – deşi, în calitatea mea de fizician novice de 10 ani şi jumătate, nu sunt chiar aşa de convins de posibilitatea de a sfida gravitaţia – însă bătrânul, cufundat în gânduri, nu părea să-l observe.

— Ți-am spus că nu am legătură cu organele de securitate, mi-a zis. Dar dacă jidanii s-au sinucis înainte de a putea fi arestați, probabil erau vinovați de ceva care ar fi ieşit la iveală după ce ar fi fost arestați.

Trebuie să descriu scena. Este ca şi cum am fi trei persoane în cameră, bătrânul turuind din spatele biroului, jucându-se absent cu pistolul enorm, băiatul de 10 ani şi jumătate legănându-se neastâmpărat la marginea scaunului, privindu-l pe bătrân, şi subsemnatul, ipoteticul biograf autorizat, ascultându-i ce-şi spun, uitându-mă când la unul, când la altul, ca la un meci de hochei. Poate a fost dublul suicid din Casa de pe Splai, poate a fost Anastasia Andreevna Rozental, care a mărturisit infracțiuni pe care nu le-a comis, poate au fost ambele cele care l-au împins pe Leon să rostească acele cuvinte de nerostit în Rusia sovietică:

— Vina lor a fost aceea de a fi evrei.

Remarca aceasta l-a luat pe bătrân prin surprindere. L-am văzut cum ezită.

— Te cred, l-am auzit spunându-mi, cu glasul stins, sinistru de stins.

— Ei, dar eu spun cu voce tare ceea ce lumea doar şopteşte.

Cu fiecare secundă, bătrânul se enerva din ce în ce mai mult.

— Uniunea Sovietică nu face discriminare la adresa cetățenilor care, fără a avea vreo vină, au ghinionul de a fi jidani.

Vorbind în calitate de ipotetic biograf autorizat, pot spune că băiatului nu-i venea să creadă ce aude. Spre uimirea mea, l-am auzit spunând:

— Koba, îți amintești când am venit aici sus prima oară? M-ai rugat să-ți dau trei motive pentru care ar trebui să vorbești cu mine. Ți-am dat două motive atunci și ți-am spus că mă gândesc la al treilea. Uite, tocmai l-am descoperit pe al treilea. Era chiar sub nasul meu, atât de aproape, că nici nu-l puteam vedea. Chiar dacă aș știi cine ești, ceea ce nu știu, nu mi-ar fi teamă de tine, pentru că nu ești înspăimântător. Ești doar un bătrân ursuz, cu dantura stricată și respirația grea, care trage vânturi la greu și spune primul lucru prostesc care îi vine în cap.

Țigara arsese așa de tare, încât îi pârli buza bătrânului. Urlă de durere, smulgându-și-o din gură și îndesând-o în proiectilul de artilerie folosit pe post de scrumieră și plin cu mucuri de țigară.

— Și eu care credeam că ești un mare deștept, l-am auzit că-mi spune. Greșeala mea. Te înșeli, băiete, dacă ai impresia că o persoană care îl ajută pe Stalin să conducă țara spune primul lucru care îi vine în minte. Îmi cântăresc cuvintele, de aceea oamenii sunt atenți la ceea ce spun. Nu există diferență între ce spun eu și ce crede Stalin. Citesc rapoarte pe care le citește și Stalin, sunt la curent cu detaliile scandaloase prezentate de organe în aceste rapoarte, contrasemnez deciziile pe care le ia Stalin, adaug viza mea lângă aceea a lui Stalin, în colțul din dreapta sus, pe paginile pline cu liste nesfârșite de nume.

Își înfipse brațul într-unul dintre sertarele biroului și scoase o servietă diplomat, gri metalizat, la fel ca aceea în care tata

îşi păstra secretele profesionale. Scoase o cheie de la capătul unui lanţ lung ataşat de curea şi, după câteva încercări, izbuti să nimerească şi să o descuie, după care începu să răsfoiască furios un teanc gros de hârtii, cu sigiliu roşu din ceară pe ele, până când găsi documentul pe care îl căuta.

— Uite, uite aici, asta dovedeşte că nu sunt căpcăunul care îți închipui că sunt. Elementele antisovietice care au ajuns în Siberia nu au fost arestate fiindcă aveau o anumită religie. Agenții noştri sunt profesionişti, i-au arestat pe acei indivizi de o anumită culoare politică, i-au arestat pe duşmanii poporului, nu pe jidani. I-au împuşcat pe duşmanii poporului, nu pe jidani, pentru numele lui Dumnezeu, deşi unii dintre duşmanii poporului, fără să fi vrut, poate că erau jidani, zise, lovind puternic hârtia cu mâna. Uite. Citeşte-o şi tu, ca să nu mori prost. Ordinul NKVD nr. 00447 din iulie 1937. Nu scrie nicăieri de jidani, nimic, nimeni, doar o listă de culaci, grupați după regiune, care să fie împuşcați sau trimişi în Siberia. În regiunea Odessa au fost împuşcați o mie, iar treizeci şi cinci de mii au fost deportați. Nu se menționează nimic de jidani. Nimic. Uite altul. Etnicii germani sau polonezi, care ar putea fi tentați să colaboreze cu armata invadatoare, au fost strânşi şi condamnați la zece ani fără dreptul de a coresponda, ceea ce orice idiot ştie că, în jargonul organelor de securitate, asta înseamnă pedeapsa maximă. Şi iar, nu se menționează nimic de jidani. Nimic. Aici, uite, organele au înregistrat 681 691 de execuții în 1937, toți chiaburi şi elemente antisovietice. Despre jidani, nici măcar un cuvânt. Nici măcar unul. Nimic. E la mintea cocoşului, dar o spun încă o dată, ca să nu te duci acasă mai prost decât ai venit: Stalin nu a jucat niciun rol în toată povestea asta. A fost spectator. Organele de securitate au fost acelea care au decis cine e şi cine nu e duşmanul poporului. Presa capitalistă pretinde că

erau împuşcaţi cincisprezece mii de inşi în fiecare zi. E posibil. Nu pot spune dacă a fost aşa sau nu. Dar dacă erau împuşcaţi cincisprezece mii de inşi pe zi, încearcă să procesezi informaţia următoare cu mintea ta de puştan, mai zise el şi apoi, ridicându-şi privirea spre mine, cu ochii roşii de furie, îmi strigă: „Nu au fost împuşcaţi pe motiv că erau jidani!”

Speriat, băiatul sări în picioare aşa de brusc, încât scaunul se dezechilibră şi se răsturnă pe spate, căzând pe podea.

Valecika apăru de nicăieri. Se postă în spatele bătrânului şi începu să-i maseze fruntea cu degetele.

— Calmează-te, Iosif. Îl sperii pe copil.

— Puţoiul trebuie speriat, ripostă, îndepărtându-i mâinile de pe frunte. La dracu’! Nu-şi dă seama cu cine vorbeşte, dacă e în stare să-mi spună ce mi-a spus.

— E doar un copil, Iosif.

De-acum bătrânul tuna şi fulgera:

— Taică-su a fost savantul jidan Rozental, care a sabotat prima noastră reacţie în lanţ. Jidanca de maică-sa a recunoscut că a conspirat cu medicii de la Kremlin ca să-l omoare pe Stalin. Băiatul e un rahat de jidan. Dacă va creşte – şi va creşte! – va ajunge ca toţi jidanii, duşmani ai poporului, membru în coloana a cincea, aşteptând momentul când ne va înfige cuţitul în spate, în clipa în care americanul Truman, negustoraşul ăla cu cravată, va ataca Uniunea Sovietică. Ascultă la mine ce-ţi spun, Valecika, copilul, aşa cum îi zici tu, se dă bine pe lângă putere. La fel ca alţi jidani cu care am avut de-a face, aşteaptă ceva în

schimb. Troțki, Kaganovici, Zinoviev, Kamenev, Polina, adică nevasta jidancă a lui Molotov, Iulia, nevasta jidancă a lui Iacov, imbecilul circumcis care a priponit-o pe Svetlana, toți s-au dat bine pe lângă mine, toți au aşteptat de la mine ceva în schimb. Băiete, ce stai acolo cu gura căscată? Hai, dă-i drumul, spune, în afară de înghețată de vanilie cu sirop de ciocolată, ce mai vrei?

Şi am auzit în mine vocea asta, care semăna îngrozitor de tare cu a mea:

— Sunt prea mic ca să beau votcă. Îmi ajung un ou crud şi eliberarea mamei din închisoare.

— Ieşi de aici, nemernicule! urlă bătrânul, tremurând de furie. Ieşi de aici până nu te dau eu afară! Ieşi de aici şi să nu te mai întorci.

— Poate ar fi mai bine să pleci, Leon, îmi spuse Valecika, care, evident tulburată şi ea, făcu roată pe lângă birou, îl luă de mână pe băiat şi îl trase spre uşă. Ne ducem la dacea lui trei săptămâni, şopti ea. Până atunci va uita. Îi place în compania ta. Întoarce-te după trei săptămâni.

— Dacea este reşedința de vară a stimatului tovarăş Stalin! îşi aminti băiatul, dar Valecika, privind cu nelinişte peste umăr în timp ce bătrânul bâjbâia frenetic prin servieta diplomat, nu asculta chiar tot ce spunea el.

UNSPREZECE

În care băiatul decide să lase mândria la o parte

Din caietul lui Leon:

Eu:

Regreți ceva?

Bătrânul:

Ce întrebare idioată. La vârsta mea, oricine are regrete.

Eu:

Atunci îmi voi nota că nu ai răspuns la întrebarea mea idioată.

Bătrânul:

Eşti avocat sau ce?

Eu:

Într-un film, l-am auzit pe un avocat zicând la fel.

Bătrânul:

Dar tu, băiete, ce regreți la frumoasa vârstă de 10 ani şi jumătate?

Eu:

Regret că s-a folosit grafit şi nu apă grea, pentru a încetini reacția în lanț. Regret că sunt captiv în copilărie. Regret că prietena mea cea mai bună, Isabeau, nu are sâni.

Bătrânul

(după un moment)

:

Regret că îmbătrânesc.

Eu:

Bătrânețea nu e pentru cei slabi de inimă.

Bătrânul:

Mai spune-o încă o dată.

Eu:

Bătrânețea nu e pentru cei slabi de inimă.

Bătrânul:

Dar nu m-am gândit la propriu, doamne fereşte.

Eu:

Ți-e teamă de moarte?

Bătrânul:

Nu mă dau în vânt după moarte. Mai teamă mi-e să fiu ignorat, mai teamă mi-e că voi fi uitat. Lucrul de care mi-e cel mai teamă e că voi fi aruncat la coşul de gunoi al istoriei.

Ei, dar fiindcă încă nu aveam habar ce hram poartă bătrânul, în afară de momentele în care îşi pierdea cumpătul, nu aveam niciun motiv să-mi fie teamă de el. Având în vedere cât de demodat era şi cât de meschin putea fi, şi că respiraţia îi puţea a iod şi a ţigări Herţegovina Flor, ca să nu mai spun de atitudinea dezgustătoare faţă de evreii ca mama, tata şi ca mine, m-am hotărât să nu mai calc niciodată prin Colţişorul acela al lui. Şi când Leon îşi pune în minte ceva, poţi să pariezi... da, da, poţi să pariezi că, după ce se linişteşte, se va întreba ce ar face taică-su în aceeaşi situaţie, clipă în care va reevalua, va pune în cântar avantajele şi dezavantajele, cel puţin va cocheta cu ideea de a nu-şi urma instinctul propriu, ci pe al Valecikăi. Păi uite, dacă aşa cum mi-a spus în seara aia groaznică, în apartamentul de deasupra hangarului, bătrânului chiar îi place compania mea, dacă va da uitării răbufnirea aceea, pe care – trebuie să recunosc – eu i-am stârnit-o, ei bine, ce aş avea de pierdut în afară de onoare? Şi ce era onoarea în comparaţie cu două cupe pline vârf cu îngheţată de vanilie, pe care alunecă sirop de ciocolată? Sau cu biografia autorizată pe care o puteam scrie despre bătrân, dacă reieşea că e cineva destul de important ca să fie menţionat în Pravda, chiar şi pe contrapagină?

Ceea ce explică, mai mult sau mai puţin, faptul că, la trei săptămâni după izbucnirea vulcanică a bătrânului, mi-am făcut drum spre subsol, la etajul minus trei din Casa de pe Splai, şi am intrat în tunel. Nu se schimbaseră multe de la

primele mele hoinăreli pe sub râul Styx. Din țevile cu duză la capăt încă ieşeau aburi subțiri în aerul jilav şi încălzeau tunelul. O mulțime de oameni, încotoşmănați în paltoane militare murdare, încă se cuibăreau pe lespezi şi prin colțuri sau pe ambalaje din lemn puse unul peste altul, dar fusesem prin tunel de atâtea ori, încât ştiam cum să mă feresc de mâinile care se întindeau ca să mă prindă de gleznă, în timp ce săream prin bălțile de pe podeaua pietruită. M-am aplecat ca să intru în tunelul îngust, care se ramifica din tunelul principal, şi am urcat scara de oțel, mai deloc ruginită, cel puțin trei, patru etaje, apoi m-am strecurat prin uşa îngustă de lemn în hangarul mare, aşa de mare, încât ar fi încăput acolo două bombardiere sovietice. Spre deosebire de vizitele mele anterioare, candelabrele uriaşe care atârnau de tavanul cu forme stranii erau acum aprinse. Hangarul era pustiu. Erau doar şase ofițeri în uniforme albastre, dotați cu săbii, care stăteau în picioare lângă o masă laterală, bând din cafeaua adusă într-un samovar. Mi-era clar, erau un fel de gărzi de onoare aflate în pauză, dar nu mi-era clar ce păzeau. Abia pe urmă mi-am dat seama de ce se aflau acolo de gardă. Chiar în mijlocul hangarului se afla o platformă înălțată pe care trona – atenție! – un sicriu descoperit. Apropiindu-mă de el, am auzit pe cineva suspinând încet. Când am ajuns aproape de platformă, am văzut-o pe Valecika. Era îngenuncheată lângă sicriu, se uita la el şi plângea din tot sufletul.

M-am urcat pe platformă şi i-am pus o mână pe umăr, încercând să o consolez, să nu se mai simtă aşa de nefericită. Abia atunci am aruncat o privire în sicriu şi am observat că ocupantul nu era nimeni altul decât bătrânul. Mi-a trecut prin cap că dormea dus într-un pat cu aşternut din satin alb şi m-am întrebat de ce hotărâse să doarmă în hangar şi nu în patul mare şi confortabil din apartamentul

de deasupra. Deşi ar părea bizar, îmi amintea de ceasul elveţian de buzunar al tatălui meu, care fusese întors prea mult şi se oprise. Mi-e jenă să recunosc, dar mi-a luat o groază de timp până când creierul meu a procesat ce vedeam cu ochii: inima lui Koba se oprise şi nu dormea în sicriu, ci era mort, ca toţi morţii. Mi s-a părut ciudat că, aşa mort cum era, părea mai tânăr decât mi-l aminteam. În primul rând, avea mai mult păr sau poate fusese în aşa fel pieptănat, încât să pară că are mai mult păr. Obrajii roşii îi plesneau de sănătate. Cicatricile, cearcănele şi căţeii de usturoi pe care îi purta la gât dispăruseră. Pe buzele rujate îi înţepenise un surâs dureros. Ştiindu-i firea, probabil aşa l-a întâmpinat pe îngerul morţii. Stătea cu mâinile una peste alta pe piept şi purta o tunică militară gri, nou-nouţă, încărcată cu medalii, aşa că nu-ţi dădeai seama că avea o mână mai scurtă decât cealaltă.

— O, Leon! exclamă Valecika, uitându-se în sus la mine. Te-ai întors. I-ar fi plăcut să vă revedeţi.

Am văzut că unul dintre gardieni mă luase la ochi.

— E în ordine, le-a spus ea printre lacrimi. Copilul e cu mine.

— Ce s-a întâmplat? am întrebat-o în şoaptă.

— A suferit un atac cerebral la dacea. Până să vină medicul de la Moscova, n-am fost în stare să facem nimic. Ne uitam cum se scurge viaţa din el.

— Condoleanţe, am murmurat.

— Mulţumesc, Leon. Îmi pare rău că l-am pierdut. Eu i-am fost doar menajeră şi tu eşti primul căruia îi pasă de

pierderea mea. Majoritatea celor care aveau de-a face cu el, mai ales cei cărora el le spunea motănei, se temeau de el. Au crezut că e un om cu inima de piatră. Dacă nu ar fi fost atât de superficiali, ar fi observat că era doar un bătrân cu inima zdrobită. Nu avea o relație cu copiii lui, nici cu copiii copiilor lui, spuse Valecika, scoțându-şi o batistă din buzunar ca să-şi sufle nasul cu zgomot. Era foarte singur în apartamentul acela sufocant de la etaj şi de aceea îi plăcea să te aibă în preajmă. Ai reuşit să treci prin zidul acesta al singurătății. Ai fost unul dintre rarele contacte cu lumea din exterior, cu adevărata lume. Cu tine nu a purtat măşti. Nici nu avea de ce. Cu tine putea fi el însuşi.

— Ce se va întâmpla cu el acum?

— Va rămâne pe catafalcul de onoare încă o zi sau două, pentru ca motăneii să verse lacrimi de crocodil când vor veni să-şi ia rămas bun. După aceea, sigur îi vor organiza funeralii grandioase. Mai mult ca sigur, îl vor expedia rapid pe țăranul nostru georgian.

— Crezi că îi vor menționa trecerea în neființă în ziarul Pravda, măcar pe o contrapagină?

Valecika se uită la mine, ca şi cum aş fi fost pus pe glume, ca şi cum aş fi vrut să o înveselesc. Când şi-a dat seama că eram foarte serios, îmi zise:

— Dragul meu Leon, chiar nu ştii cine era, nu-i aşa? Probabil de aceea v-ați înțeles foarte bine. Da, da, sunt mari şanse ca trecerea lui în neființă să fie menționată în Pravda. Dacă e o zi lungă, fără prea multe evenimente, s-ar putea să ajungă pe prima pagină.

DOISPREZECE

În care băiatul aplică vieţii principiul incertitudinii

Din caietul lui Leon:

Bătrânul:

Ascultă, băiete, dacă ai făcut ce ți-am zis şi ai pus pe hârtie toate lucrurile pe care ți le-am spus, toate poveştile mele, toate regretele, toate nemulțumirile, toate îngrijorările, atunci vei avea biografia mea autorizată.

Eu:

Cum ți-aş putea scrie biografia, autorizată sau nu, dacă nici măcar nu ştiu care este numele tău adevărat?

Bătrânul:

Dacă vei creşte mare, vreau să spun când vei creşte mare, vei putea.

Aşadar, stăteam întins în pat, în camera mea secretă, recitind capitolul din Philosophiae Naturalis Principia Mathematica de Isaac Newton, pe care tata îl însemnase cu roşu înainte să piară iradiat, când am auzit paşi prin apartament. Îngrozit că trenciurile au venit să percheziționeze iar camerele – cine ştie ce dovezi ar plasa prin casă şi apoi ar pretinde că le-au găsit –, m-am repezit pe cele trei trepte ca să mă uit prin spărtura care, din apartament, părea o crăpătură în tencuială. Am observat o doamnă în vârstă târşâindu-şi picioarele de colo colo prin sufragerie. Mi s-a luat o piatră de pe inimă când am descoperit că nu este un bărbat în trenci. În orice caz, eram nedumerit, fiindcă nu o mai văzusem pe doamna aceea înainte. Isabeau mă atenționase că uneori apăreau noi chiriaşi în apartamentele celor arestați, prin urmare m-am gândit că despre asta era vorba. Cum altfel ar fi avut doamna aceea cheie de la intrare? Şi chiar dacă ar fi făcut rost de cheie, cum ar fi îndrăznit că rupă banda adezivă cu care NKVD-ul sigilase uşa apartamentului? Rămasă în picioare, doamna se uită prin cameră multă vreme, după care încercă să-şi dea jos paltonul, dar nu izbuti să-şi scoată brațele din mâneci, aşa că renunță şi se prăbuşi pe canapea. Privind-o cum îşi trecea degetele peste pernele roase de pe canapea, de parcă le-ar recunoaşte, brusc mi-am dat seama că o ştiam de undeva pe bătrâna doamnă. Îmi amintea de cineva cunoscut. Dar oare în ce condiții am cunoscut-o? Şi apoi, fraților, am văzut cum îşi aţinteşte ochii spre crăpătura din tencuială, îi curgeau lacrimi pe obraji, iar pe buzele umflate îi flutura un surâs trist.

— Mami, mi-am zis în şoaptă, şi era cât pe ce să mă răstorn pe trepte de emoție. Mami! am strigat, năpustindu-mă prin uşa secretă în apartament, prăbuşindu-mă în brațele ei.

Nu mi-e ruşine să spun: cascada de lacrimi care mi se revărsa din ochi aproape m-a orbit.

— Ai grijă, Leon, i-am auzit glasul răguşit. Am coaste rupte şi un umăr dislocat.

Lăsându-mă imediat în fund la podea, am băgat de seamă că purta aceiaşi pantofi albi fără toc din noaptea în care fusese arestată. Uitându-mă în sus, la faţa ei, am observat vânătăile de pe obraji, ochiul umflat şi dinţii lipsă.

— Ce ţi-au făcut, mami? am ţipat.

— Mi-era teamă că nu o să te găsesc acasă, murmură ea, mângâindu-mă pe cap.

I-am strâns o mână. Două degete erau îngrozitor de umflate. Hei, vreţi să auziţi ceva ciudat? A ajuns să mă consoleze ea pe mine, nu eu pe ea.

— Nu te speria, dragul mamei, şopti ea. Adu-ţi aminte, sunt medic. Degetele rupte, coastele şi umărul dislocat se vor reface cu timpul. Cel mai important lucru e că m-am întors acasă şi l-am găsit pe bărbatul familiei teafăr şi nevătămat.

Mi-am amintit ceva ce îmi spusese bătrânul, cu ocazia uneia dintre conversaţiile noastre.

— Mami, vreau să te întreb ceva.

— Spune, puiule.

— E adevărat că ţi-ai recunoscut fapta?

A încercat să zâmbească, acel surâs al ei cu jumătate de gură, unul pentru care avea brevet, şi tresări de durerea pe care o simțea pe chipul rănit.

— Când nu am mai suportat durerea, am recunoscut, ca să nu mă mai bată.

— O, mami, ştiam eu că eşti nevinovată! Eram ferm convins că nici prin cap nu-ți trecea să-l otrăveşti pe stimatul tovarăş Stalin. Ei, dar uite că ai avut noroc să-ți dea drumul după ce ți-ai recunoscut vina.

Îmi aduc aminte că mama vorbea aşa de încet, încât eram nevoit să mă încordez pentru a-i auzi toate cuvintele.

– N-a fost noroc, Leon, mi-a zis ea, parcă. Anchetatorul mi-a arătat o notă scrisă de mână pe o hârtie cu antetul Kremlinului. Se menționa numele meu, Anastasia Andreevna Rozental, era semnată, dar semnătura era indescifrabilă, era vizată cu cerneală roşie în colțul din dreapta sus şi ordona organelor de securitate să mă elibereze dacă mai sunt în viață. Gărzile m-au târât la etaj, la infirmerie, mi-au dat voie să mă spăl, mi-au adus lenjerie intimă nouă şi m-au întins într-un pat adevărat, cu cearşafuri curate. Am dormit trei zile şi trei nopți neîntrerupt, zise ea, şi îmi amintesc că schiță un surâs, în ciuda durerii pe care o simțea în obraji. În timpul anchetelor interminabile, când încercau să mă convingă să-mi recunosc vina, nici nu am îndrăznit să sper că de la Kremlin cineva şi-ar putea aminti numele meu.

Privind în urmă la povestea pe care v-o relatez, pot spune că aceea a fost clipa în care mi-a picat fisa. Cum de nu mi-am dat seama că se întâmplase totul chiar sub nasul meu?

Cum de nu am observat când bătrânul viza filele cu cerneală roşie în colţul din dreapta sus? Cum de nu am înţeles cu cine stăteam eu de vorbă, atunci când l-am auzit pe Koba tunând şi fulgerând la telefonul de pe birou? „Nu, nu dau indicaţii, pur şi simplu îţi transmit ce a comentat Stalin. De tine depinde să-ţi dai seama ce a vrut să spună. De tine depinde să-ţi dai seama ce e de făcut.”

Lacrimile mele au umezit mâna mamei, pe care o ţineam între ale mele.

— Koba şi-a amintit numele tău, am spus.

– Cine-i Koba? mă întrebă ea, privindu-mă caraghios.

— E un bătrân cu ochii bulbucaţi, respiraţia îi miroase a iod şi poartă mustaţă, care seamănă foarte mult cu a lui Stalin, i-am spus, cuibărindu-mi cu grijă creierii încinşi în braţele mamei, care abia mai putea de durere.

După două-trei zile, fraţii gemeni, Vladimir şi Pavel, şi sora lor vitregă, Zinaida, au găsit-o pe mama lor, ameţită şi rătăcită, pe coridor. Nu-şi mai amintea în care apartament locuia, ştia că are copii, dar nu mai ştia câţi şi nici cum îi cheamă. Tatăl lor nu s-a mai întors şi nu au reuşit să afle ce se întâmplase cu el, în ciuda solicitărilor adresate organelor de securitate. Când Pavel era întrebat despre tatăl său, el răspundea că a dispărut în misiune, ca şi cum ar fi victimă colaterală de război, ceea ce, vă aduceţi aminte, erau chiar vorbele bătrânului.

Mama lui Isabeau s-a întors şi ea, la o săptămână după ce s-a întors mami. Starea ei de sănătate era aproximativ la fel ca a mamei mele. A doua zi, Isabeau a venit să-şi ia la

revedere pentru totdeauna. Aşa cum doreau, şi-au făcut valizele şi s-au dus să trăiască în Uzbekistan, în speranța de a fi cât mai departe posibil de trenciurile NKVD-iste.

— Cu un pic de noroc, mi-a spus Isabeau, privindu-mă ciudat, ochii care nu se văd se uită. Încă nu ştiu ce să cred despre bătrânul ăsta al tău, recunoscu ea. Ți-am citit caietul, dar lucrurile pe care le spune nu au mereu sens.

— Nu contează, am ripostat.

— Nu contează, a insistat ea, dar nu sunt sigură de ce. E ceva ce nu ştiu?

— Te rog, Isabeau, nu pleca în Uzbekistan.

— N-am de ales.

– Mi-e destul de clar că te iubesc, i-am şoptit panicat.

— Şi mie mi-e destul de clar că te iubesc, Leon. Nu-ți face griji. Mai răruț e mai drăguț.

— Cine zice aşa?

— Eu. Toată lumea.

Nu mi-e ruşine să vă spun că Isabeau îmi aruncă unul dintre zâmbetele acelea ale ei delicios de poznaşe, înainte să mă sărute, o dată şi încă o dată, pe buze.

Îmi place să cred că mai răruț e mai drăguț, dar până la urmă, absența lui Isabeau a cântărit mai mult decât statul sovietic de care vorbea Koba, cu avioanele, tancurile, vapoarele, trenurile, tractoarele şi camioanele lui. După un

timp, mi-am dat seama că nu mai reuşeam să-mi reproduc în memorie râsul ei ghiduş, care reverbera pe deasupra piscinei de la etajul minus doi. După un timp, nici măcar zâmbetul ei delicios de poznaş nu-mi mai venea în minte. Sigur, am păstrat legătura, Isabeau şi cu mine, ne-am scris scrisori dezlânate pe hârtie subţire şi ni le trimiteam prin poştă, a durat vreo trei ani, după care scrisorile au început să se rărească. A fost şi vina ei, dar şi a mea. Aveam agenda plină când, spre uimirea mea, trăisem destul de mult ca să mă consider adolescent. Uite ce scria în agenda mea: am devenit cel mai tânăr student admis vreodată la Universitatea de Stat din Moscova. Sunt în anul al treilea acum şi îmi pregătesc lucrarea de licenţă, în care tratez despre interacţiunea particulelor subatomice în lumina principiului incertitudinii al lui Heisenberg. (Mea culpa: Eu am fost acela care nu s-a abţinut şi a scris Werner Heisenberg, hotărăşte-te! deasupra pisoarului din toaleta bărbaţilor de la Facultatea de Fizică.) Atunci când nu studiez fizica particulelor, audiez un curs de poezie lirică engleză, fiindcă pe de o parte îmi place poezia lirică engleză, iar pe de altă parte, pentru că profesorul care predă poezie engleză, cu un pronunţat accent rusesc, nu ştiu cum face, dar le atrage pe cele mai drăguţe fete. Am o afinitate specială pentru Robert Herrick şi poezia aia faimoasă a lui care începe cu gather ye rosebuds... Păi ce să fac şi eu? Îi urmez povaţa şi adun boboci de trandafiri de pe unde apuc, adică de la Universitatea de Stat din Moscova, deocamdată. În ultimul timp, am început să compun şi poezii. Se ştie că le citesc câte unei iubite, fără să mă uit în ochii ei, ca să folosesc formula lui Koba, aşa încât să nu-şi dea seama că exagerez atunci când îi jur că am scris-o special pentru ea.

Trebuie să mărturisesc un lucru. Există un mare dezavantaj în privinţa statutului meu de copil genial. Fiind singurul

stalinist fără remuşcări din clasă la universitate, taifasurile pot fi destul de stânjenitoare în ziua de azi. Vorbim de 1956 şi trebuie avut în vedere că, până ieri, alaltăieri, Nikita nu-ştiu-cum îl denunța în mod public – pentru delicte penale, nici mai mult, nici mai puțin! – pe răposatul şi regretatul secretar general. Fiind singurul din clasă care îşi poate argumenta o opinie bazată pe informații auzite direct de la sursă, îi resping pe oportuniştii care, pentru a avansa în carieră, încearcă să te convingă de faptul că stimatul tovarăş Stalin era Lucifer în persoană. Nu e ca şi cum individul care a condus Rusia timp de 30 de ani ar fi fost un popă medieval, care vindea indulgențe pentru păcatele pe care lumea spera să le comită. Nu, nu, nu, el mai avea şi altele mai importante de pus la punct. Lăsând la o parte încercarea grea prin care a trecut mama, sunt ferm convins că stimatul tovarăş Stalin are meritul supraviețuirii Uniunii Sovietice. Mă refer la industrializarea accelerată (care nu ar fi fost posibilă fără colectivizarea forțată), la glorioasa Armată Roşie, care a ridicat secera şi ciocanul deasupra Reichstagului din Berlin şi a groaznicului Adolf Hitler, mort şi ars în propriul buncăr. Lăsând la o parte încercarea grea prin care a trecut mama, sunt ferm convins că stimatul tovarăş Stalin a luat măsurile pe care le-a luat tocmai ca să reînvie Rusia.

Pe de altă parte, având totuşi în vedere încercarea grea prin care a trecut mama, ştiu sigur că ea nu înghite faza cu stimatul tovarăş Stalin gata să reînvie Rusia. Fiind medic de profesie, se pare că le-a găsit stimatului tovarăş Stalin şi Rusiei noastre glorioase un complex de inferioritate în stare terminală. Dar asta e o cu totul altă poveste.

Ei, cum altă poveste?

Cât despre subsemnatul, sunt foarte încântat să fiu student la cea mai veche universitate din țară. Mă duc la ore în fiecare dimineață în acel zgârie-nori colosal în formă de tort de nuntă, pe care stimatul tovarăş Stalin l-a ridicat pe Dealurile Vrăbiilor, şi mă ciupesc să mă asigur că nu visez. (Răposatul şi regretatul meu tată, care ştiți că purta puloverele pe dos, mereu se referea la Dealurile Lenin folosind vechiul nume rusesc, adică Dealurile Vrăbiilor. Trebuie să-mi dau seama ce ştia tata despre viitor şi eu nu ştiu încă, anume că viitorul ar avea nevoie de implicarea noastră.) Ca să răspund la întrebare înainte de a fi întrebat, mă gândesc mereu la bătrânul care locuia deasupra hangarului. Sunt momente în care îmi închipui că totul a fost numai şi numai o închipuire. De cele mai multe ori totuşi, sticla asta de vin georgian de colecție, îmbuteliată la Moscova, cum îşi zicea el, e un adevărat şi înfricoşător subiect de coşmar. Organizează dezordinea, fă dezordine unde e prea multă ordine! Uau! Adică îi datorez enorm pentru viza aceea cu cerneală roşie, care a scos-o pe mama din închisoare. Ei, dar poate că viza aceea a fost felul lui de a spune că îi pare rău, fiindcă şi-a pierdut cumpătul în seara aceea de pomină, când m-a dat afară din apartament. Poate a fost mijlocul unui bătrân singur de a spune că aprecia conversația cu un copil căruia nu îi era teamă de el. Ori, ori. Acestea fiind zise, îmi vine greu să apreciez dacă tovarăşul Koba avea inima împietrită sau zdrobită. Sau nu avea tragere de inimă. Sau – dacă îmi amintesc cum tuna şi fulgera, scuzați expresia, despre jidani – nu avea deloc inimă. Nu ar fi greşit dacă ați numi această situație principiul incertitudinii al lui Rozental. (Mea maxima culpa: am mâzgălit un al doilea graffito pe peretele de deasupra pisoarului: Leon Rozental, hotărăşte-te!) După cum i-am scris lui Isabeau într-una dintre ultimele scrisori, încă îi aud

în cap vocea morocănoasă a acestui bătrân speriat. Nimeni nu este inocent! Acum pricep că trebuie să se fi inclus şi pe el însuşi, cu toate că, da, luați în calcul posibilitatea – luați în calcul probabilitatea! – că, deşi nu şi-a încheiat socotelile inocent, la început a fost şi el inocent, în încarnarea anterioară pe care o numim copilărie.

Din caietul lui Leon:

Bătrânul:

Nu eram cu mult mai mare decât tine când s-a întâmplat un eveniment important în viața mea. Încă locuiam împreună cu părinții în Gori, la vremea aceea. Aveam cicatrici de la varicelă. Fetele din oraş mă porecliseră Ciofura, în georgiană înseamnă „ciupit de vărsat", motiv pentru care am devenit şovăielnic în relația mea cu sexul slab. Era o fată – încă nu am uitat cum o cheamă, îi zicea Fazu – de 15 ani şi oarecum drăguță, dacă purtai ochelari de vedere şi nu îi aveai la tine. Avea un fel al ei de a-mi zâmbi timid când treceam pe lângă ea pe stradă. Într-o seară am invitat-o în jos, pe râul Liakva, ca să ne uităm la cum răsare luna plină peste munții din împrejurimi. Mi-am strecurat brațul luând-o de mijloc şi, cu mâna pe şoldul ei, îmi amintesc că mi-am zis Iosife, mai bine de atât nu se poate, să nu ceri mai mult, după care i-am recitat o poezie acolo, la râu, printre munți:

Inima mi-o voi deschide ție,

Îți voi întinde brațul bucuros.

Vibrând uşor, la luna aurie,

Mă uit cât străluceşte de frumos.

O scrisesem cu mult înainte de a o duce pe Fazu la râu, dar nu m-am uitat în ochii ei când i-am jurat că o scrisesem special pentru ea, ca nu cumva să-şi dea seama că o mințeam.

Eu:

Şi după aceea?

Bătrânul:

Ce te face să crezi că a mai fost un după aceea?

Eu

: Spune sincer, Koba: a mai fost sau nu? Te cunosc eu. Ştiind că scriai poezii de dragoste ca să le seduci pe fete, ar trebui să fie şi un după aceea... Atunci de ce mi-ai mai povesti?

Bătrânul:

După aceea, dacă tot vrei să ştii... Doamne, mi-am făcut curaj, ce dracu'... Şi-am pupat-o țoooc, pe buze.

Eu

(ofticat că omisese detalii picante): Şi asta-i tot? Asta înseamnă după aceea?

Bătrânul

(râzând cu izul acela de iod care îți muta nasul din loc): Asta-i tot, băiete.

CUPRINS

În care băiatul încearcă să facă timpul să treacă mai repede

În care băiatul îşi închipuie că are 25 de ani

În care BĂIATUL descoperă că dorința de a fi iubit este un handicap FATAL

În care Isabeau îl bate întruna pe băiat la PROPRIUL joc

În care băiatul recunoaşte că a strâns din dinţi

În care Isabeau admite că băiatul ar putea spune adevărul

În care băiatul încearcă să-l înveţe pe bătrân să joace şah

În care băiatul joacă cu cel mai bun jucător de marocco din Gori

În care Isabeau crede că băiatul şi-a pierdut minţile

În care băiatul îşi face curaj să descrie indescriptibilul

În care băiatul decide să lase mândria la o parte

În care băiatul aplică vieţii principiul incertitudinii